

PROLETAREC

ŠTEV.—NO. 1024.

CHICAGO, ILL., 28. APRILA (APRIL 28), 1927.

LETO—VOL. XXII.

Entered as second-class matter December 6, 1907, at the post office at Chicago, Ill., under the Act of Congress of March 3rd, 1879.

Published by Jugoslavanska Delavska Tiskovna Družba (Jugoslav Workmen's Publishing Co.) Izhaja vsak četrtek. Published every Thursday. Naročnina (Subscriptions Rates: United States and Canada) za vse leto (per year) \$3.00, pol leta (half year), \$1.75; Foreign Countries, za leto (per year), \$3.50; pol leta (half year), \$2.00.

Address: PROLETAREC, 3639 W. 26th St., Chicago, Ill.—Telephone: ROCKWELL 2864.

Cena prvomajski
številki 25c

POT V JUGOSLAVIJO

si zagotovite z našim posredovanjem. Preskrbeli vam bomo udoben prostor za povoljno ceno na kateremkoli parniku želite, ker zastopamo vse parobrodne družbe.

Pomagali bomo vam izposlovati vse listine ki so potrebne potnikom, kakor npr. potni list, vizo, davčno izkazilo, dovoljenje za povratek i.t.d.

Naši zastopniki bodo pazili na vas in vašo prtljago na celem potovanju:

DENARNE POŠILJATVE V JUGOSLAVIJO

izplačujemo hitro po najpovoljnejših cenah. Denar pošiljamo vse dele sveta.

Ulagajte vaše prihranke v to trdno in zanesljivo banko. Kupujte naše prve hipoteke (mortgage), in prve hipotečne bonde, ki so popolnoma varni, ter vam nosijo povoljne obresti.

Kapital in prebitek
\$2,000,000.00

KASPAR AMERICAN STATE BANK

1900 Blue Island Avenue,
Chicago, Ill.

ZANESLJIVA BANKA ZA VLAGANJE VAŠIH PRIHRANKOV

PROLETAREC

Prvomajska številka.

Glasilo Jugoslovanske Socialistične Zveze.

ŠTEV.—NO. 1024.

CHICAGO, ILL., 28. APRILA (APRIL 28), 1927.

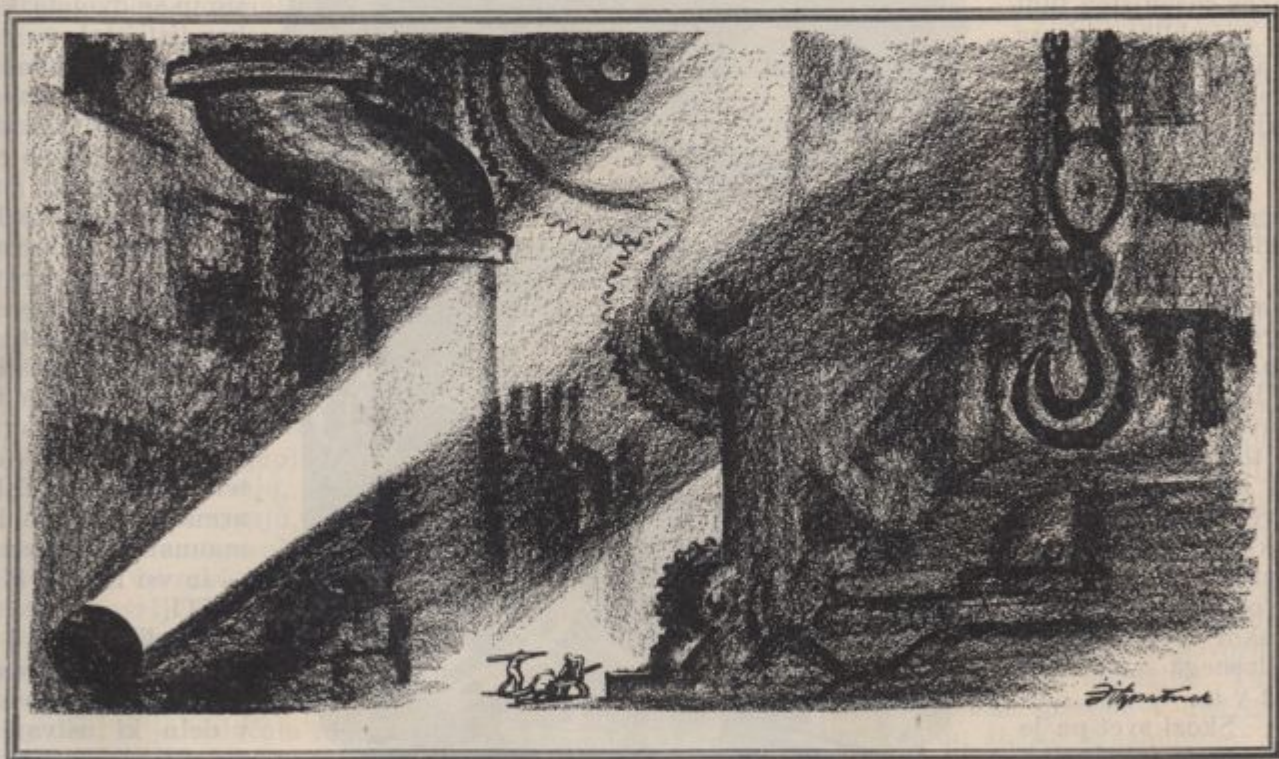
LETO—VOL. XXII.

MOČ DELA.

PRVI MAJ je praznik dela. Ogromna, med veliko večino ljudi še nepojmljiva, je moč dela. In Prvi maj je njegov praznik — letos sedemintridesetič!

Moč dela je v SODELOVANJU. Moč tistih ki praznujejo njegov dan, je v SOLIDARNOSTI.

svoji primitivnosti, veliko bolj pa se je vežbal za ubijanje. Ubijal je ljudi in zveri, bil je izpostavljen elementom in težko mu je bilo. Instinktivno se je zavedal, da je v nevarnosti kamor se gane, in zato je bil tudi on vsakemu nevaren; moril je, kogar in kakor je mogel in znal.

STVARSTVO ČLOVEKA.

Bilo je davno, davno, ko se je človek toliko razvil, da je bil sposoben prijeti kamen in udarjati z njim ob drug kamen, ali pa ob glavo drugega človeka, ki še ni znal rabiti kamna. In bilo je že davno, ko je človek spoznal, da kamen, ki mu je v napotje, lahko prevalita dva, ali trije, če je za enega pretežak. In tako se je naučil postaviti brv preko reke, izgladiti vhod v kamneno duplino, iztesati iz debla čoln.

Naučil se je izdelovati kamneno orodje, potem je iznašel kovine. Dolgo ga je vzelo — tisočletja. Gradil je kar je rabil najnujnejše v

In pri tem se je dvigal, jako počasi, in se izpopolnjeval v delu. Polagoma so nastala mesta, ceste, piramide, in pa tisti čudni stolp, ki se je dvigal proti nebu, da ga doseže, pa so se ljudem zmešali jeziki, in stolp ni dosegel neba.

Ko je človek spoznal vrednost dela, in zahrepenel po oblasti in moči, se je trudil zagospodovati nad delom. Zaslužnil je ljudi in jih upregel v delo. Trpeli so sužnji in umirali v delu za gospodarja in njegove ljudi. In tako je bilo tisočletja. Milijone in milijone sužnjev mučnikov, ki so znali delati, ki so znali trpeti

bič na plečih in umirati izkrvavljeni pod udarci, toda niso znali misliti — to je povest dela v davni prošlosti. Bolelo jih je, trpljenje jim je bilo zapisano povsod — a niso znali misliti in delati zase. Za gospodarje so znali. Dogačalo se je včasih, da so zamrmrali, da so se jim napele mišice, kakor za upor, pa so prišli gospodarjevi hlapci in jih z biči in s suvanjem pripravili k ubogljivi ponižnosti.

A se je dogodilo, da je bilo udarcev enkrat preveč, da je misel tlela in zagorela tudi v sužnju. Uprl se je in se dolgo, zelo dolgo boril. Tako se je osvobodil telesne sužnosti, njegov črni sočlovek, duševno na nižji stopnji kot on, pa je bil še vedno suženj in minilo je sedem desetletij, od kar je bil osvobojen telesnega suženjstva tudi v republiki, ki se ponaša, da je najbogatejša in v civilizaciji ena prvih na svetu.

Z odpravo telesnega suženjstva je prišlo drugo — podložništvo fevdalcem, tlačanstvo graščaku, grofu, knezu in škofu. Zopet so padali udarci, je pel bič, so suvale noge hlapcev v tlačane. In so včasih zamrmrali kakor prej sužnji. In so jih ukrotili kakor preje sužnje. In so se osvobodili tlačanstva kakor preje sužnji telesnega suženjstva.

Skozi svet pa je šla nova revolucija, revolucija iznajdb.

Nekdo je iznašel tisk.

Nekdo je iznašel paro.

Nekdo je iznašel smodnik.

Nekdo je odkril elektriko.

Nekdo je upregel paro, da je gonila stroj. Nekdo jo je upregel, da je vlekla vlak. Nekdo jo je porabil, da mu je gnala ladjo.

In ti nekdo so se množili — najprvo po desetinah, nato po stotinah, in nato po tisočih. Nova orodja, novi stroji, nov svet — kako je vse to čudno prišlo, je ugibal človek iz starodavne vasi, v kateri se ni spremenilo nikoli ničesar — tudi ljudje ne. Rodili so se in umirali, a bili so

vedno enaki, mislili enako in živeli enako. Delo pa, ki nikoli ne počiva, je delalo: tam v pisarni ali v laboratoriju je delal mislec. V delavnici je delal manuallec, ki se je obračal, vrtel, tolkel, — vse kakor mu je zabeležil oni v pisarni in laboratoriju.

Pa je prišel oni, ki je hotel biti gospodar, in je zaslužnil oba: misleca v laboratoriju in manualca. Dal jima je plačo — nastalo je mezdno suženjstvo. Gospodar je vzel profit. Zavladal je nad delovnimi sredstvi — orodje, delavnica, rude, vse je postalo njegovo. In zopet

so padali udarci. In je suženj mrmral, se upiral in se že pogumnejše upiral kakor njegovi predniki v dobi telesnega suženjstva in potem v fevdalni dobi. Njegovo delo je raslo in se dvigalo, kakor tisti stolp v starodavnem Babilonu, proti nebu. In ni se porušilo. Zrasla so mesta, in celo po morjih plovejo mesta. Namesto nekdanjih mojstrov kraljujejo v obratu gospodarji, skupine gospodarjev, katere vposljujejo deset in celo stotisoče ljudi. Velikanski obrati. Velikanski živi in tehnični stroji. Cela armada miselnih in manualnih delavcev — in vsi morajo MISLITI.

Velikanska je tehnika današnjega človeka, velikanska v delu ki ustvarja, še večja za rušenje in ubijanje. Napre-

dek v tehniki, — a ne posebno velik v dvignjenju živali na stopnjo človeka.

A vendar — človek se budi in hoče da ne bo gospodarjev in hlapcev, da bo samo človek in DELO KI BO SAMO NJEMU SLUŽILO.

Veliko se je že izpopolnil v delu. Producira vsega v izobilju ZA VSE, ALI VSI še nimajo vsega kar POTREBUJEJO. Polna skladišča in stotisoče delavcev, ki živijo v pomankanju. Velikanske zaloge oblačil, in strgani tisoči izgublencev v močvirjih mizerije. Palače, vrtovi, zrak in kras — in natrpani deli mest, kjer živijo proletarici v podstrešjih in v kletih.

Vse pa je zgradilo DELO — delo misleca v laboratoriju in v pisarni, in delo manualca. Brez enega in drugega ne bi bilo palač, ne naltlačenih skladišč, ne mest ki plovejo po morjih, ne vlakov in aeroplanov, ne velikanskih livaren in jeklaren, ne rudnikov, ne tunelov in kablov.

Vse to, delavec v laboratoriju in v delavnici, je TVOJE delo. Sad pa vzame gospodar.

Naučil si se spoznavati vrednost svojega dela, naučil si se, da je dobro biti združen tudi ZASE, ne samo za gospodarja, in si se naučil vpraševati za deleže, ki so tvoji, a jih jemlje gospodar. Proglasil si prvi maj za svoj praznik, ker si spoznal svojo važnost poradi SVOJEGA dela in se zavedaš SVOJIH pravic vsled dela ki je tvoje in tvojih.

PREMOGARJI V BORBI ZA EKSISTENCO.

AMERIŠKI premogarji, organizirani v United Mine Workers of America, so vojevali že celo vrsto velikih stavk. Najdaljša je bila zadnja splošna stavka antracitnih premogarjev, ki je trajala od 1. septembra 1925 do 12. februarja 1926, ali 164 dni. Stavkalo je 158 tisoč rudarjev v vzhodni Pennsylvaniji. Unija ni dobila vsega kar je zahtevala, ohranila pa je organizacijo rudarjev nedotaknjeno, in to je smatrala za veliko zmago, kajti operatorji so se resnično potrudili udariti na enotnost rudarjev ter jim razbiti, ali vsaj oslabiliti unijo.

Težji pa je položaj unijskih premogarjev na poljih mehkega premoga. Produkcija v neunijskih rovih je narasla do okrog 65% od celokupne tonaže nakopanega premoga, medtem ko je bilo svoj čas razmerje obratno. V westvirginiskih revirjih je unija potrošila par milijonov dolarjev pri organizatoričnem delu, toda brez večjega uspeha. Kompanije imajo na svoji strani vse politične oblasti, kontrolirajo trgovino in cerkev, šerife, sodnike in župane. Unijski agitatorji so preganjani kakor da so zločinci. Špijonaža je v cvetju, in provokatorji ne spe.

Vzrok temu stanju, kar se unije tiče, je neurejenost premogovniške industrije. Ako bi obratovali vsi rovi sorazmerno, bi spravili v pol leta na površje dovolj premoga za vse leto. In tako je prišlo do tega, da neunijski rovi obratujejo veliko bolj stalno kakor unijski.

Dne 1. aprila t. l. je potekla jacksonvillska pogodba, ki je določala mezdo in drugo za rudarje na poljih mehkega premoga. Nekatere kompanije (npr. Pittsburgh Coal Co.) so jo prelomile že mesece predno je potekla, kar dokazuje, kako "sveta" je kapitalistu pogodba, ako mu ne nese. Ostale so obratovale do poteka pogodbe in še pred tem so uniji naznanile, da zahtevajo znižanje plač za premogarje, kajti če hočejo svoje rove obdržati v obratu, morajo biti v stanju konkurirati z neunijskimi družbami v W. Va. in drugod. Konvencija U. M. W. v Indianapolisu je sprejela v tem sporu z operatorji samo eno temeljno zahtevo: **NE ZNIŽATI PLAČ!**

Na pogajanjih med zastopniki unije in operatorjev, ki so se vršila pred potekom po-

godbe, ni prišlo do sporazuma, unija pa je dala rudarjem nalog pustiti na dan poteka pogodbe delo povsod kjer kompanije niso pristale v pogoje unije. V enih okrožjih je sedanja stavka bolj izprtje kakor stavka, kajti ponekod so kompanije ustavile obrat še pred prvim aprilom način, kakor da jim je stavka dobro došla. Najvažnejši kraji, ki pridejo v tem sporu v poštev, so po redu Illinois, zapadna in centralna Pennsylvania, Indiana, Ohio, Iowa, Oklahoma, Kansas, Montana, Wyoming in nekaj drugih. Največjo neunijsko produkcijo premoga imajo države W. Virginia, Kentucky, nekateri kraji v Penni, na zapadu Colorado in Utah.

Skupno je vsled te stavke prizadetih okrog 160,000 premogarjev. Taktika unije se v sedanjem boju razlikuje od prejšnjih v tem, da je sprejela pravilo separatnih pogodb. V prejšnjih stavkah je hotela skupno pogodbo, in delali so le okraji, v katerih so se družbe izjavile, da bodo sprejele vsako pogodbo, ki jo sklene unija v glavnih premogovniških revirjih, kateri ji služijo za bazo. Sedaj pa je unija pripravljena podpisati pogodbo z vsako družbo, ki pristane na plače kot so bile v veljavi do 1. aprila in sprejme tudi druge določbe v pogodbi. Ti sporazumi pa imajo vendarle začasni značaj, kajti vsebujejo pogoj, da bo končna pogodba taka, kakršno bo unija sprejela v dogovoru z družbami v glavnih unijskih okrožjih. Take separatne pogodbe so bile sprejete v distriktu št. 2, centralna Penna; št. 10, Washington; št. 22, Wyoming; št. 24, Michigan; št. 27, Montana, in sprejelo jo je tudi nekaj posameznih družb v Iowi in Indiani. Mnogi premogarji ne odobravajo teh separatnih pogodb, ker smatrajo, da bo stavka vsled tega toliko daljša in se lahko dogodi, da bo tu ali tam celo neuspešna. Unijsko vodstvo pa je seveda mnenja, da je tak način v sedanjem boju najboljši in da bo unija z njim največ dosegla.

V tej borbi proti znižanju plač je velika večina slovenskih premogarjev (v Pennsylvaniji, Illinoisu, Ohiju in deloma tudi drugje).

Oblasti so na strani družb in le tu pa tam je uradnik, ki ima za unijo dobro besedo. Zvezna vlada drži "roke proč", ker ne smatra, da ta

boj "ogroža ljudske interese". Kapitalistično časopisje in tudi tisto ki se proglašajo za delavstvu prijazno, je poročalo le o pogajanjih med unijo in družbami, ki so se vršila pred potekom stare pogodbe, in potem je prineslo še nekaj poročil koliko je zastavkalo rudarjev tukaj in koliko tam, in da so zaloge premoga ogromne in da "publika ne bo trpela škode". Priobčili so tudi nekaj kartunov, ki so predstavljali ope-

smrten udarec. Edino premogarji so jim v stanju prekrizati račune, in pri tem rabijo pomoč in sodelovanje vsega ameriškega organiziranega delavstva. Toda v situaciji kakršna je, morajo računati največ nase.

Teren je torej tak, in za rudarje je najboljši, da se ne udajajo iluzijam. *Še manj pa se smejo udati družbam.* Pred seboj imajo *BOJ*, in v njihovem interesu je, *DA VZTRAJAJO.* Le

SPODAJ IN ZGORAJ.

Lastnik rogov na letoviščih, ali zgoraj v vrtu, rudar spodaj, kjer je delo, nevarnost in noč.

ratorje in premogarje v podobi dveh paglavcev, ki ne moreta biti prijatelja dalj kot gotovo dobo, potem pa jima žilica ne da miru in se stepeta.

Sedanja borba premogarjev je kričoč dokaz, kako zelo potrebuje delavstvo časopisje ki bo res delavsko, in kako nujno mu je potrebna stranka ki se bi borila za ljudske interese in bi jo kontroliralo delavstvo ter nihče drugi.

Kompanije so v vojni proti U. M. W. ker mislijo, da je sedaj prilika ugodna, da ji zadajo

če bodo solidarni, bodo v stanju pokazati vladi, kongresu, časopisju in "javnemu mnenju", da so tudi oni upravičeni živeti kakor ljudje, in da ni nikjer zapisano, da morajo biti oni, katerih naloga je tvegati življenja vsaki dan kadar so na delu v rovih, za profit, kakor ni nikjer zapisano, da morajo oni plačevati za anarhijo, v kakršni se nahaja premogokopna industrija. Edino pravilo premogarjev, edino geslo, ki je v njihovem interesu, je: **BORBA, DOKLER NE ZMAGAMO!**

STRAH PRED IDEJAMI.

ANTON SLABE.

GLOBOKA tema vsepovsod. Nikake luči, ki bi kazala pot. Eoni se izgubljajo v brezkončnost. Toda razvojne sile ne mirujejo. Oblike se spreminjajo v večnem krogu. Čelo udrto, nizko: Pithecanthropus. Neznatne misli se porajajo v skromni kvantiteti rjavkaste tvarine. Uprasje se drobna iskrica, rodi se nova ideja, in glej, že se vzdigne strah pred njo. Tak je bil začetek.

"Spoznal boš resnico in resnica te osvobodi".

Večen in mogočen odgovor tistim, kateri zametujejo nove ideje, prepovedujejo svobodo izražanja in zanikavajo pravico raziskovanja človeku, ki hoče misliti.

Pravica originalne misli in preiskave, vrednost problemov in izkušenj generacij je jasna in potrjena, toda večina ljudi je površna, topa brezbrizna. Resnica jim je tuja, težka, nepojmljiva; zmeta kraljuje. Kadar se rodi nova ideja, ko se izluščava nova resnica, vstane staro nazadnjaštvo, bigotstvo in vraževerstvo ter vodi boj, tesno združeno.

Ako ima kdo načrt, ki bi storil ljudi srečnejše, zadovoljnejše, se mu pove: "Zanetiti hočeš boj razreda proti razredu." V resnici pa je njegova želja uničiti razredno sovraštvo z odpravo glavnega vzroka — trpkost revščine.

Človek odklanja resnico, niti poslušati noče. Vse, kar ni ustvarila njegova domišljija, mu je prazna slama. Često se zateče k žalitvam. Oseba z novo idejo je anarhist, socialist, zdražbar.

Celo v materialnih rečeh nasprotuje svet novi resnici. Ko se je pričelo v delavnicah uvajati stroje, kateri so odvzeli breme brutalnega dela tisočem, jih je bilo treba varovati za stenami močnih zidov. Delavci so sovražili novo idejo in bi uničili stroje.

Ko se je prvič sprožila misel, da se zgrade železni parobrodi, so se vsi tisti, "ki so količkaj vedeli o gradnjah ladij", izrekli, da je ta ideja navadna bedastoča. Ljudstvo se jim je pridružilo. "Kakšna nesmisel, govoriti o železnih ladjah! Saj je dovolj težavno, da se vzdržuje leseno nad vodo." Danes so skoro vse ladije iz železa in jekla.

Parna železnica ni bila sprejeta brez odpora. Govorili so o njej čudne stvari. Rekli so, da bo naglica 25 milj na uro ubila potnike in veter, povzročen po vlaku, bo pokončal tiste, ki bodo stali ob progi.

Oseba, ki je iznašila šivalni stroj, je bila pregovorjena po svoji ženi, da je svoj prvi model razbila, "ker bi se z novo iznajdbo odvzelo delo ubogim ženskam, ki so si s šivanko služile svoj kruh."

Sovraštvo do novih idej se ni nikdar tako ostro pokazalo kot tedaj, ko je bigotstvo in vraževerstvo napadalo znastvena odkritja. Ko so uvedli cepljenje, je duhovništvo zagnalo hrup, da se s takim početjem naravnost roga božji previdnosti. Bolezni so vendar poslane od Boga kot kazen za greh in vsak poizkus, da se jih olajša ali celo odpravi, je satanovo delo.

Nova ideja v zdravništvu je bila še bolj sovražno sprejeta, ko je Simpson, škotski zdravnik, priporočal anestetiko pri porodih. Duhovništvo ga je obsojalo in preklinjalo raz prižnic. Rekli so, da je Bog odločil, da morajo ženske trpeti pri porodih in bi bila blasfemija, ako bi se jim trpljenje olajšalo.

Simpson se je boril proti duhovništvu z njih lastnim orožjem. Svetoval jim je, naj čitajo gotovo poglavje v bibliji, kjer se omenja, da je Stvarnik povzročil Adamu trdno spanje, ko mu je jemal rebro, iz katerega je potem ustvaril Evo. Rekel je, če je moral sam Gospod Bog uspavati Adama, predno je izvršil nad njim operacijo, on, Simpson, sme storiti enako. Temu argumentu seveda ni moglo duhovništvo uspešno ugovarjati.

In ti spori niso bili malenkostni. Zahtevali so žrtve. Proti koncu šestnajstega stoletja je bila v Edinburghu živa sežgana ženska, ki je bila obtožena "zločina", da je skušala olajšati bolečine pri porodu dveh sinov. Taka je bila postava.

Ljudje so v prošlosti, kakor še danes, sovražili nove ideje radi raznih vzrokov. Nova ideja prvič sili lene možgane misliti, in to povzroča bolečine. Drugič, nova ideja mogoče ogroža obstanek staremu redu in ustanovljenim dohodkom. To je pa nevarno. Boj postane nezogiben.

Kdorkoli je vznemirjen, sovraži tiste, ki povzročajo vznemirjenje. In nova ideja, kakor močna svetloba v temi, vslej vznemirja nekatere.

Mladost navadno odklanja novo idejo, ker je pre-zaposlena sama s seboj. Starost noče o njej nič slišati, ker je njena mentalna sila okorela in ji je vsaka nova ideja težko pristopna.

Toda nove ideje se porajajo, ker je za njimi sila, ki jih povzroča. Kdo bi hotel biti danes eden izmed tistih, ki so smatrali parni stroj kot nekaj nesmiselnega? Kdo bi danes trdil, da je misel o zrokoplovbi bedastoča? In vse te stvari so imele svoje nasprotnike.

Gotovo znamenje toposti in ostarelosti možganov je nedostopnost novi ideji. Danes vemo, da so bili bedaki tisti, kateri so obsojali uporabljenje kloroforma pri operacijah, "ker Bog hoče, da ljudje trpe bolečine". Istotako je bedasto napadati tiste, ki se bore, da se razvije nova ideja, sistem nove družbe, ki bi odpravil skrbi in revščino.

Ali kljub vsem zaprekam in oviram, ki se stavljajo na pot novim idejam, gre razvoj naprej. Železen zakon ga sili. Zaman se trudijo Frankesteini, da ga ustavijo. Pot drži naprej, ne nazaj. Kjer je bila včasih neprodorna tema, je danes svetel dan. In svetloba raste in se dviga. In konca ni. Ko pride čas, vzbrste cvetovi iz padlih ruševin. Vonj se širi in opaja. V deželi je pomlad.

BORBA KITAJCEV ZA OSVOBODITEV SVOJE DEŽELE.

Dviganje azijskega velikana.

NAJVEČJA vojna sedanjega časa je vojna Anglije, Zedinjenih držav, Japonske, Francije in Italije proti južni Kitajski, ki se je uprla nasilnemu režimu tujega kapitalizma in pa domačih vojnih lordov, kateri gospodarijo v severni Kitajski in so še ne tako dolgo imeli več ali manj vse nebeško cesarstvo pod svojo oblastjo.

V vojni proti Kitajski prednjačita prvoimenovani državi, posebno Anglija. Tisoče angleških, ameriških, japonskih in drugih tujih pomorščakov in vojakov je na Kitajskem, in bojnih ladij je ob kitajskem obrežju vse polno, katerih naloga je "protektirati interese tujcev na Kitajskem". Ta vojna traja že dolgo, pravi vojni značaj pa je dobila koncem marca in v začetku aprila t. l. Ni uradna, ni bila napovedana, a je vendarle vojna. Vojne ladje tujih držav streljajo na kitajska mesta, vojaki tujih držav paradirajo po ulicah kitajskih mest, poveljniki tujih armad pošiljajo ultimatumе kitajski vladi (nacionalistični), in diplomacija tujih držav intrigira, da izzove odprto vojno kar je pokazal posebno vpad vojaštva kitajske vlade v Pekingu, katero kontrolirajo zunanji interesu, v poslopja poslaništva sovjetske Rusije, in vpadi policije, ki sprejema povelja, četudi indirektno, od tujih držav, na ruski konzulat v Šangaju.

Anglija se ne more sprijazniti z mislijo, da je njeni nadvladi na Kitajskem odbilo. Saj ji je šlo do poslednjih časov še precej gladko — četudi se je bilo treba posluževati sile. Sila je glavno sredstvo imperialistov za potlačevanje dežel in narodov, ki so podjarmljeni. In Kitajska je ustrahovana s silo in bila je ustrahovana tudi z opijem. Opij in nevednost sta bila Angležem najboljša zaveznika na Kitajskem.

Začetek angleškega imperializma na Kitajskem.

Okrog l. 1830 so angleški trgovci prvič razprostrli svoje mreže po Kitajski. Stanovalec nebeškega carstva so prodajali največ opij, ki so ga izvažali iz Indije. Kitajske oblasti niso brezbržno gledale, kako jim Angleži zastrupljajo ljudstvo. L. 1839 so zasegle ves opij, last angleških trgovcev, in ga uničile. Predstavljal je "vrednost" \$20,000,000. To je bil "atentat" na "privatno lastnino" angleških državljanov, in radi zaplembe tega opija je prišlo l. 1840 do vojne med Anglijo in Kitajsko. Teritorijalno mala Anglija, oddaljena od Kitajske tisoč in več milj, je v tej vojni premagala ogromno kitajsko cesarstvo in mu l. 1842 narekovala poniževalne mirovne pogoje.

Ves čas od tedaj je Kitajska pod nadvlado tujih kapitalističnih sil, in vso to dobo se jim je organizirano in neorganizirano upirala. Najprvo Anglija, in potem Francija, Nemčija, Rusija in Japonska so se polastile kontrole nad kitajskimi pristanišči in tudi plovbe po kitajskih rekah. Prevzele so kontrolo nad carinarnami in nad prometnimi sredstvi (železnicami, brzojavom in paroplovbo).

Kitajci so se vsled silnega gnjeva, toda brez pravega vodstva, upirali usiljivcem, in vsled tega je prišlo mnogokrat do lokaliziranih izgrediv, ki so se potem razširili po vseh večjih kitajskih mestih, posebno v obrežnih provincih, kjer je bil in je danes pritisk tuje invazije najhujši. Evropske sile so hotele Kitajcem dokazati, da njihova volja ne bo obveljala. L. 1857 sta Anglija in Francija skupno navalile na Kitajsko in jo še bolj podjarmile. A Kitajci se niso udali. L. 1859 so se z omenjenima državama zopet zapletli v vojno in dosegli — poraz. Angleške in francoske čete so v znak svoje premoči okupirale kitajsko glavno mesto Peking. A niti to veliko ponižanje ni uklonilo Kitajcev. Sovraštvo proti imperialistični invaziji ni ponehalo — ni moglo — in tako je bil na Kitajskem vedno "nered" in "nemir".

Pojav Japonske.

Medtem je zrasla v Aziji nova moč — Japonska. V primeri s kitajskim ozemljem le malo več kakor pika, se je oprijela evropskih metod; to je, pričela je graditi kapitalizem in militarizem po vzgledu evropskih držav. Ko je videla, kako so jo evropske velesile prehitele na Kitajskem, je l. 1894 napovedala vojno Kitajski, — seveda ker so jo Kitajci "izzvali" in je morala rešiti svojo "čast" in take reči. Kitajska je bila v tej vojni z Japonsko poražena na suhem in na morju, in izgubila je Korejo. Japonski je morala odstopiti Formozo in ji ob enem plačati visoko vojno odškodnino. Čemur se bo družba bodočnosti posebno čudila, je, da je morala Kitajska plačati stroške vsem, ki so jo prišli ropati. Dati jim je morala plen, oziroma so ji ugrabili kar so hoteli, ob enem pa so si dali od Kitajcev plačati še "potne stroške".

Breme imperializma je tiščalo Kitajce bolj in bolj. Pojavilo se je med njimi takozvano boksarsko gibanje, ki je l. 1900 dovedlo do velikih izgrediv pred poslaniškimi uradi v Pekingu, proti "krščanskim" misijonarjem v vseh krajih Kitajske, in proti Evropejcem sploh. Vse "krščansko" kapitalistično časopisje je zakričalo o krvavih orgijah na Kitajskem proti kristjanom in kristjanstvu.

"Vesile" na Kitajskem.

Anglija, Zed. države in druge "vesile" protektirajo interese svojih državljanov in življenja svojih državljanov na Kitajskem. (Ta slika je povzeta iz socialističnega glasila "New Leader" v Londonu.)

"Krščanstvo" proti boksarski vstaji.

Naravno, da je moral krščanski svet "v imenu križa in civilizacije" nastopati skupno. Organiziral je protiboksarsko ekspedicijo, katere so se udeležile Anglija, Francija, Japonska, Nemčija, Rusija, Zedinjene države, Avstro-Ogrska, Italija in tudi nekatere manjše dežele. Rusi so ob tej priliki v imenu krščanstva zasedli Mandžurijo, to pa ni ugajalo Japoncem. Leta 1904 sta se zapletli radi tega v vojno, in *tedaj se je prvič v zgodovini sedanje dobe zgodilo, da je azijska država mongolcev premagala evropsko velesilo.*

Boksarsko gibanje na Kitajskem je bilo še pred pričetkom sovražnosti med Rusi in Japonci zadušeno; vlada v Pekingju je morala podpisati vse mirovne pogoje in obljubila plačati \$337,000,000 vojne odškodnine.

Kuomintang.

Nad deset let je bila Kitajska potem ukročena, ni se pa onesvestila in obležala. Dvignila se je na svoj način in se pričela gibati v novo smer po dveh tokih. Eden je kapitalistični. Ta je zelo nesamostojen in pod vplivom kapitalističnih interesov drugih dežel. Drugi tok tvori gibanje, kateremu pravijo eni da je nacionalistično, drugi boljševiško, in tretji socialistično. Za slednje je bilo krščeno posebno pred padcem carizma v Rusiji. Temeljno podlago temu gibanju je dal Sun Jat Sen, ki se je v Evropi in Ameriki navzel socialistične vzgoje ter študiral socialistično gibanje in socializem. Socialistične nauke je prikrojil za razmere na Kitajskem. Stranka, ki danes prenavlja Kitajsko in katero je ustanovil pokojni dr. Sun Jat Sen, se imenuje Kuomintang. Svojo utrdbo je prvotno dobila v Kantonski provinci, vpliv pa je razširila po vsi Kitajski.

Kitajski zid.

Kitajska je bila v vojnah z evropskim in ameriškim imperializmom poražena, ker je vzlic temu da ima najstarejšo kulturo na svetu, zastala na enem mestu. Ob svojih mejah je postavila zid in zadremala. Medtem pa so se kavkaška ljudstva povzpela iz primitivnega in srednjeveškega barbarizma na najvišjo stopnjo civilizacije, ki sicer še ni to kar pravi da je, a je vendarle v akciji uspešnejša kakor starinstvo Kitajske. Razvila je nov ekonomski sistem — kapitalizem. Kitajska pa je za svojim zidovjem bila tam kakor pred stoletji.

Krah je moral priti. Japonska ga je v svojem procesu iz primitivnosti v kapitalizem premagala v nekaj desetletjih. Kitajska nikoli, ker so jo premočno zgrabili za vrat, predno se je zavedla.

Primere o ogromnosti Kitajske.

Površina Kitajske meri nad en in četrt milijona kv. milj več kot površina Zed. držav. Ali

jasnejše: Površina Kitajske je tolikšna, kot površina Zed. držav, Nemčije, Francije, Italije, Anglije (brez kolonij), Španije, Švedske, Turčije in Jugoslavije skupaj.

Po prebivalstvu je Kitajska večja kot Zedinjene države, sovjetska Rusija, Velika Britanija (brez kolonij) in Francija skupaj.

Ogromnost Kitajske si lahko predstavite na podlagi te primerjajoče statistike.

In vzlic tej njeni velikosti je bila desetletja tako neznatno majhna, da so jo premagovale dežele, ki so v primeri z njo kakor pike. Kje so vzroki?

V gospodarski zaostalosti Kitajske, v zidovih s katerimi se je skušala zakriti pred svetom, v pomankljivosti njenih jezikov in šolstva v neslogi, in še v marsičem drugem. Toda tudi druge države niso perfektno.

Že pet let prihajajo iz starodavnega cesarstva, ki se je l. 1912 proglasilo za republiko, vesti o resničnem vstajenju po prebivalstvu največje kontinentalne države na svetu. In prvič po 87. letih so se evropske velesile in Zedinjene države pričele zavedati, da vstaja v Aziji orkan, ki ga ni več mogoče držati k tlom.

Evropa izgublja v igri za dominacijo nad svetom. Kar pa se tiče Kitajske, izgubljajo vse dežele, ki so se zajedle vanjo.

Rumena in bela nevarnost.

Ako se kedaj dogodi, da postane Kitajska sorazmerno toliko močna kakor je Japonska, ali Francija, ali Zedinjene države — kaj tedaj? Skupno z Japonsko in Indijo bi bila v stanju kontrolirati svet — če ne bi beležil od sedaj naprej nobenega napredka. Toda svet napreduje. In ker napreduje, napreduje z njim na svoj naraven način tudi Kitajska. Ko se otrese pijavk, bo na mesto nasilja in podjarmljenj stopila potreba kooperacije. Kitajska ne potrebuje evropskega in ameriškega imperializma. Potrebuje pa kooperacijo vseh dežel, in vse dežele potrebujejo njenega sodelovanja.

Azija ne bi mogla uničiti Evrope in drugih kontinentov, na katerih prevladujejo belopoltni ljudje.

Strašila o "rumeni" nevarnosti so le strašila. Rumene nevarnosti ni, medtem ko "bela nevarnost", ki je tlačila Kitajsko toliko let, polagoma izginja.

Prerojena Kitajska ne bo iskala maščevanja, ampak kooperacije z ostalim svetom, in v tem je zgodovinska važnost njenega prepoda. Bila je bičana in zbita na tla. In sedaj vstaja kakor orkan, ki ne grozi nikomur, ampak nudi roko v spravo. Nudi roko vsem deželam pod pogojem, da bodo v bodoče druga drugi pomagale. Taka je nova Kitajska, ki bo v desetletju ali dveh ena vodilnih držav na svetu.

Max Kalish: TRAVERZNI DELAVEC NA VELIKIH STAVBAH.

FIDDLESTICKS!

IVAN MOLEK.

(Jozo Pehurc, Gol Škrbak in Čarli Sakramuci, trije drvarji, ki še niso nič posekali; Gina Trska, krščanska devica; Filip Kresalo, dober človek in levi razbojnik — kakor se vzame.)

To se vrši vsak dan povsod, kjer trohnejo štori in rastejo rodovitniki ter jalovci — naj jih strela razkolje (zadnje).)

Pehurc (stoji pri visokem suhem štoru). Kako torej naredimo? Naloga naša je, da poderemo ta štor, ako ni več upanja, da še kdaj ozeleni. A meni, bratje, je hudo pri srcu. Jaz ljubim ta štor.

Škrbak. Ne samo ti, bratec . . . Tudi jaz ga ljubim. Častitljiv panj! Morda je tukaj stal že ob času Kristusovem . . .

Pehurc. Kje je dokaz, da je štor sploh mrtev? Jaz mu ne vidim v srce. Vidiš ti?

Škrbak. Nikakor ne. Srce je lahko še živo in zdravo. Resnično, resnično ti povem, dragi moj Pehurc, čimdalj ogledujem ta štor, tembolj vidim, da je čisto tak kot moja stara mati. Nagrbančen je kot ona — suh je kot ona — in ne rodi več kot ona.

Krohot iz gošče: Hahaha!

Pehurc. Kdo se smeje? — To je on, on! Vrag! On, ki zahteva, da se poseka vse, kar je starega in častitljivega! To je on!

Škrbak. Tak je kot moja stara mati, in moja stara mati je živa!

Pehurc. Treba je ločiti. To je štor, les, tam je žena . . .

Škrbak. Dakako! Saj si rekel, da ni dokaza, da je štor mrtev.

Pehurc. Zato pa! Kje je dokaz? Kdo more reči, da prihodnjo spomlad ne požene svežih zelenih vej tja gor nad vse te vrhove . . .

Sakramuci. Dovolita, da tudi jaz bleknem svojo. Štor je štor in stara mama je stara mama. Pusti to reč, Škrbak; škrbaj kaj drugega. Sploh skrbimo, da bomo pravilno govorili in pravilno naglašali zloge. Saj čujete, da nas poslušajo . . .

Škrbak. Kaj pa ti prčkaš?

Bizeljski. Nič.

Krohot iz gošče: Hahaha!

Pehurc. Spet se smeje vrag! Le smej se le! Ne boš nas sekal ne!

Sakramuci. Pazimo torej! Glede štora je pa stvar sledeča: Meni se štor nič ne smili, če je mrtev. Vsaka stvar, ki umrje, spada v grob, pa bil človek, konj, kila ali pisana politika. Moje mnenje je, da potipamo štoru žilo —

Škrbak. Kriste elejson! Štor ima žilo?

Sakramuci. Tiho! Kaj ti veš, ki nisi študiral po notah! Potipajmo žilo in prepričajmo

se, če je živ ali mrtev. Morda je mrtev na vrhu in živ spodaj, v koreninah. Jaz poznam dosti štorov, ki so mrtvi na enem koncu in živi na drugem . . .

Krohot iz gošče: Hahaha!

Pehurc (vihti pest). Le smej se, vrag!

Sakramuci. Ne moti me, Pehurc! — Ako je mrtev na obeh koncih, naj bo pogreb, civilen ali kakršen je v navadi —

Pehurc. Mi smo proti civilnemu! Nismo voli . . .

Sakramuci. Če pa je živ, samo malo živ na spodnjem koncu, naj še štrli v zrak. Meni se dozdeva, da je še živ. Morda se motim, a to ni glavno. Štor je lep. Že zaradi sentimenta in tradicij bi moral stati tukaj; in zaradi praktične ekonomije in politike. Pomislite, koliko inspiracij izžareva ta štor! Koliko poezije je v njem! Joj! A glavno je to: kje pa je zapisano, da zraste na tem mestu nov orjak, kadar starega posekamo? Nekaj mora biti.

Škrbak. Nehaj, nekdo prihaja.

Gina Trska (pride s košarico na roki).

Pehurc. Pozdravljena, Gina! Baš tebe je še bilo treba.

Škrbak. Vsak dan si bolj mršava.

Sakramuci. Kaj nam prinašaš dobrega?

Gina. Prinesla sem vam banane, da se pokrepčate. Revčki se mi smilite, ker tako težko delate . . .

Krohot iz gošče: Hahaha!

Pehurc. Ali ga čuješ, vraga?

Gina. Vsak dobi eno. (Razdeli banane.)

Kaj pa je s štorom? Koliko časa bo še štrlel?

Sakramuci. Še tri generacije, draga Gina. Zaključili smo, da bi ga bilo škoda. Morda je še živ, a to ni glavno. Sentiment . . . tradicija . . . inspiracije . . . politika. Staro gnezdišče . . . Človek se ne more kar tako ločiti, odtrgati od starega.

Škrbak. Porodna kontrola mu ni več potrebna, štoru . . . Kaj praviš, Gina.

Pehurc. Pssst!

Gina. Moja blagoslovljena kampanja proti porodni kontroli nima tukaj nič opraviti, da veste! Sicer pa ima kontrola svoje meje. Do šestdesetega leta je pregrešna in prepovedana — potem pa kakor je . . .

Sakramuci. Kaj pa spet natezate? Štor in porodna kontrola! Kaj je to? Kakšna je to politika? Ali je to kakšna morala?

Škrbak. Da, morala. To ve najbolje Gina. Povej nam, Gina, ali bo ta štor še kdaj rodil?

Pehurc (zase). Kakšne šeme so med nami! (Gini.) Nikar! (Prst na usta, potihoma.)

Ne odgovori! Sovražniki so blizu. Slišali bi — in pomisli na posledice! Pomisli tudi ti, Škrbak.

Škrbak. (nagajivo). Odgovori, Gina!

Pehurc. Ne, ne, za božjo voljo! Ne odgovori! — Nič ne zini, Gina! !

Škrbak. Ali bo stari štor še rodil? Odgovori, Gina!

Pehurc. Nič ne bo odgovorila! Jaz ji naravnost ne dam, prepovedujem! Rajši pojdi, Gina! Idi, Gina, proč od tukaj! Ne potrebujemo te več.

Gina. Saj ne veš, Pehurc, kaj bom odgovorila, pa si že obupal . . .

Pehurc. Baš to je — ne vem, zato se bojim. To se pravi — morda vem, zato se še bolj bojim.

Sakramuci. Res je najboljšje, da odideš, Gina. Saj te ni nihče klical. Saj vidiš, da smo stari kot je ta štor . . . Pri nas ni nevarnosti kontrole . . .

Gina (se namrdne). Dobro, pa grem. Res ste štori . . .

Škrbak. Oh, Gina, ti si nam kakor luna, ki nam sveti, kadar spimo!

Gina (menca).

Pehurc (se oddahne). Hvalabogu, zdaj lahko nadaljujemo.

Kresalo (stopi iz gošče in se reži na vsa usta).

Pehurc. Oh, še tega je treba bilo! — Ti si se krohotal.

Kresalo. Kaj je s štorom? Ostane ali ne ostane?

Pehurc. Ostane! Taka je božja in naša volja, ki je prosta.

Škrbak. Ti nam rušil štora ne boš! . . .

Sakramuci. Ti, gadonja, podiral ne boš!... (Trojica obstopi štor, kakor da ga hoče braniti.)

Kresalo. Hahaha! Mi ni treba. Ali pa boste štor dobro podprli?

Trojica: Zakaj? Kako?

Kresalo. Z železnimi drogi od vseh strani.

Pehurc. Vidim, da se ti blede.

Kresalo. Na vsak način morate štor dobro podpreti, zavarovati.

Sakramuci. Pojasni, pojasni! Govori logično. Kdo te razume?

Kresalo. Ali ste pomislili, da lahko še danes prihrumi vihar in vam podere štor na tla? Ni treba tornada. Poglejte! Saj se maje pod roko. Malo močne sape, pa pade. Tudi strela lahko udari vanj in ga v nekaj urah izpremeni v pepel. Štor je precej visok. Hotel je zrasti do neba, pa ni šlo. Noben tak puhlež ne zraste do neba. Glejte, iz njega raste trava!

Pehurc. Ti, Škrbak, mu odgovori.

Škrbak. Ti, Sakramuci, mu odgovori.

Sakramuci. Da — jaz mu odgovorim. Ti, Kresalo! Kar si zdaj povedal, je gola demagogija in plitka propaganda, da boš vedel! Tista

politika je, ki se pretaka po zaduhlih beznicah. Neosnovano, neutemeljeno in transparentno fantalinstvo, ki se prodaja po dva centa funt!

Kresalo. Hahaha!

Sakramuci. Ti se še smejati ne znaš! . . .

Pehurc (zraste). Če ne pomaga beseda, bo pomagala pest. Pod tem štorom se sfrkneš v klopčič!

Škrbak. Jaz vem, kaj bi rad, ti podirač.

Pehurc. Tudi jaz vem, hvalabogu.

Sakramuci. Vsi vemo.

Škrbak. Še Gina Trska ve.

Pehurc. Ti bi nas rad spreobrnil, potegnil na svojo stran, prekrstil — pa nas ne boš.

Škrbak. Ti bi nas rad posocialistil, poneveril, pohudičil — pa nas ne boš.

Sakramuci. Pa ne boš!

Kresalo. Nočem! — Čujete? Nočem. Zakaj bi prešal kri iz repe, v kateri je sama voda? Svobodno vam je vse. Lahko sedite na kupu gnoja in požete pesmico o vijolicah . . . Prosto vam. Lahko se postavite na glavo in ukazete petam, da mislijo za vas; lahko naredite testament in greste v grob po priče. Vse to je vaša pravica. Ostanite, kar ste. Tako je najboljšje. Ako bi se prelevili, ali vsaj poskušali preleviti se, bi ne bili več originalni — bi ne bili več vi. Bili bi nestvori, spake. Ljudje, ki pulijo štores, so iz drugačnega materiala. Zato ostanite pri svojem štoru. To vam najbolj pristojna . . . To je vaša pravica. Moja pravica pa je — in te pravice me ne oropate nikdar — da se vam pošteno smejem. Hahaha!

STAVKA.

JOŽE ZAVERTNIK.

KAJ je stavka? Za strokovno organizirane delavce je stavka aktivno izražanje delavske solidarnosti. To izražanje solidarnosti delavcev ob času stavke lahko opazi vsak, ki ima dar opazovanja, akotudi ni delavec. Delavci so tesno združeni, vsak izmed njih je pripravljen darovati in žrtvovati vse, da pomaga do zmage. Delavci se ne boje nevarnosti, ki jih ogrožajo, pripravljeni so položili vse na žrtvenik za skupno stvar.

Vsaka stavka nam to potrdi. Videli smo to v zadnji stavki krojaških delavcev v New Yorku. Izdana je bila sodnijska prepoved proti stavkarjem, da ne smejo razpostavljati stavkovnih straž. Stavkarji se niso brigali za to sodnijsko prepoved in policija jih je aretirala na stotine. Komaj je policija ene delavce odgnala v zapor, je že lovila druge, ki so prišli na stavkovno stražo. Delavci drugih strok, ki delajo, pa pomagajo s prispevki v stavkovni sklad, da lahko stavkujoči delavci vztrajajo v stavki do zmagovitega zaključka stavke. To je lep izraz solidarnosti.

Ali vsako pravilo ima tudi svoje izjeme. Te izjeme potrdijo pravilo. Solidarnost ne objema vseh delavcev. Ako bi solidarnost objemala vse delavce, bi najbrž vse delavske stavke končale z zmago za delavce. Med delavci so tudi značaji, ki ne vidijo v drugem delavcu svojega brata, tovariša, sodruga; v kapitalistu pa svojega razrednega nasprotnika. Taki delavci se udinjajo kot stavkokazi ali kot privatni stražniki ob času delavskih stavk. Niti na misel jim ne pride, da s takim početjem škodijo tistemu razredu, h kateremu sami pripadajo, ali da s svojim ravnanjem pomagajo k porazu svojih razrednih tovarišev. Ako bi ne bilo med delavci elementov, ki izdajajo interese svojega lastnega razreda, bi prizadevanje razrednozavednega delavstva imelo veliko več uspehov in delavstvo bi bilo veliko bližje svojemu končnemu cilju, kakor je.

Delavske manjšine, ki postajajo večje in večje in se počasi izpreminjajo v večino, so nam zrcalo, v katerem vidimo razvoj delavskega gibanja, ki sloni na temelju vzajemne podpore in smatra stavko za eno izmed najboljših orožij za izboljšanje delavskega položaja.

Zato je važno za nas, da vemo, kako se je razvilo to čudežno čustvo solidarnosti in kako se bo razvijalo v bodočnosti, da velike stavke končajo z uspehom.

Na to vprašanje dobimo za odgovor, da je materialna beda prisilila delavce, da so se pričeli bojevati za izboljšanje svojega položaja. Samoposebi je razumljivo, da stradanje, preze-

banje, brezposelnost, nečloveško ravnanje z delavci, slaba stanovanja in drugi blagri, s katerimi kapitalistični gospodarski red obsipa delavce, vplivajo na delavce, da prično misliti, na kakšen način je mogoče izboljšati življenske razmere, v katerih živijo.

Delavec je tudi človek in ima ravnotake občutke, kot oni, ki ga izkoriščajo in se rede od sadov njegovega dela. Delavec hrepeni po kulturnem življenju, ker smatra sebe za človeka. Delavec občuti, da je povsod zaničevan in preziran, da se ne smatra za enakopravnega in da se povsod ponižuje kot človek druge vrste. Iz tega se rodi čustvo solidarnosti, spoznanje, da vsi delavci tvorijo en razred, eno proletarsko družino, ki je raztresena po širnem svetu in ki se povsod enako preganja, zaničuje in izkorišča, ne glede na spol, narodnost, pleme in versko prepričanje.

Tako pričinja boj za višjo mezdo, krajši delavnik, za dostojanstvo tlačnega, teptanega, izkoriščanega in zaničevanega človeka, ki mora služiti gospodarju, ker ne lastuje naravnih zakladov in sredstev za blagovno produkcijo in distribucijo. Iz posameznih delavcev, ki občutijo, da so brezpravni hlapci lastnikov naravnega bogastva, in sredstev za blagovno produkcijo in distribucijo, se je rodilo čustvo solidarnosti, ki je združilo delavce v delavski strokovni organizaciji, da se združeni lahko bojujejo že v sedanji kapitalistični družbi za izboljšanje svojega položaja uspešno in da ta boj nadaljujejo uspešno, dokler ne postanejo gospodarji sveta. Ta boj ne more končati preje, dokler ni uveljavljeno v človeški družbi načelo gospodarske enakopravnosti. V tem boju padajo žrtve na desno in levo. In če bi ne bilo čustva solidarnosti, ki druži delavce, da se združeni bojujejo za svoj končni cilj, bi verzeli, ki nastajajo v delavskih vrstah zaradi padlih žrtev, ostale odprte. Tako se pa zgodi, da so vrste zavednega delavstva vedno cele, ne glede na to, koliko žrtev pade v boju za osvoboditev delavstva iz mezdne sužnosti, da armada zavednega delavstva postaja večja, ker čut solidarnosti prodira zaradi konfliktov, med delavci in kapitalisti, konfliktov, katerim pravimo stavke, v vedno širše delavske mase.

Stavka prva vsadi delavcu čut solidarnosti v njegovo srce, da prične spoznavati, da je vsaka zmaga za delavce brez solidarnosti nemogoča. In kadar delavec prične misliti in spoznavati in na podlagi razmišljanja in spoznavanja delati jasne zaključke, postane razredno zaveden bojevnik za osvoboditev delavskega razreda.

Vsaka stavka nam pokazuje, da se je v mišljenju delavstva izvršila velika moralična izprememba, in sicer ta, da se delavci, ki ne lastujejo naravnih zakladov in sredstev za blagovno produkcijo in distribucijo zavedajo svoje moči in spoštujejo samega sebe.

Delavci se zavedajo, da bi ruda ostala v zemlji, ako bi ne bilo rudarjev, ki jo spravijo na površje. Zavedajo se, da bi ruda ostala ruda, ko je spravljena na površje, ako bi ne bilo železarskih in jeklarskih delavcev, ki zopet to rudo izpremene v kovino. Zavedajo se, da bi neobdelana kovina ostala neobdelana kovina, ako bi ne bilo kovinarskih delavcev, ki iz sirove kovine zopet izdelajo lične produkte, ki so za človeško življenje neobhodno potrebni.

Živalske kože bi ostane živalske kože, volna in bombaž pa volna in bombaž, ako bi ne bilo delavcev, ki te sirovine izpremene v usnje in sukno, iz usnja in sukna pa izdelajo čevlje in obleko.

Moderna človeška družba bi morala po zimi od vsega hudega vzeti konec, ako bi ne bilo rudarjev, ki preskrbe človeško družbo s potrebnim kurivom za gretje domov in proizvodnjo parne in električne sile. Naj gledamo moderno človeško družbo s katere strani že hočemo, vedno bolj bomo prihajali do spoznanja, da moderna človeška družba ne more obstati brez delavcev in da bi bil svet prazen, pust, ako bi ne bilo delavcev, ki delajo v rudnikih, tovarnah, pri žarečih plavžih, v transportnih podjetjih na suhem, morju in v zraku, grade podjetja, stanovanjske hiše, pripravljajo jedi, delajo na polju itd.

Vsaka stavka potrdi, da se delavci, ki zastavkajo, zavedajo, da so stvarniki vsega, kar človeška družba potrebuje za svojo eksistenco. In iz tega spoznanja se rodi tisti čut solidarnosti in zavesti, ki govori v delavcu: Vsi cekini na svetu na spečejo enega hleba kruha, ako se ne gibljejo pridne delavske roke, ki orjejo njivo, posejejo žito, ga požanjejo, omlatijo, zmeljejo v moko in iz moke spečejo kruh. Ta zavest pa ustvarja opravičeno zahtevo, da imajo delavci iste pravice do vseh izdelkov, ki so potrebni za

udobno življenje, kot oni, ki ničesar ne delajo in lastujejo naravne zaklade in sredstva za blagovno produkcijo in distribucijo.

Zato je tudi vsaka stavka dobro podučno in agitatorično sredstvo, ker budi iz duševnega spanja one delavce, ki verjamejo, da je vedno na svetu tako bilo in da vedno tako ostane. Stavka pokazuje tudi brezbržnim delavcem, da je delavec stvarnik vsega, kar družba potrebuje za svoj obstanek. Kakor hitro delavstvo zastavka, preneha produkcija in če bi delavci po vsem svetu zastavkali, tedaj bi človeška družba vzela žalosten konec, ko bi zaloge v skladiščih pošle, ako bi se delavci ne vrnili na delo.

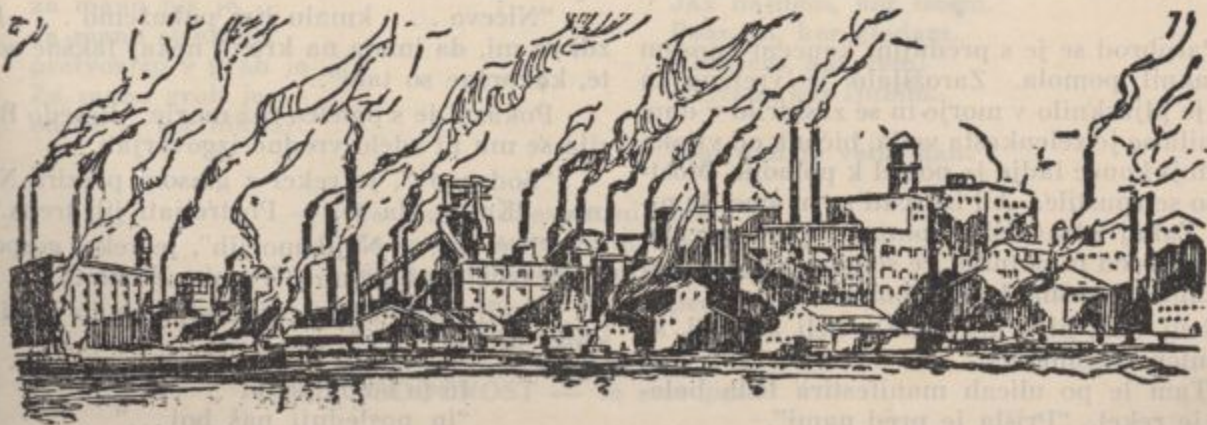
Stavka je tudi dobro vzgojevalno sredstvo. Stavka uči delavce, da se morajo organizirati tudi politično kot razred v socialistični stranki, ako hočejo, da stavke zanje končavajo z zmago in ne s porazom, in delavstvo doseže toliko hitreje svoj končni cilj: nadomeščenje kapitalističnega gospodarskega sistema s socialističnim.

V stavki spoznava delavec, da je glasovnica orožje, s katerim lahko pomeče zagovornike in podpornike kapitalizma iz postavodajnih zborov in javnih uradov, vanje pa izvoli delavce.

Delavci lahko rečejo: Da, potrebujemo stavke, ker nas uče spoznavati vso trhljost kapitalističnega gospodarskega sistema in dejstvo, da brez delavcev ni blagovne produkcije in distribucije. Stavke delajo iz nas borce, da se bojujemo za vse, kar je lepega in vzvišenega na svetu, za pravo kulturo in civilizacijo, za blagostanje vseh ljudi na svetu.

Stavka ustvarja borce s prepričanjem v srcu, da nekega dne pade mezdna sužnost na svetu in z upom na boljšo bodočnost človeške družbe, v kateri se ne bodo ljudje več vojskovali, požigali, morili in uganjali še drugih grozovitosti zaradi privatnih interesov, ampak živeli bodo v miru in med sabo le tekmovali za najvišjo palmo kulture.

Vsaka stavka je za delavce šola, da spoznajo taktične napake in se jih ogibajo v prihodnjih bojih za dosego človeške družbe, ki bo res človeška in prosta vseh znakov barbarizma.

IVAN VUK:

VRNITEV IZ VOJNEGA VJETNIŠTVA.

(Epizoda iz mojih spominov.)

BILO je leta 1922.

Veliki parnik "Albatros" v službi "Rudečega križa", natovorjen z vojnimi jetniki iz Rusije, se je približeval Trstu.

Nervozno pričakovanje je bilo v očeh vseh. Po osem dnevi vožnje skozi "šestero" morja pristanemo zopet na kopno. V jutranjem, pomladanskem zraku so se belile v solnčni svetlobi stene visokih hiš Trsta, zidanih na brdih.

"Albatros" je plul s polovino brzine. Mornarji so stali pri sidru in strojih. Brzina se je zmanjšala na četrto, nato se je vijak prenehel vrteti in parnik je tiho plul k pomolu. Svečan molk, kakor v cerkvi pred povzdigovanjem, je zavladal vseprek. Vsa srca — bilo nas je 1600 — so čutila bližino zavičaja.

Tedaj pa je od nekod, tam iz ulic Trsta, preko hiš in palač, pribežal veter in iz njih akordi svečane, tako poznane himne:

*"Nikdo ne da nam odrešenja,
ne carji, kralji in ne bog."*

Tisočeststo nas je bilo na krovu. Tisočeststo se je spogledalo s pogledi, kakoršnih še nisem videl. Bili so to pogledi presenečenja, bili so pogledi nebeškega zadoščenja, tihe radosti, ponosa — a bili so tudi pogledi groze in strahu. Zakaj razne kreature so bile med tisočeststo ljudmi, ki so stali na krovu.

"Danes je prvi maj", je vzkliknil neki glas.

"Ruski proletariat nam pošilja pozdrave", se je odzval nekje drug glas.

"Italjanski nas pozdravlja", je vzkliknil tretji.

"Kako je ta brezbožna himna prišla sem", je rekla svojemu sopotniku neka ženska — vojunka, ki se ji je posrečilo ukaniti kontrolo v Novorosijskem pri vkrcanju.

Sopotnik je grizel brke in molčal ves blede.

•

Parobrod se je s prednjim koncem — nosom — dotaknil pomola. Zarožljalo je vreteno in sidro je pljusnilo v morje in se zasidrilo v dnu. Zapenila se je zelenkasta voda, bičana od vijaka in zadnji konec ladje je polzel k pomolu. Mostnice so se spustile. Ali izkrcati se ni smel še nikdo. Zakaj zdravniška komisija mora pregledati parobrod in potnike, če se morda z nami ni vtihotapila kakšna kužna bolezen.

Neki Čeh, bivši legionar v beli armadi, se je ironično nasmejal:

"Tam le po ulicah manifestira tista bolezen", je rekel. "Prišla je pred nami".

"Davno je že, kar se je pojavila", je odgovoril zraven njega stoječi bivši rudečevojnik. Na ulicah Pariza je manifestirala prvič. L. 1889. si je zaznamovala javno svoj praznik. Serumi je niso mogli uničiti, nego so jo razširili le še bolj."

Na pomolu so se jeli zbirati ljudje. Radovedno so spraševali, od kod smo, kdo smo in kakšni smo. Mi na krovu smo se spuščali z njimi v razgovor, kakor je kateri mogel in znal. Mi vsi, tisočeststo mož, žen in otrok, raznih narodnosti smo se ves čas vožnje razumeli, kakor en narod. Vsi smo znali in govorili ruski. Sedaj pa je nastala naenkrat babilonska zmešnjava. Z onimi na pomolu smo se težko razumevali.

Blizu prednjega konca parnika je stala grupa mladih ljudi. Nekolko korakov pred njo sem zapazil gospoda z "girardi" klobukom in s tenko palčico v roki. Po kretanju je bilo videti, da mu civilna obleka ni vsakdanja noša in da je v uniformi bolj domač.

"Kako je tam", sem slišal spraševati v ruskem jeziku. "Ali je še kaj boljševikov v Rusiji?"

"Še jih je precej", je odgovoril nek Nemec po ruski.

"Črezvičajka še deluje?"

"Strašno. Vse imetje so mi odbrali, ves denar."

"Mnogo?"

"Deset milijonov rubljev in tisoč nemških mark. Tatovi. Razbojniki."

"Vi ste vojni vjetnik", sem ga vprašal.

"Seveda", je odgovoril. "Ali denar sem prislužil pošteno."

"Kaj ste delali?"

"Trgoval sem — ker sem trgovec."

Gospod z "girardi" klobukom je zamahnil s palčico.

"Ničevo . . . kmalu jim pokažemo . . . Pa zdi se mi, da imate na krovu nekaj takšne sorte, kakoršne so tam".

Pokazal je s palčico čez morje. Besedo Rusija se mu ni zdelo vredno izgovarjati.

"Sodrugov", je rekel z glasom prezira Nemec. "Kajpa, da so. — Postreljati jih treba."

"Ničevo . . . Najdemo jih", je rekel gospod z "girardi" klobukom. "Tu niso tla za to."

Tedaj pa je zopet pribežal veter in z njim zvoki himne:

In to bo odločilni
"in poslednji naš boj..."

"Kako se sme tukaj igrati ta himna", vpraša Nemec.

"Kakšna himna", je vprašal gospod z "girardi" klobukom. "To je nekak italijanski marš."

"Italijanski marš", se je začudil Nemec. "To je vendar internacionala, himna sovjetske države."

"Ruske?"

"Seveda".

Gospod z "girardi" klobukom je jel prestopati z noge na nogo.

"Čort vzemi", je rekel besno. Potem pa zagovoril prepričevalno:

"Ničevo!... Skoro bo konec, uverjavam vas. Imamo vse pripravljeno... Zagotavljam vas. Tudi vagoni so pripravljeni. Vrv popelje mo seboj in mila, uverjavam vas, mnogo mila... viel Seife... Čestnoje slovo... Mein Ehrenwort..."

Zvoki godbe so se bližali vedno bolj. Manifestacija proletariata, praznujočega svojo Veliko noč, se je bližala pomolu. Rudeči prapori so plapolali v pomladanskem zraku samozavestno in mogočno:

*"Zdaj stara pravda, pravda sveta
nas kliče v boj od vsepovsod..."*

Prekrasni akordi himne so hiteli skozi zrak in trkali na srca s svečanim pozdravom:

"Pozdravljeni sodrugi!"

S krova so planili pozdravi in kriki veselja in solidarnosti...

Pomol je bil poln množic proletarskih, praznično oblečenih.

Gospoda z "girardi" klobukom ni bilo nikjer več...

To je bilo leta 1922.

Danes pa je rudeča zastava okovana v Italiji. Prvi maj 1927 je v Italiji kakor veliki petek,

In kaj sledi za petkom? Za velikim petkom? Zapisano je v besedah himne—internacionala...

Tistega gospoda z "girardi" klobukom bi rad videl danes. In vprašal bi ga skrbno in sočutno:

"Kje so tisti vagoni z vrvmi in milom?"

Ivan Molek:

Privriskal bo dan.

POZDRAVLJEN dan, ki res si dan!

Zatonila je noč.
V globinah njenih
vsa žalost preteklih dni mirno spi.
Vsa tuga, beda križanih,
nešteti ponižanih,
ves dvom mentalnih palčkov —
polom ves tukaj spi.

Leden je mrak globoko pokopan.

Peklenske črne sence so za mano.
Za mano križ je,
za mano piš je,
za mano strah je,
pretvorjen v prah je...
Za mano grob je —
odpre se več nikdar.

Glejte! ! V mojih krilih je življenje!

Jaz delam, ker volim.
Jaz zidam, ker hočem.
Jaz najdem, ker iščem.
Poznam, ker gledam.
Verujem, ker vem!
Uživam, ker ljubim.

Moj dan je velik dan.

Za mojim dnevom ni noči!
Za mojim solncem ni teme!
Na mojem nebu eno samo solnce sije
in njega žar vse in vse presije:
Resnica in Pravica!

BODOČNOST — to sem jaz.

O DELAVSKEM ZADRUŽNIŠTVU NA SLOVENSKEM.

ANTON KRISTAN.

SCHULZE-DELITSCH in Ferdinand Lassalle sta mo-
ža, ki sta v prvih početkih modernega delavskega
gibanja igrala nehoti prav veliko vlogo. Prvi je
vrgel v svet geslo "samopomoči" potom združnih orga-
nizacij (je ustanovitelj denarnih zadrug, posojilnic in
hranilnic), drugi pa je zahteval pomoč države za pro-
duktivne delavske zadruge, ki naj organizirajo delav-
ce, ter jih vsposobijo v svrhu produkcije in razdelitve
dobrin in seve tudi pri bore političen vpliv delavcev na
državno upravo. Na ustanovnem zboru prvega delav-
skega izobraževalnega druš-
tva na Dunaju l. 1869 je slo-
vesno proklamiral govornik
Hartung:

"Schulze Delitsch nas vo-
di po napačni poti, njegova
sredstva ne morejo delav-
stvu pomagati. To pomoč
more dati edino država, ki
ima vso potrebno moč. Ako
pa hočemo dobiti kaj od
države jo moramo osvojiti.
Zato pa je treba splošne vo-
lilne pravice. V tem oziru
pa nam kaže pravo pot edi-
no — Ferdinand Lassalle."

Večina je tedaj Hartungu
pritrjevala. In ta večina je
bila hote ali nehoti socija-

listično usmerjena, manjšina pa je bila za Schulze De-
litsch-a, ki je bil liberalnih političnih načel, ki so se
mogla pač uveljavljati pri tistih, ki so imeli kaj pod
palcem; pri proletarcih pa seve gesla o štedenju v tisti
dobi niso mogla najti ugodnih tal.

Sočasno je deloval v zadrugarstvu v Nemčiji Reiff-
eisen, ki se je pa v glavnem udejstvoval na deželi in
zato ni postal predmet sporov v porajajočem se delav-
skem gibanju.

V Angliji — v tej klasični deželi združništva pa
so od l. 1844 uspešno delovali med delavci uspehi v
praktičnem življenju uveljavljenih načel ročdelskih
tkalcev.

Našim slovenskim krajem najbližji je bil Dunaj; bil
je tudi glavno mesto države, v katere okvirju so živeli
naši ljudje. Iz Dunaja je prihajalo k nam vse: dobro,
zlo, ugodno in neugodno. Tako so prišli tudi spori in
posledice v delavskem gibanju.

V Ljubljani so obrtniki pod vodstvom rokavičarja
Horaka ustanovili prvo posojilno društvo (predumjno
blagajno) l. 1864 pod vplivom *Schulze-Delitschevih* na-
čel, ki so bila obrtniškim mojstvom prav simpatična,
ker je bil za obrtnika ceneni kredit včasih prav zelo
potrben. To društvo se je l. 1919 izpremenilo v Obrt-
no banko.

V Mariboru so l. 1870 ustanovili delavci maribor-
skih železniških delavnic "posojilno društvo uslužben-
cev južne železnice" ki še danes obstoji. Ta ustanovitev

je bila izvršena tudi pod vplivom Schulze Delitschevih
načel.

V Ljubljani so kmalu na to krojaški pomočniki in
mojstri pod vplivom razvoja na Dunaju in v Nemčiji
ustanovili "Kleidermacher Genossenschaft" (krojaško
zadrugo), ki pa je kmalu likvidirala. Nji je sledila l.
1876 nova produktivna zadruga, ki se je imenovala že
bolj revolucionarno "Kleidermacher Assoziation". V
dobi 1868—1880 so bili v delavskem gibanju v Slove-
niji, zlasti v Ljubljani, krojači na prvem mestu, Mer-
scholl, Sturm, Železnikar, Tekavec, Izlaker, Soklič, Cas-
sermann, Brozović, Sadnik, vsi so bili krojači. Tudi ta
zadruga ni dolgo živela. Ustanovila pa se je pod vpli-
vom *Lassallovih* nauk.

Vse druge združne ustanovitve, ki sta jih v glav-
nem povzročila in forsirala v naših krajih one čase
brata Mihael in Josip Vošnjak so se omejevale čisto na-
ravno na premožnejše, glavno na kmetske veljake, okra-
je in občine in pod vplivom Schulze-Delitscha. Pravega
delavskega gibanja pri nas še dolgo ni bilo, posamezni
pojavi so zato kmalu izginili, ker jih ni povzročila po-
treba množic, ampak le želja posameznih oseb, da se
napravi tudi pri nas ono, kar so drugod poskušali.

II.

L. 1890 je Trboveljska premogokopna družba usta-
novila v Zagorju in Hrastniku konzumni zadrugi, ki naj
prodajata rudarjem živila in druge življenske potreb-
ščine. V Trbovljah in Kočevju pa je ustanovila rudniš-
ka magacina v to svrhu. Delavci so hodili kupovat v te
prodajalne, na up seveda. Na koncu meseca se jim je
pa od plače odtrgalo, kar so "nabasali" v konzumu.
Delavci so bili slabo plačani. Vsled nevolje nad slabimi
zaslužki, radi grdega postopanja paznikov in uradnikov,
radi šikan itd. pa so večkrat stopili v štrajk. Ob takih
prilikah je rudniško vodstvo zaprlo vrata konzumov in
ljudje, če so hoteli živeti, so se morali kapitalističnemu
nasilju udati ter končati štrajke brez uspehov.

Neuspehi štrajkov so dali misliti. V l. 1897 so usta-
novili rudarji "Občno konzumno društvo" v Zagorju in
"Občno konzumno društvo" v Idriji.

L. 1890 so tudi delavci v Mariboru ustanovili svoje
konzumno društvo.

Po hajnfeldskem zboru l. 1888, na katerem se je
avstrijsko socialnodemokratsko delavstvo združilo v
eno enotno stranko, se je delavsko gibanje silno raz-
vilo. Strankarski zbori so se vršili leto za letom; vršil
se je že l. 1893 prvi kongres strokovnih organizacij,
kmalu potem kongres železničarjev itd. To vse je dalo
nasprotnikom socialističnega delavskega gibanja mi-
sliti in začeli so najprej s kontra organizacijo na te-
melju krščanskega socializma, nekaj let pozneje pa še
na podlagi narodnega socializma.

Na Slovenskem je ustanovitelj krščanskega socializ-
ma duhovnik dr. I. E. Krek, ki je marljivo študiral raz-
voj socializma in metode njegovega udejstvovanja. Vi-
del je kako so se mogočno razvila konzumna društva

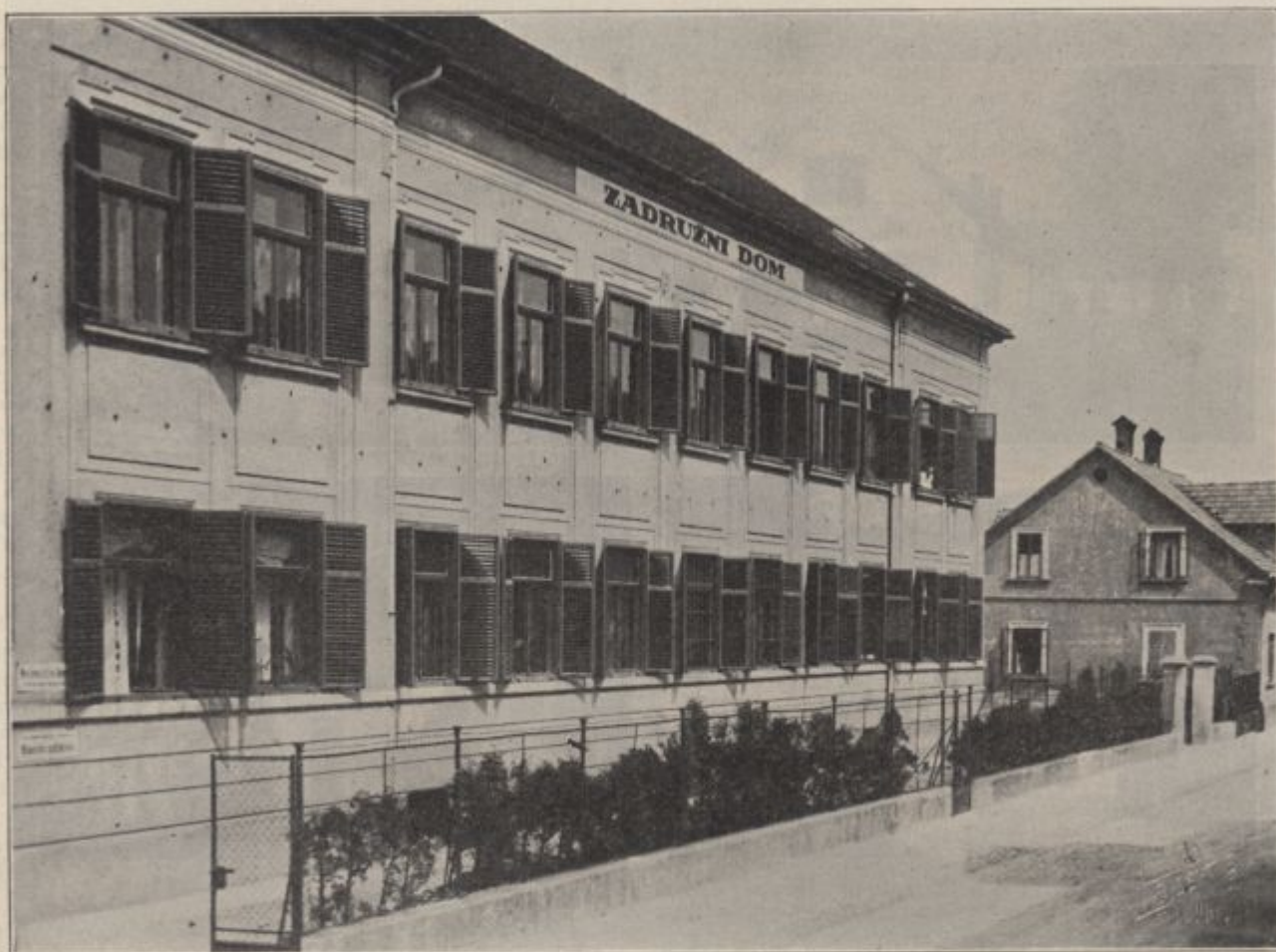
ANTON KRISTAN

v Angliji po vzorcu ročdelskih tkalcev, kako se razvijajo konzumne organizacije v Nemčiji, kjer je celo l. 1892 socialno demokratičen strankarski zbor sprejel resolucijo, da je v interesu soc. dem. gibanja pospeševanje osnovanja konzumnih društev — in kako delujejo delavska konzumna društva na Dunaju.

Prepričal se je, da bodo konzumna društva v rokah socialnih demokratov močno orožje in jaka podpora za razvoj socializma in kot borbeni vojščak svete Cerkve je šel na delo in ustanovil je v Ljubljani l. 1895 "Prvo delavsko konzumno društvo", l. 1896 pa na Jesenicah "Delavsko Konzumno društvo". Te dve ustanovitvi sta utrdili kršč. socializem v Ljubljani med tovar-

III.

Lahko ni bilo delo takrat na konzumno-zadružnem polju. Velekoristno ustanovo konzumno zadružnih prodajalen, ki je v Angliji in v Nemčiji šla po čisti poti organizacije konzumenta v svrhu okupacije produkcije, ker se more le z organiziranim konzumom odrediti smer produkciji, kar je v interesu delavstva in njegove obče naloge, so pri nas klerikalci (takrat imenovani katoliško narodna stranka) pod vodstvom dr. Ivana Šušteršiča in škofa Jegliča vporabili za bojno sredstvo proti liberalcem. V slovenskih mestih, trgih in vaseh sta bila trgovci, (kramar, štacunar) in krčmar stebra liberalcev, ki

Zadružni dom, centrala slovenskega zadružništva, v Ljubljani.

niškim delavstvom (Polak, predilnica, tob. tovarna) in na Jesenicah, tako da je bilo dolgih let dela potreba, da se je socialistična misel tod saj kolikor toliko oprijela delavskih src.

L. 1904 so ustanovili socialisti na Dunaju "Zvezo konzumnih društev v Avstriji", kar je bilo odločilnega pomena za razvoj delavskega zadružništva.

Na čelo gibanja so se postavili Jakob Reumann, Ferdinand Skaret, Ludvik Exner — možje, ki so imeli že avtoritativna imena v delavskem gibanju. Delavsko zadružništvo je vzbrstelo tudi na Slovenskem. Tako smo v letih 1904—1906 imeli že cel tucat konzumnih društev, in sicer: v Ljubljani, v Zagorju, v Idriji, v Hrastniku, v Trbovljah, v Podgori pri Gorici, v Trstu, v Nabrežini, v Mirnem pri Gorici, v Labinju, v Mariboru itd.

so se imenovali tudi za naprednjake. Bila pa sta to tudi tipična oderuha, ki sta kmetom posojala na velike obresti ter jih tako držala v rokah politično kot gospodarsko. Klerikalci so začeli snovati Reiffeisnove posojilnice (to so denarne zadruge z neomejeno zavezo in malimi deleži) ki so iztrgale kmete iz rok brezvestnih oderuhov, in ustanovili so tudi celo vrsto konzumnih društev, katerim so mladi, agilni in seve bojeviti kaplani vodili vse delovanje, ker je pač primanjkovalo za takrat drugih sposobnih ljudij. Ti konzumi so bili tudi naperjeni proti liberalnim trgovcem. Zato se je vnel hud boj v javnosti, v časopisju, v brošurah, na shodih. "Slovenski Narod" in "Rodoljub" sta bruhala ogenj proti konzumom. Če je kako konzumno društvo zadela kaka nesreča, — cele strani so bile polne posmehovanja in zasmehovanja, "Konzu-

mar" je bil naslov, ki je pomenil v očeh gospode in tzv. inteligence nekaj smešnega in manjvrednega. Delavci, ki so raje brali dnevne vesti v liberalnem "Slovenskem Narodu" kot v duhovniškem "Slovenecu", so se polagoma navzeli liberalnega protikonzumskega strupa in so se skoro sramovali — delati za konzumno zadržno stvar.

Dolgo let je bilo potreba, da se je v tem oziru saj nekoliko na boljše obrnilo.

IV.

Leta 1908 je četica pogumnih mož šla v Ljubljani na delo in ustanovila, — ker je prejšnje šlo že l. 1905

4. "PRODUKCIJA", osrednja zadruga za nakup, predelavo in prodajo r. z. z. o. z., ki ima tovarno za čistila, velepražarno za kavo, žito in dišave ter zalogo manufakture.
5. LJUDSKA TISKARNA v Mariboru d. d.
6. "DELTA", zadruga za perilo in konfekcijo v Ptuj r. z. z. o. z.
7. ZADRUŽNA ZALOŽBA, r. z. z. o. z. v Ljubljani.
8. SPLOŠNA ZAVAROVALNA ZADRUGA r. z. z. o. z. v Ljubljani.
9. STAVBNA IN GOSTILNIŠKA zadruga "Delavski Dom" na Jesenicah itd. itd. . . .

Nekaj domov slovenskega zadržništva (od zgoraj od leve na desno): Zadržni dom na Teznu pri Mariboru; Zadržni dom v Crni.—Spodnja vrsta: Zadržni dom v Prevaljah (Mežiška dolina); Zadržni dom v Šiški (ki je eden največjih). Slovensko zadržništvo ima dvanajst domov, in pet jih je v tem članku na slikah.

v konkurz — novo "Konzumno društvo za Ljubljano in okolico". Ustanovitelji so zamislili moderni tip konzumne organizacije. In ga tudi seve do danes skoro izvršili.

Ta organizacija se imenuje danes "Konzumno društvo za Slovenijo", ki ima svoj sedež v Ljubljani. Članov ima 16,317, kojim se v 42 obratovališčih razdaja blago.

Vsled njene pomoči in inicijative so nastale:

1. ZVEZA GOSPODARSKIH ZADRUG v Ljubljani r. z. z. o. z.
2. ZADRUŽNA BANKA v Ljubljani.
3. I. DELAVSKA PEKARNA v Ljubljani, ki je zgradila velemoderno parno pekarno na svojem posestvu.

Cel koncern!

Delavskemu gibanju v Sloveniji je zgradila ta organizacija 12 delavskih domov in sicer:

V Šiški (Ljubljana) centralni Zadržni Dom z ogromnim osrednjim skladiščem, ki ga je kupilo l. 1920 oziroma 1923. V domu je troje stanovanj, potem so prostori za osrednjo pisarno, za hranilni oddelek, za deležni oddelek, za blagajno in knjigovodstvo — v njem je nastanjena Zveza gospodarskih zadrug, Zveza delavskih žen in deklet ter vse organizacije Svobode v Ljubljani ter 4 družine. Na dvorišču je ogromno skladišče. Spodaj velike kleti, v pritličju prostori za specerijsko in kolinjalno blago, v I. nadstropju manufakture, galanterija i.t.d. Poleg skladišča so garaže za avtomobile in vozove. Potem še stari Zadržni Dom, kjer je

prvotna prodajalna in ki je bil kupljen pred 15 leti za 30,000 kron, ki pa danes predstavlja prav veliko vrednost. V njemu stanujejo 4 stranke.

Na Viču — Glincah je Delavski Zadrudni Dom, v katerem je zadrudna prodajalna in restavracija z lepim senčnatim vrtom ter prostor za organizacije. Ta dom je bil preurejen leta 1925 in stanujejo v njem tudi še tri družine.

Na Jesenicah — Savi je ogromno poslopje "Delavski Dom" nasproti tovarne. V njem so vse delavske strokovne, športne in izobraževalne organizacije. V njem ima svoj sedež Delavska hranilnica in posojilnica za Jesenice in okolico ter Stavbna in gostilniška zadruga s svojim kino-podjetjem ter zadrudno gostilno. V domu stanuje 12 strank in v njem je zadrudna prodajalna za Savo. Letos bo dozidana na vrtu lepa stavba za kino predstave, ki se doslej vršijo v veliki dvorani Doma, katera pa se bo odslej uporabljala zgolj za kulturne prireditve jeseniškega delavstva.

V Delavskem Domu na Savi — Jesenicah je vedno živahno vrvenje. Vsa društva, vsi shodi, vse delavske prireditve najdejo v njem prostora. Okoli in okoli je mnogo tisoč metrov vrta, ki ga krasí ličen paviljon kovinarske godbe.

V Tržiču na Gorenjskem je Zadrudni Dom preurejen iz stare patricijske hiše Staretove sredi trga. Prizidala se je še krasna dvorana z gostilno. Za delavstvo in konzumente je ta dom neprecenljive važnosti. V njem je seve zadrudna prodajalna in v njem stanuje še 8 strank ter ekspozitura okrožnega urada.

V Mariboru je vse življenje mariborskih organizacij koncentrirano v Ljudskem Domu na Ruški cesti. To sta dve trinadstropni hiši: v njih je zadrudna prodajalna z velikimi skladišči, potem zadrudna gostilna z velikimi kletmi in manjšo dvorano, potem tajništvo strokovne komisije, zadrudno tajništvo, knjigarna in uprava časopisov "Delavska Politika" in "Volksstimme" potem delavnica I. mariborske zadruge krojačev in 20 strank. V teh prostorih je kakor mravljišče, nujna potreba pa je povečati Ljudski Dom z večjo dvorano in nekaj manjših prostorov, za kar se je začela večja akcija, ki bo gotovo rodila uspehe.

Na Teznu pri Mariboru je mal "Zadrudni Dom" v katerem je Zadrudna prodajalna in stanuje 5 familij.

V Mežiški dolini stoji velik "Zadrudni Dom" v Prevaljah. V njem je v pritličju zadrudna prodajalna in centralno zadrudno skladišče za mežiško dolino. V prvem nadstropju ima svoje prostore: Bratovska skladnica, čitalnica "Svobode", zadrudna pisarna, delavska hranilnica in posojilnica za mežiško dolino in dvoje stanovanj. Poleg velikega doma je manjši dom, ki ima tri stanovanja in okrožno pisarno.

V Črni je zadrudni dom tudi delavsko zatočišče. V njem je spodaj prodajalna Črna I, zgoraj prostor za organizacije in za Lesno-industrijsko zadrugo ter troje stanovanj.

Najmlajši "Zadrudni Dom" je sredi lepega Šoštanja. V njem je zadrudna prodajalna in zadrudna gostilna ter velika dvorana za shode, igre in podobne prireditve in pa prostori za organizacije ter dvoje stanovanj. Šoštanjski "Dom" je res v ponos celi saški dolini.

12 zadrudnih domov je postavilo Konsumno društvo za Slovenijo! Koliko dela in truda predstavlja to? Kaj pomenijo Zadrudni Domovi? Ni pretirano, če

rečeno, da so to ljudski hrami in v pravem pomenu besede, kot pravijo cerkvam "božji hrami". Zgodovina bo šele prav precenila njih vrednost.

Zadrudnih prodajalen pa je 37. V Ljubljanskem okrožju: Ljubljana-Šiška, Sodna, Trnovo-Krakovo, Vodmat, Vič-Glinca, Borovnica, Litija, Rakitna, skupaj 8.

V gorenjskem okrožju: Sava-Jesenice, Jesenice, Javornik, Kor. Bela, Gorje, Mojstrana, Kranjska gora, Lesce, Radovljica, Križe, Tržič, Sv. Ana, skupaj 11.

V celjskem okrožju: Celje, Poljčane, Šoštanj I., Šoštanj II., Ljubno, skupaj 5.

V mariborskem okrožju: Maribor, Tezno, Fala, Pragersko, Sv. Lovrenc, na Pohorju, Muta in Ribnica na Pohorju, skupaj 7.

V mežiški dolini: Prevalje, Leše, Guštanj, Mežica, Črna I., Črna II., skupaj 6.

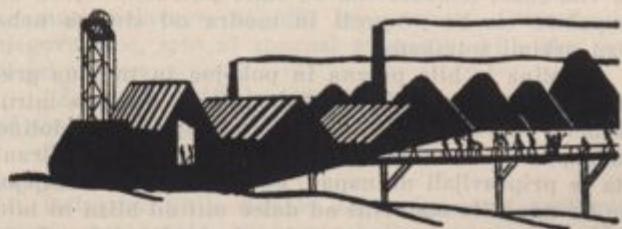
Zadrudnih gostilen je pet in sicer na Glincah, v Tržiču, v Šoštanju, v Pragerskem in v Mariboru.

Skladišča so tri: v Ljubljani, Mariboru in Prevaljah.

Od ustanovitve pa do 30. junija 1926 so te zadruge prodale za Din 202,286,464 blaga, imajo, kot omenjeno, dvanajst delavskih domov in vzdržujejo 42 obratovalnic.

Konzumne, produktivne, denarne, stavbne, tiskovne in druge zadruge na Slovenskem so združene v Zvezi gospodarskih zadrug za Slovenijo. Nekatere važnejše zadruge, zastopane v tej zvezi, poleg konsumnih, so, Mariborska delavska pekarna, I. delavska pekarna v Ljubljani, Delta, zadruga za izdelovanje perila, Produktivna zadruga ljubljanskih mizarjev. Jugometalija, Klavnica v Guštanju, Produktivna zadruga krojačev v Mariboru, Lesna in kovinarska zadruga v Strnišču pri Ptuj, Produktivna zadruga knjigovezov in sorodnih strok, Lesnoindustrijska zadruga v Črni pri Prevaljah, Gospodarsko društvo "Ljudski dom" v Mariboru, nadalje tiskovne in denarne zadruge.

V Jugoslaviji živimo sedaj v veliki krizi. Da si niso naše zadruge pravočasno organizirale Zadrudne banke, težko bi jim bilo v sedanjem kaosu! Delavske zadruge so navezane same nase. Denar velikih finančnih zavodov uporabljajo drugi. Uprave velikih zavodov hočejo "varno" nalagati, in njim delavske institucije niso dovolj "varne". Žal, da velja to še v velikem merilu tudi za delavce same, ki smatrajo, da bojujejo proti kapitalističnemu sistemu najboljše s tem, da vlagajo v izrazito njene institucije svoje prihranke, in da patronizirajo tudi druge kapitalistične ustanove (trgovine itd.) Častna izjema so zadrugarji, kajti le ti se zavedajo važnosti gospodarstva za delavski razred, in vedo, da je eno polje, na katerem delavstvo mora graditi ako hoče v ekonomsko osvoboditev, tudi gospodarsko. Naši zadrugarji v Sloveniji so zgradili že marsikaj in grade naprej.

PRVI MAJNIKI NAREDNIKA ROŽIČA.

ANDREJ KOBAL.

POKOJNI narednik Rožič je bil svoje dni socialist s srcem in dušo. Bil je trdno uverjen, da bo socialistična človeška družba prinesla blagostanje delavstvu in srečo vsem ljudem. Zato pa je Rožič praznoval prvi majnik kot največji praznik v letu. S svojimi sodelavci se je že zgodaj zjutraj pridružil povorki z godbo in rdečo zastavo na čelu. Na ves glas je pel "Socialistično", ko je v sprevedu stopal mimo vladne palače, tako da so celo gledalci na stopnicah šumnega Ribjega trga razložili njegov glas od glasov vsega zbora in ga še slišali, ko se je izgubljala pojoča množica na daljni cesti ob obrežju.

Pa ne samo na ta svečani praznik. Rožič je bil aktiven socialist vse dni v letu. Pri organiziranju drugih delavcev je bil prvi; ko so prirejali veselice, je bil najboljši pomagač in je delal, kar mu je naložil odbor, če ni bil sam v odboru; ko je prišlo malodušje med delavce, jih je Rožič vzpodbujal in bodril. Da pa bo pri tem še bolj sposoben, je redno hodil v delavsko knjižnico na Škedenj ali v Barkovlje, pridno zasledoval delavsko gibanje, mislil, delal zaključke, se učil in učil druge. Bil je požrtvovalen in dobrega srca, rad je pomagal sodelavcu iz bede, če je le mogel.

Izbruhnila pa je vojna, s katero so prenehale obstojati delavske organizacije. Najaktivnejši socialisti so morali k vojakom, če niso bili internirani ali poslani k armadnim delavskim oddelkom. Čeprav ni bil nikak voditelj, je tudi za Rožiča že vse izgledalo, da ga bodo internirali, ali aktivna vojska je takih krepkih mož bolj potrebovala, zato so ga nenadoma vpoklicali, da je moral s prvimi oddelki v Bukovino. Nič ni pomagal jok njegove zveste žene Magde, ne milo objemanje sinčka in hčerke, obeh odraslih komaj toliko, da sta s težavo razumela, da mora ata na vojsko. Vsi trije so jokali okoli njega in tudi sam bi se jokal, da mu ni zadrževala solz strašna bolečina v prsih. Šele na vlak, v gneči pijanih rezervistov, je Rožiča premagala bol. Sključil se je na klopi pri oknu, si skril obraz v dlani in bridko jokal. Biló mu je kakor kmetu, ki mu je pogorelo vse in je izgubil družino. Čutil se je oropanega, sam sebi se je zdel kakor najhujše kaznovani mornar, ki ga izvržejo z ladje, proč od tovarišev in ga puste sredi brezdanjega, razburkanega morja, na pustem otoku, kjer raste samo trnje in bodičevje, med katerim se plazijo strupene kače.

Njegov pritajeni jok je zamrl v krohotu vpoklicancev, odurnem in kričočem tako, da je prevpil piskanje vlaka preko kraških planjav.

Bil je krasen pomladanski dan. Solnce je razginalo megle iz globoke karpatske doline. Nizko doli se je vila reka, temnozelená od smrečja, rumenorjava od nepožete visoke praproti in modra od sinjega neba nad ozkimi soteskami.

Dolina je bila prazna in pokojna in tudi na grebenih nad dolino ni bilo najmanjšega kaljenja miru. Nobena sovražna stran se ni upala spustiti v dolino in napasti nasprotniki na drugi strani, ali obe strani sta se pripravljali na napad, da ga izvrše ali odbijejo, ko bo napočila noč. Niti od daleč niti od blizu ni bilo čuti strela; ves dan se ni pokazal oblaček šrapnela.

Bil je prvi maj. Nikdo drugi se ni spomnil tega kakor narednik Rožič. Že zgodaj zjutraj je povedal svojim tovarišem, ki so ga radi poslušali, ko jim je pričel praviti o proslavljenih prvih majnikih v miru. Odrtnal si je križec smrečje vejice in ga zataknil za čepico. Vsi so ga posnemali in prijetno jim je bilo pri srečju. Ves dan so prebili v zadovoljstvu, kakor še nobenega prej v Karpatih. Posedli so po hlohdi in se šalili, grobo in surovo sicer, vendar pa dobrodušno in veselo. Ta dan so napisali svojcem več pisem kakor po navadi; Rožič sam je napisal nenavadno dolgo pismo svoji družini, v katerem je Magdo zagotavljal, da je v varnem kraju in da se kmalu vrne na dopust.

Ta dan je poštar v stanu častnikov dobil poln predal pisem, ne kart, na katerih je stalo natiskano samo "Zdrav sem in dobro se mi godi", ampak lepo spisanih pisem ali pa skrbno izrezljanih kartic iz brezovega lubja.

Bližala se je noč. Solnce se je pomaknilo čisto nizko k temnozelenemu gorovju na zapadu. Iz kantine je dišal golaš in moštvo se je pripravljalo v vrste, da prejme večerjo. Iz koč za častnike se je razlegalo veselo pogovarjanje in se mešalo z zvokom gramofona.

Takrat pa je zaječalo v zraku in še nekončanemu tuljenju se je pridružil glušeči tresk. Kamenje in drevje, ki se je v silni eksploziji dvignilo nad kočo za častnike je bobneče padalo; prst se je mešala z vlažnimi cunjami in papirjem. Moštvo pred kantino je zakrivajoč si obraze popadalo na tla, kamor je zamolklo cepala prst, kamenje in treske še kako minuto.

Nihče ni spregovoril, le tupatam se je izvila kletev, grda in gnusna kakor je bil gnusen zločin, ki se je ravno odigral. Prenehalo je padanje prsti, dim se je dvignil visoko v zrak in zopet je vladala tišina kakor pred strelom. Toda koč za častnike ni bilo več, temveč samo grda, zevajoča jama, iz katere je tupatam štrlel razcepljen hloh.

Moštvo je trepetalo v strahu. Nobenega častnika ni bilo več, samo raztrgane, okrvavljene cunje z razsekanimi udi.

Eden je vendar ostal! Izpod hlohov se je izvelel, ves blaten in krvav. Nihče bi ga ne spoznal takega: od obraza mu je lila blatna kri in raztrgana roka je bila ena sama rana, rdeča, črna in bela — kri, prst in kosti. Odskočil je nad razvalinami:

"O vi hudiči!" je kriknil in z jekom silne bolesti omahnul na tla.

Zbeganost se je lotila moštva, da je pričelo bežati s slemena v trdnem prepričanju, da bo sovražnik, ki jih je dobil na cilj, pomeril še drugič — na kantino in podzemlske barake.

Narednik Rožič, ki je bil ravno pri razdeljevanju večerje, je bil edini višji podčastnik, ki je ostal četi. Zdelo se mu je, kakor da je izgubil glavo in nikakor si ni mogel domisliti, da bi poveljeval moštvu k pomirjenju. Bil je zanj prehud udarec in sesti je moral, da pomiri samega sebe. Okoli njega pa so ležala pisma, ki jih je veter raznesel iz poštnega predala v razstreljeni koči za častnike.

Šele ko se je storila noč in ga je večerni hlad pretresel, se je zdramil in zavpil nad daljnimi bežečimi: "Nazaj, vi strahopetci! V postojanke!"

Star vojak po cesti gre,
tram ta ram ta ram . . .

"Sodrga prokleta! Leva! Leva! Leva, desna, leva, desna, leva, desna! Boš menjal korak, mrlič!"

Tram ta ram ta ram tamtam . . .

"Vidiš ga vola! Boš stopil bolj hitro! Svinja, kako drsaš po tleh!"

Tram ta ram ta ram tamtam . . .

Narednik Rožič se je drl kakor bi imel pretrgano grlo. Odskočil je proti jarku, odkoder je boljše videl vso četo starih rekrutov, katere je učil marširati. Skakal je po cesti gori in doli, ves goreč do dela, vpitja, cepetanja z nogami, suvanja s puško in od rohnjenja. Nikakor ni mogel razumeti, kako da ravno njegov vod ne more pa ne more stopati po taktu. Zapovedoval je jasno in glasno in kakor bi odrezal, pa še niso stopili vsi hkratu. Kakor bi vsul orehe po podu je bilo, ko je odrezal s svojim rezkim: ". . . Zug marsch!" Pa kaj to, še s pravo nogo niso začeli! Ta z levo, oni z desno. Narednik je škripal z zobmi in jezno zmajal z glavo, da so mu od čela zdrkljale znojne kaplje.

"Haaalt!" je vpil zategnjeno, kakor so bile zategnjene neredne stopinje novincev. "Ja, barabe, ali naj znorim pri vas? To boste plačali! Dokler ne boste pljuvali krvi: Nieder! Auf! Nieder! Auf! Nieder! Auf! . . ."

Rekruti so bili kakor onemeli, brezčutni, vsi enaki, tihi in pohlevni. Pod vplivom silnega glasu narednika so vsi hkratu popadali na prašno cesto in se ob ukazu takoj zopet dvignili. V umazanih sivih oblačilih z obloženimi nahrbtniki so bili kakor neločljiva masa, ne vojaki, temveč skupina izsušenih, od znoja mokrih in v capah odetih bitij. Popadali so vsakokrat kot bi odrezal in dasi je marsikateri omahoval, ko se je dvigal, so bili vendar vsi točno zopet na nogah ter brez odmora spet padli na tla. S prej obupanega obraza narednika pa je sijalo zadoščenje; podčastniku je uga-jalo, da vidi vsaj v izpolnjevanju kazni tako točne in pokorne. Ravno to zadoščenje pa je povzročilo še več muke novincem. Kakor bi bil ob vsak čut pomilovanja pred njim padajočih starcev, je brez prestanka mašče-valno veselo vpil: "Nieder! Auf! Nieder! Auf! . . ."

Pojemala je moč rekrutov. Omahnil je ta in omahnil je oni, da se je dvignil šele ko so drugi že ponovno padali na tla. Tovariši so omaganega pogledovali in ga suvaje vzpodbujali, ker vedeli so, da zadoste naredniku, če bodo točno izpolnjevali kazen. Težko hropenje je prihajalo iz voda, toda to ni omehčalo narednika Rožiča, do zadnjega jih je hotel izčrpati, samo da bodo pomnili, da je to za kazen njih zanikrnosti.

Pomladansko solnce je lepo toplo sijalo na stare rekrute in na narednika — na mučenike in na mučitelja. Od juga gori je pa žvižgal vlak preko ozelenelih poljan. Komaj pol streljaja od ceste je vozil, toda narednik Rožič se ni ozrl nanj. Kakor zver je prežal nad rekruti in vpil svoj: "Nieder, Auf!"

Izmučenega vsled strastnega zapovedovanja in vročega vsled zagrizenega mučenja ga je prešinilo nekaj mrzlega in mu šlo skozi žile. Od strani je zagledal z zelenjem ovenčano lokomotivo, sopihajočo dalje čez poljane. Bilo mu je kakor bi mu nevidne klešče stisnile srce. Zbolelo ga je in omahovaje se je obrnil proti hropečemu in do slednje srage izmučenemu vodu. Komaj se je zavedel, kaj mu je storiti.

"Haaalt!" se je slabotno izvilo iz njegovih prsi in ni si upal pogledati na okostnjake, ki so se dvigali iz cestnega prahu. S slabotnim glasom jim je zapovedoval v gozd, jim dal odmor in jih zapustil. Odšel je v gosto šumo in taval po nji ves dan.

Narednik Rožič je bil dodeljen asistenčnemu bataljonu, kateri naj bi pomirjeval nemirno delavstvo v Budapešti. Veselil se je tega kakor so se veselili vsi podčastniki in celo vse moštvo, samo da ni bilo treba na nevarno italijansko fronto. V Budapešti bo tako kakor doma — vse varno, so si mislili vsi; toda če bi se Madžari le dvignili, saj ti delavci nimajo orožja in lahko jih bo ukrotiti.

Tako so govorili vsi in tako je govoril tudi Rožič. Če bi bil pomislil na preteklost, na delavske demonstracije, katerih se je sam udeleževal, bi mogoče ne bil tako ravnodušno podučeval svojega voda, kako ima streljati na delavce; ampak narednik Rožič ni mislil več na preteklost, če se mu je sploh povrnil spomin na pretekle dni, ga je pregnal kot sitno muho, ki ga moti.

Na prvega maja zjutraj so z gotovostjo vsi pričakovali, da bo počilo in se zato pripravljali. Zgodaj zjutraj je že bil alarm, čete so bile opremljene s strojnimi in bombami, puškami in bajoneti in s posebnim, napol oklopnim vlakom odpeljane iz predmestnih vojašnic v središče mesta pred parlament ob plavi Donavi.

Parlament je bil obkrožen od vojaštva, najštevilnejšega tam, kjer na trg okoli veličastne palače vodijo bogate in široke ceste. Narednik Rožič se je postavil s svojim vodom na tako mesto, da je stal na koncu lepe Andrassijeve avenije. Ceste pa so bile še dolgo časa prazne, kajti pregodaj je še bilo za prvomajsko manifestacijo. Malodušno se je vojaštvo razgovarjalo in cepetalo v pomladnjem hladu, kajti solnce še ni posijalo, da bi razgrela vlažno okolico ob hladni Donavi. Na zapadu je bilo še temno in nad reko so še plavali nežni oblaki vodnega hlapi, toda na vzhodu, tam daleč nad široko cesto je vzniknila zarja, lepa in veličastna. Sprva je bila blede škrlatna, a je kmalu zagorela v svetlejšo rdečo, dokler ni bilo solnce tik za obzorjem. Nepopisna lepota je bila na vzhodu, veličastna tako, da so v njenem odsevu zatrepetale sence palač ob široki cesti. Le trenutek še in prvi žarki so švigili izza obzorja preko neba. Solnce je vstajalo, lepo in veličastno, toplo spomladansko solnce, ki pomirja srca kakor spev.

Toda srca vojakov so bila zakrknjena. Bilo jim je kakor da nimajo srce, temveč so samo oboroženi stroji brez čustev, brez ljubezni. Zbijali so šale, grobe vojaške psovke, in se pripravljali na streljanje, če pridejo delavske množice.

Ko je vstajalo solnce je daleč na vzhodu na široki cesti obsvetilo množico z rdečo zastavo. Rožič je zagledal to množico še prej kot je začul glasove "Socialistične", lepo ubrane koračnice delavcev, na pohodu pred parlament.

Narednika Rožiča ni vznemirila ne rdeča zastava, ne masa delavcev, ne njih lepa pesem. Otrpnilo je njegovo srce, zato ni spoznal sodrugov; njih glas mu ni šel od srca.

"Že gredo, psi!" je čul vzklike iz vrst vojaštva in od sosednjih podčastnikov.

"Pripravite se fantje! Nasadite bajonete!" je za povedal z drugimi Rožič.

Delavstvo pa je stopalo dalje, naravnost proti na sajenim bajonetom. Niso prenehali pesmi, temveč zde

lo se je, da jo pojejo vedno glasneje in glasneje, kolikor bolj so se bližali.

"Nazaj, drhal, nazaj!" je vpil poveljnik, ko se je delavstvo približalo na pol streljaja. Val delavstva se je ustavil, vendar se je množica pomikala bližje in bližje. Iz njenih vrst pa je prihajalo vpitje, da gredo pred parlament.

"Takoj nazaj!" je zavpil zopet poveljnik nad nepregledno množico na cesti. Toda bilo je kakor bi vpil valovom morja, naj se nehajo peniti. Tudi če bi posamezniki hoteli, ni bilo mogoče nazaj, kjer so gruča od zadaj pehale naprej.

Napetost je rasla, svarila niso pomagala, dokler ni zaropotala strojnica, ki pa je merila nad množicami, v stene palač.

Množica se je zagnala nazaj in se spustila v brezupen beg, zadaj pa so jo divje suvali vojaki s kopiti in bajoneti.

"Naprej!" je zapovedoval Rožič, ko se je vojaštvo obotavljalo suvati neoborožene, ki niso mogli najti izhoda za pobeg. Videl je pred seboj rdečo zastavo, kako je omahovala v množici, dokler ni padla. Pod njegovim poveljem pa je stopal vod naprej, gazil preko trupel in preko okrvavljene zastave.

Narednik Rožič je bil na dopustu. Ko se je vračal domov, mu je bilo tako lahko pri srcu kakor še nikoli prej med vojno. Na vožnji proti Trstu je premišljeval to vojaško življenje in njega podivjanost. Nikoli bi ne bil verjel pred vojno, da bo sam postal priganjaški, brezsrčni podčastnik, in zdaj, ko se je vračal, se mu je pristudilo vse to. Hotel je biti dober in nežen, ko pride domov. Mislil je na svoja otroka, si skušal predstaviti, koliko sta že velika, in mislil je na svojo Magdo ter jo pomiloval, ker mora revica ob mali podpori, katero prejema od vlade, trpeti glad in pomanjkanje. Kolikor bližje je bil domu, toliko nestrpnější je bil, močno mu je utripalo srce in vlak se mu je zdel prepočasen, minute na postajah pa ure dolge.

Pa kakor je bilo čezmejno veselje v njegovem pričakovanju, tako strašno je bilo njegovo razočaranje. Žena ga je sprejela z vso ljubeznjivostjo, toda njeno obnašanje mu je bilo tuje. Otroka ga nista poznala in tudi ko jima je mama povedala, da je prišel ata, nista veselo skočila k njemu, temveč ga gledala kot tujca.

Doma ni našel revščine, kakršno je slutil, temveč pravcato razkošje. Žena je imela vsega v izobilju in ni bila shujšana, dočim sta se mu otroka zdela zanamjena. Marsikaj ji je rekel, ali Magda je samo skomignila z rameni in mu ni hotela dajati odgovor. Njegov dopust je bil kratek, vendar se mu je zdel dolg. Ko je po par dneh izpraševanja razkril resnico, se ženi ni več približal. Ves čas je prebil z doma in taval po obrežju, hrepenec po prijateljih. Toda ni ga bilo. Težko je čakal povratka.

Moreča brezbriznost je bila na njegovem domu, ko je zapuščal ženo in otroka. V njenih očeh so bile sicer solze, ali on je bil prepričan, da se Magda hlina. Otroka se tudi nista zmenila, ko ju je poljubil in odhitel iz hiše. In ko se je vračal na vlaku preko kraških planjav, je nepopisna tuga stiskala njegovo srce, obenem pa je občutil nepoznano bolečino: gomazelo mu je po vsem životu in ga trgalo, glava ga je bolela kakor bi okoli nje privil debele obroče.

Kmalu po povratku so ga poslali v bolnišnico za sifilitične. Rožič je mislil, da bo znorel; sprva si

je zadrževal, da ni bil nikjer drugje kakor doma, toda končno je spoznal in se radi bolečin in spoznanja zvil v klopčič na trdem ležišču v temnem kotu stare bolnišnice. Nad njegovo glavo se je razprostiral debel obok starega zidovja, po katerem je neprestano polzela ostudna vlaga. Na nasprotni strani v umazanem kotu pa je viselo razpelo, vse strohnelo od vlage. Druga ležišča zavrženih in v bolečinah se zvijajočih bolnikov so stala ob Rožičevi trdi postelji.

Bil je prvi majnik. Narednik Rožič je dobro vedel, saj štel je dneve in ure s tako nestrpnostjo kakor še nikoli prej. Zdravnik, ki je hodil v bolnišnico vsaki dan, mu je med zmerjanjem povedal, da se ga je prišla še sušica. Tako je hitro padal in danes, na prvega maja, je bil posebno slab. Najrajši bi se bil pogreznil v pozabljenost in zapiral je oči, da bi ne videl spačenega Kristusa v kotu. Ali kakorhitro je zamižal, so ga preganjale omedlevice sanje. Kristus v kotu je zrastle in njegove gube so se spremenile v nemirne sive in umazane pege, sence izmučenih starcev, katerim po razgaljenih prsih lije krvavi pot. Rožiču je zbijalo po glavi kakor bi jo imel v sredi bobna. Ječal je vsled bolečin in ostudne slike.

Zbudil se je, ali v želji, da pozabi sedanost in da presliši tarnanje svojih sosedov, je ponovno zamižal. Po glavi mu je bobnelo kakor da sliši grmenje in treskanje. Bežal bi bil pred preganjalcem, ali noge so mu bile privezane in nanj je padalo blato, kamenje, kri in les, ki je bobnel kakor mrtvaške rakve.

Počilo je in Rožič se je prebudil. Vstopila je sitna in zadirčna strežnica ter godrnjaje pospravljala pri prvih vrstah ležišč napolnjenega oddelka za sifilitične. Na oni strani se je na podokna prikradel žarek prijaznega prvomajniškega solnca. Vzlic bolečinam se je Rožič obrnil tja in zrl v svetli žarek na oknu dolgo, dolgo, dokler ni utrujen zaprl oči. Še skozi zaprte trepalnice je videl ono jasno točko in dobro mu je delo. Glej, prihajala je sem njegova Magda. Vse grenke misli so ga zapustile: rad bi jo videl tako, kakršno je ljubil, in iztegnil je roke proti nji. Bila je rejena, v lahki svileni obleki in z biseri okoli vratu, kakršno je videl na dopustu. Lepo se mu je nasmehnila, ali Rožiča je stresel že sam pogled nanjo, da se je obrnil stran in zopet odprl oči.

V kotu je viselo razpelo in nanj je zrl dolgo, dolgo, ker ni več maral zreti na solnčni žarek na oknu in ne več zapreti oči, da bi ga posečale pošastne slike. Iskal je pozabljenja v tem odurnem kotu in ni se zmenil ne za rohnenje strežnice ne za stokanje sosedov.

Samo nekaj je še vznemirilo Rožiča v njegovem kratkem življenju. Istega popoldneva mu je zdravnik naznanil, da ga premeste v zadnji oddelek. Ni ga vznemirilo to, da iz onega oddelka ni več rešitve, temveč nevoljen je bil, ker ga motijo v njegovem živem razpadanju.

VI. REDNI ZBOR J. S. Z. DNE 3.-5. JULIJA 1926 V CHICAGU, ILL.

PRVA VRSTA, spodaj, od leve na desno: George Sonoff, Anton F. Žagar, John Olip, Chas. Pogorelec, Frank S. Tauchar, Blaž Novak, Joško Oven, Anton Zornik, Sava Bojanovich, Donald J. Lotrich, Frank Bregar, Nace Zlemberger, Frank Zaitz. DRUGA VRSTA: Frank Udovich, Frank Homar, John Chesnik, Martin Judnich, Mitar Sekulich, John Jereb, John Kunstelj, Louis Zgonik, Frank Rataic, John Goršek, Joseph Jauch, Lucas Groser, Joseph Presterl, Anton Garden. TRETJA VRSTA: Anton Vičič (gost), Joseph Klarich, Peter Kokotovish, George Maslach, Frank Aleš, Louis Britz, Fred. A. Vider, Joseph Radelj, Frank Ilersich, John Resnik, Geo. Verčič, Frank Garm, Jože Zavertnik, Frank Mikie. Izmed članov tega zbora je Frank Homar umrl na Subletu, Wyo., dne 13. jan. 1927.

ALI MORE BITI UMETNOST TENDENČNA?

ANGELO CERKVENIK.

NIČ ni lažjega kot hitro odgovoriti na to vprašanje. Odgovor pa bo takšen, kakršen je na tistem odgovor vseh tistih, ki se proti tendenčni umetnosti srdito bore.

Tako se glasi ta odgovor:

Da, umetnost sme in more biti tendenčna, umetnost celo mora biti včasih tendenčna, a zagovarjati mora vselej naše tendence. Kako pride umetnost, ki je pravica nasičenih do tega, da zagovarja tendence lačnih, nagih in bosih, da zagovarja tendence, ki so nevarne našim žepom! Takšna umetnost ni več umetnost! Kadar so naši interesi v nevarnosti, tedaj mora umetnost molčati o najaktualnejših problemih ter govoriti zgolj o "netendenčnih" zadevah.

ANGELO CERKVENIK.

Tako bi morali glasno in odkritosrčno povedati. Prav dobro vem, da nihče izmed še tako srditih nasprotnikov tendenčne umetnosti nima nič proti tendenci v umetnosti, vsa njihova srdita borba je naperjena izključno proti tendencam, ki so jim neprijetne ali celo nevarne. S tem bi bilo za nas to vprašanje rešeno, a vendar moramo na njihove, dozdevno, globokoumne ugovore proti tendenčni umetnosti poskušati nekoliko podrobneje odgovoriti.

Zagovorniki tako zvane čiste umetnosti zagovarjajo svojo borbo proti tendenci o umetnosti z naslednjo formulo (recte: z naslednjim čevljarskim kopitom): Bistvo umetnosti je lepota, zatorej mora biti vsaka umetnina i vsebinsko i oblikovno le lepota. Vsak drugi atribut, ki se skuša dodati vsebini ali obliki umetnine le diskvalificira vrednost takšne umetnosti, ki zgubi bistvo umetnosti in zatorej sploh ni več umetnost.

(Pred kratkim sem poslušal dolge pol ure trajajoče predavanje, ki je to kopito na vse mile viže olepšavalo!)

Najprej se moramo vprašati, kdo je tem zagovornikom "čiste" umetnosti dal patent na takšno razlago bistva umetnosti? S čim je ta njihova trditev utemeljena. Kako morejo dokazati, da je to njihovo mnenje avtoritativno? Kaj jih je vsposobilo, da se smatrajo kompetentnim izreči baš to trditev?

In nadalje: Kaj je lepota? Kdo izmed za-

govornikov te "čiste" umetnosti nam je že kdaj podal jasno, nedvoumno definicijo o lepem? Nihče!

Marsikrat sem poslušal, neštetokrat čital, kaj so ti zagovorniki govorili in pisali, a nisem se mogel oteti vtisu, da plešejo okrog "lepega" kot mačka okrog vrele kaše.

Dovolite mi grobo prispodobo:

Milijonarjevemu psu je višek lepote, da bi bil kdaj lačen, da bi mogel z apetitom požreti, kar mu preobložena gospodarjeva miza nudi. Delavčevemu otroku je marsikdaj višek lepote občutek nepopisne prijetnosti, ko dobi pod zdrave in gladne zobe trdo skorjico črnega kruha.

To je samo člen v verigi prispodob, v verigi, ki je neizmerna.

Ne boš nas, prijatelj! Mi govorimo o objektivni lepoti.

Saj res! Oprostite, da sem tako neumen! Objektivna lepota, res! Ne razumem vas! Zakaj potem zagovarjate obenem dolgočasne grške in latinske klasike, mečete v isti koš z njimi Danteje, Šekspirje, Geteje, Tolstoje... Zakaj vse to mešate in potem govorite o nekakšni večni umetnosti, o nekakšni objektivni lepoti?

Res, preneumen sem, da bi mogel razumeti to učenost: Kako je mogoče govoriti o tako različnih, tako diametralno nasprotujočih si individualnostih kot o nečem absolutno enakem, objektivnem. Ta učenost in ta objektivnost niti na lončenih nogah ne stoji.

Saj si ne moremo misliti nič objektivnega, kar bi ne bilo absolutno v vsakem pogledu. Menjanje česarkoil izključuje objektivnost tistega, kar se menja.

In zdaj čitajte npr. Danteja (če imate dovolj potrpežljivosti, seveda, in drugih podobnih čednosti!) in Dostojevskega obenem... Bogme, kdor mi more najti samo drobec tiste objektivne lepote, ki bi bila pri obeh identična, tistemu se z veseljem dam v dvorani "Mestnega doma" v Ljubljani javno zuhljati.

Kako je mogoče te različne dobe zmetati vse v en koš? Kaj takšnega pač morejo napraviti le zagovorniki "deviške" umetnosti!

Poglejmo si samo površno vso to "čisto" umetnost.

Klasična umetnost je bila v bistvu le odraz, odjek svoje dobe in nas more danes zanimati edino kot zgodovina vobče in zgodovina umetnosti še posebe. Kot živa umetnost za nas sploh več ne obstoji. To so nagrobni spomeniki, ki so morebiti zanimantni, živi kot spomini, a kljub vsemu samo nagrobni spomeniki. Ne verujem, da

se kdo iskreno navdušuje za klasike. Navduševati se za njih je morebiti neobhodno potrebno za renome "izobraženca" . . . Rad bi vedel, koga morejo danes ogreti Sofokleji, Virgili, Ovidi itd.

Ali more mogoče ogreti kakšne zdrave možgane Dante? Učenci po vseh šolah ga preklinjajo. Ko pridejo iz šol ga zaženejo v kot in ga nikdar več ne pogledajo. Toda knjižne založbe imajo profite! Morda se da na takšen način marsikaj razumeti. Morebiti pa so "strokovnjaki" ki gonijo staro lajno o večni umetnosti Danteja res iskreni. No, nekoliko norcev je na svetu vedno bilo, a zaradi njih ne moremo znoreti vsi! In pa tradicije velike Italije, velike Nemčije . . . nacionalne tradicije (nekaj podobnega uganjajo pri nas s Prešernom) vobče! Hudič naj vzame takšne tradicije!

Danes izumirata celo Goethe in Schiller. Široke mase ju poznajo samo iz šol in po večini samo imenoma. Slava nemškega imena, tradicija nemške genialnosti, šola ju še umetno poživlja, resnična potreba po njuni družbi je že davno minula, a ljudje so strahopetni. Kdo bi se upal prvi povedati po pravici, da ga Goethe ne mika, da je Schiller dolgočasnej prve vrste!? Naposled bi ga proglasili za ignoranta, neizobraženca, skrunitelja starodavnih nemških svetinj . . . In kaj ga končno vse to briga . . . Saj smo vobče navajeni drugače misliti in čutiti in drugače govoriti . . . Tulimo z volkovi, to je najprijetnejše!

Dejstvo je, da danes vsa Nemčija z navdušenjem bere moderno rusko, da se pod vplivom te moderne nemška družba presnavlja. Tega ne more nihče zanikati. To priča in potrjuje na sto in stotisoče nemških prevodov ruske moderne.

Toda oddaljil sem se nekoliko od predmeta.

Rad bi vprašal zagovornike "čiste" umetnosti, če mi morejo pokazati kakšnega znamenitega pisatelja, ki ni bil tendenčen. Neki gospod Jože Vidmar mi bo mogoče pokazal na slovenskega Boga-človeka Antona Podbevška. Toda tudi ta Bog-človek je hotel biti tendenčen, pa se mu je totalno ponesrečilo. Bog-človek molči zdaj že polnih sedem let in tisti oné nam ga priporoča kot zgled, kot zgled vsem nam, ki se sploh drznemo pisati . . . Res, rad priznam: posrečilo se je Podbevšku postati vzor, kako se more človek tako temeljito oteti vsaki tendenčnosti, da mu nihče niti z najrahljšim očitkom ne more do živega . . . sedem let tako breztenedenčno pisati — — —

Pokažite mi samo enega velikega pisatelja, ki ni bil tendenčen in jaz se uklonim, brezpogojno se uklonim.

Zamanj ga boste iskali, kajti biti breztenedenčen pomeni: biti brez možganov in srca, biti totalen tepec.

Umetnost je ena izmed neštevilnih tangent življenja, je ena izmed sil, ki dvigujejo življenje

in človeštvo vedno više in više, je lestva po kateri človeštvo stopa navzgor, je babilonski stolp, ki vodi do Boga samega.

Kako bi mogla tedaj umetnosti manjkati duša? In kaj je duša človeštva, če ne baš tendenca, ideja?

Kaj je duša človeštva, če ne zavest, da človeštvo ni samo večno enaka mrtva materija, marveč večno menjajajoče se, spolnjujuče se bitje?

In kaj je in kdo je tisti revček, ki si drzne postaviti nad človeštvo in izreči z omalovažujočo gesto: Umetnost, ki je življenska ni umetnost.

Dobro, mi bo kdo ugovarjal, res je, ta in ta pisatelj je bil res tendenčen, a bil je samosvoj, zagovarjal je svoje lastne tendence. Ne glede na to, da je v kakšne specifično lastne tendence kakšnega posameznika absolutno nemogoče verjeti, ne morem priznati, da bi tendence, ki jih morebiti z entuziazmom zagovarjajo milijonske mase, mogle biti manj vredne kot tendence kakšnega posameznika. Zakaj? Ali mi morete navesti kakšen tehten vzrok? Prav nobenega!

Tendence morejo biti zmotne, pravite.

To je mogoče (a velja tudi za posameznika, velja tudi za "objektivno lepoto").

Paradoks pa je takšen, da so temelji vsake resnice tisočletne zmote. Na zmotah se gradijo resnice. Brez zmot ni resnice. Še več, morebiti je marsikatera zmeta bila resnica in bo marsikatera resnica postala zmeta.

Da preidem k poslednji besedi:

Vsem zagovornikom deviške umetnosti priporočam, naj gredo samo eno leto pod zemljo, v rudnike, naj si samo eno leto služe v potu svojega obraza črn kruh in tedaj bodo med prvimi, ki bodo spoznali, da umetnost ni zaradi umetnosti same, da ima človek jezik zato, da govori, ne pa radi jezika samega.

Zakaj ne grem jaz v rudnik, me vprašate.

To pa je tako: Vsi niso dovolj bistroumni, da bi razumeli, kar more razumeti vsak otrok, ki ume vsaj malo misliti. Takšni vseznali morajo pač svoj prst vtakniti v Kristusovo rano. Jaz pa sem vsaj to razumel, ker nisem bog vé kako učen . . .

ODBORI J. S. Z.

Chas. Pogorelec, tajnik, 3639 W. 26th St., Chicago, Ill.

Eksekutiva: Frank Alesh, Sava Bojanovich, Geo. Maslach, Filip Godina, Fred A. Vider, Paul Pihovich, F. S. Tauchar, Frank Zaitz. Nadzorni odbor: Donald J. Lotrich, Blaž Novak, Peter Kokotovich.

Prosvetni odsek: Chas. Pogorelec, Andrew Kobal, Joško Oven.

Nadzorni odbor slovenske sekcije JSZ.: John Turk, Frank Udovich, Frank Florjančič.

KULTURA V WAUKEGANU.

V naselbinah nam manjka intelektualcev. Polje je veliko a sposobnih oračev je premalo.

MARTIN JUDNICH.

PROSVETNE aktivnosti v naselbini Waukegan-North Chicago segajo kakih dvajset let nazaj. Podporna društva so obstajala že pred tem, prirejala veselice, in sempatam vprizorila tudi kako igro. Morda so imeli tudi pevske skupine, toda organizirane pevskega zbora takrat še ni bilo.

Slovenska naselbina v Waukeganu in North Chicagu v Illinoisu je ob meji teh dveh mest; deli ju Deseta cesta, ob kateri stoji Slovenski narodni dom, slovenska cerkev in farna šola. Ako si recimo v Slov. narodnem domu, si v Waukeganu. Če greš preko ceste na nasprotni trotoar, si v North Chicagu. Organizacije, ki so pod vodstvom cerkve, imajo svoje priredbe in zborovalne prostore v cerkvenih prostorih, preje pa so jih imele večinoma v privatni dvorani. Ostala imajo svoj stan v Slovenskem narodnem domu, katerega slika je bila v lanskim prvomajski številki Proletarca. Waukeganski Slovenci so zaposleni v pretežni večini v kovinski industriji, nekateri pa delajo v trgovinah, v stavbinski stroki itd.

Kot rečeno, prosvetno delo v tej naselbini sega dva desetletja nazaj. Izražalo se je posebno v pevskih in dramskih zbora ter v čitalniškem društvu. Tudi predavanja smo imeli, shode vzgojnega značaja, in mnogo veselice, na katerih smo imeli sempatam tudi kakšne pevske in godbene točke, deklamacije, govore itd.

Pevsko društvo "Ljubljanka" je bilo prvo v tej dualni naselbini, ki je gojilo petje in vprizorilo od časa do časa tudi kakšno igro. Čem sem pravilno informiran, je bila prva, ki jo je vprizorila "Ljubljanka", drama "Mlinar in njegova hči". Imela je tudi tamburaški zbor, ki pa se je manj obnesel. L. 1918 se je "Ljubljanka" skupno s Slovensko narodno čitalnico pridružila Slovenskemu narodnemu domu in tako postala Domova ustanova. Poleg imenovane je vprizorila "Ljubljanka" opereto "Kovačev študent", "Rokovnjače" in več manjših iger. Tudi Slovenska narodna čitalnica je gojila dramatik. Posebno se spominjam njene predstave "Kovarstvo in ljubezen". Vprizorila je tudi več manjših iger. Čitalnica je posojala in posoja knjige ter s tem pomaga rojakom do večjega znanja in do duševnega razvedrila. Od kar pripada Slovenskemu narodnemu domu, vrši iste funkcije kot prej, ko je bila samostojna. V svojih omarah ima natlačeno knjig: dobrih in slabih, slovenskih in angleških, od najstarejših slovenskih pisateljev pa do najmlajših in najmodernejših. Največ je šundromanov, najmanj pa socialnih in znanstvenih spisov.

Slovenski izobraževalni klub, katerega slika je bila v prvomajski številki. Proletarca l. 1926, obstoji nekako pet let. V tej kratki dobi je vprizoril kakih dvajset iger, kar je za naše razmere mnogo. Največje njegove predstave so bile, "Revček Andrejček", "Sin", "Sad greha", "Cigani", "Rodoljub iz Amerike", "Pri belem konjičku", "Veleturist" in druge. Vprizoril je tudi dve ali tri angleške igre, sedaj pa se pripravlja na eno večjo opereto v angleškem jeziku.

Ena skupina, ki je aktivna na prosvetnem polju, je

vsekakor klub št. 45 JSZ. Vprizarja tudi igre; od drugih skupin se na polju dramatike loči principiarno v tem, da vprizarja igre socialnih tendenc, igre v katerih so globoke misli, medtem ko se ostala drže bolj buržvaznih nazorov tudi v dramatik. Klub št. 45 vprizarja, ako le mogoče, socialne drame, kajti našo avdienco tvorijo delavci. Čemu jim ne bi dali predstave, ki bi jih dvigale in jim negovale človeški ponos, ter jim kazale hibe današnje družbe! Če se delavstvo samo ne bo brigalo za svojo kulturo, kapitalizem se gotovo ne bo. Baš nasprotno — zatira jo kjer in kakor je more, delavci pa mu pri tem — večinoma nevedoma — pomagajo!

Klubu št. 45 JSZ. v Waukeganu se ne more očitati, da ni izvrševal svojih nalog, in bo jih tudi v bodoče. Z večjo oporo od strani delavstva bi lahko delal več kot sedaj, in mogoče da se v tem obrne kaj na bolje.

Klub št. 45 je bil reorganiziran, to je ponovno ustanovljen spomladi l. 1923. Ves čas od tedaj je med najaktivnejšimi klubi JSZ. Vsako leto ima tri in več štiri večje predstave. Med drugimi je vprizoril Gorkijevo dramo "Na dnu", Cankarjevo farso "Pohujšanje v dolini Šentflorjanski", Leonid Andrejevo "Anfiso", Ovnovo "Zadnji dan Pariške komune" in druge. Pod avspicijo našega kluba je vprizoril dramski odsek kluba št. 1 v Waukeganu Cankarjevega "Kralja na Betajnovi" in Sergjen Tučičev "Golgotha".

Imeli smo v teh letih tudi več predavanj ter diskuzij.

Poleg teh organizacij ima dramske priredbe sempatam tudi kako društvo. "Sloga" št. 16 SNPJ. npr. je nedavno vprizorila Molekovo dramo "Hrbtenico", katera ima v prvi vrsti agitacijsko snov za SNPJ. ter njen program, tukajšnje angleško poslujoče društvo SNPJ. pa je imelo pred tedni angleško predstavo. Na prvo omenjeni priredbi je govoril tudi avtor "Hrbtenice" sod. Ivan Molek.

Izmed političnih shodov pod avspicijo našega kluba je bil največji l. 1925 v Slovenskem narodnem domu, na katerem je bil glavni govornik pokojni Eugene V. Debs. Ta shod se je vršil v času, ko je zborovala tukaj delegacija SNPJ.

Prosvetne in druge aktivnosti med nami torej niso najmanjše, a za naselbino kot je naša jih je vendar premalo. Če se hočemo opravičiti, tedaj pravimo: Boljše je to kakor nič.

Manjka nam intelektualcev! Razumništva, sposobnega razumništva primanjkuje! Ljudi je sicer dovolj, a so večinoma brez iniciative. In če se kje kakšen dobi, hoče, da se ga plača. Naše kulturne ustanove pa so navadno brez sredstev, posebno pevske zbora.

Tako se mučimo in silimo naprej iz zastoja. Smo "od danes do jutri". Na bodočnost ne gledamo, in naši načrti se je ne tičejo.

Kakor je vse to žalostno, so naše prosvetne aktivnosti še bolj vredne pomilovanja. Težko je, nič ne pomaga! V naši naselbini ni zvezde, ki bi nas rešila na prosvetnem polju.

TAJNIKI KLUBOV JUGOSLOVANSKE SOCIALISTIČNE ZVEZE.

ZGORNJA VRSTA od leve na desno: Anton Zornik, št. 69, Herminie, Pa., Florian Pishek, št. 26, Neffs, O., Martin Judnich, št. 45, Waukegan, Ill., Chas. Pogorelec, št. 1, Chicago, Ill., Frank Lipar, št. 18, Miners Mills, Pa., John Tancek, št. 222, Girard, O., A. M. Bradley, št. 189, Blaine, O. SREDNJA VRSTA: Frank Perko, št. 37, Milwaukee, Wis., Joseph Presterl, št. 49, Collinwood, O., Mary Fradel, št. 178, Latrobe, Pa., Nace Zlemberger, št. 2, Glencoe, O., Joseph Ovca, št. 47, Springfield, Ill., Joseph Snoy, št. 11, Bridgeport, O., Peter Kallan, št. 60, Gillespie, Ill., Joseph Mentony, št. 114, Detroit, Mich. SPODNJA VRSTA: John Krebelj, št. 27, Cleveland, O., Vincenc Verhovnik, št. 238, Universal, Ind., Joseph Jovan, št. 32, West Newton, Pa., Frank Segula, št. 233, Renton, Pa., John Rednak, št. 16, Braddock, Pa., in John Lalich, št. 20, (srbski) Chicago, Ill.—Od 50 aktivnih klubov je poslalo slike 21 tajnikov; povabljeni so bili vsi, a odzvali so se le ti kar jih je na sliki.

BRATSKE PODPORNE ORGANIZACIJE V PRAKSI.

BLAŽ NOVAK.

Postanek bratskih podpornih organizacij.

ZGODOVINA bratskih podpornih organizacij v Ameriki sega nazaj okrog šestdeset let. Iz podatkov ki jih imamo je razvidno, da je bilo prvo bratsko društvo ustanovljeno že l. 1854, a pokojni M. W. Sackett piše v zgodovini fraternalizma, da se pričinja postanek ameriških bratskih organizacij šele z l. 1868, ko je bil ustanovljen v Meadvillu, Pa., Ancient Order of United Workmen. V začetku ta organizacija ni dajala finančnih podpor, in posmrtninsko zavarovalnino je uvedla šele leto po ustanovitvi. Tedaj so se že ustanovila bratska društva v mnogih mestih in pričele so se pojavljati tudi nove centralne

remonij, ene so ritualistične in uče oziroma izboljšujejo svoje članstvo z nauki ki jih jim dajejo z verskega stališča, ene pa so v glavnem podporne. In dobe se tudi take, ki so aktivne v vsakodnevnem boju delavstva z delavskega stališča in mu pomagajo.

National Fraternal Congress.

L. 1886, ali osemnajst let po ustanovitvi omenjene organizacije, je bila ustanovljena zveza bratskih organizacij, katera posluje pod imenom National Fraternal Congress. Na ustanovnem zborovanju je bilo zastopanih šestnajst organizacij, ki so imele 535.000 članov. Danes je včlanjenih v nji 93 bratskih podpornih organizacij, med njimi več jugoslovanskih, ki imajo skupno nad štiri milijone članov, vse skupaj, to je tudi one ki niso pridružene zvezi, pa imajo nad devet milijonov članov.

Omejiti se hočem tu v glavnem na probleme tistih bratskih podpornih organizacij, ki so delavske v našem pomenu besede in so ustanovljene za medsebojno pomoč. Imamo namreč tudi take podporne organizacije, ki so rezervirane bolj za "gospodo", in katere ne dajejo velikih podpor, ali pa sploh nobenih, razun le v slučajih skrajne potrebe, ter računajo zelo visoko pristopnino. Nas zanimajo predvsem tiste podporne organizacije, v katerih so zavarovani delavci, in to največ radi podpore, ki jo dobe v slučaju telesnih poškodb in v slučajih bolezni ter radi posmrtnin, ki jo dobe dediči. Slednje je v večini podpornih organizacij najvažnejši in v nekaterih edini zavarovalninski razred. Ameriški delavec je hotel, da njegova žena in deca po njegovi smrti ne bo brez sredstev, in se je zavaroval v bratskih podpornih organizacijah, in enako tudi v zavarovalnicah.

"Politika" Narodnega bratskega kongresa.

Najvažnejše delo Narodnega bratskega kongresa (National Fraternal Congress) je bilo takoj od začetka politično. To se morda za ušesa naših protipolitikov čudno sliši, a je resnica. Treba se je bilo boriti za interese bratskih organizacij v legislaturah, kajti države tedaj še niso imele zakonov, ki bi ščitili pravice bratskih organizacij. Proti sebi so imele zavarovalniške družbe, ki so se istotako naglo razvijale, in ker je bil za njimi velekapital, ker so bile v posesti nekaj delničarjev ter so pridobile, ali pa kupile premetene političarje, je bil boj v zakonodajah za podporne organizacije marsikje težak. Prva zavarovalninska družba (insurance company) je bila ustanovljena l. 1843, torej precej poprej kakor prva bratska organizacija. Ko so prišle na pozorišče slednje, so bile zavarovalnice že prilično utrjene. Narodni bratski kongres se je boril, da bi zakonodaje raznih držav uvedle v pogledu bratskih organizacij identičen zakon v vseh državah, in tako je bil 28. septembra 1910 odobren takozvani Mobil Bill v Mobile, Alabama, kjer so zborovali zavarovalninski komisarji raznih držav, l. 1912 pa so odobrili amendment, ki je znan pod imenom "New York Conference Bill", ki je še sedaj smatran za fundamen-

BLAŽ NOVAK,
novi glavni tajnik S. N. P. J.

organizacije. Poslovale so zelo primitivno. Bile so bolj bratske in ceremonijalne kot pa gmotno podporne. V slučaju smrti člana je navadno vsak član plačal določeno vsoto za posmrtnino, ki je bila izročena dedičem. L. 1872 je bil izdan prvi posmrtninski certifikat.

Kakor je v početku vsaka stvar primitivna in nerazvita, tako so bile tudi bratske podporne organizacije. A ker so vznikle iz potrebe, so rasle in se izpopolnjevale, kakor se mora vsaka stvar, ki hoče živeti. Organizacija, ki se brani "novotarij", postaja stara in tira samo sebe v nazadovanje. V mislih imam predvsem izboljševanja v poslovnem sistemu, in pa v zavarovalninskih razredih. A organizacija mora imeti tudi svoja načela, program — uravnati se mora po gotovi filozofiji, ali pa je pusta in prazna. Ene so koncentrirane na točki zabav in obrednih ce-

talni zakon v pogledu bratskih organizacij. Razne države so sicer sprejele še posebne zakone z ozirom na reguliranje bratskih organizacij, toda v glavnem se vsi naslanjajo na prej omenjeni fundamentalni zakon.

Ena najvažnejših pridobitev podpornih organizacij je, da se jih ne prišteva korporacijam, katere poslujejo za privatni profit. In pridobile so v svoj prid že marsikaj, in za vse je bilo treba mnogo naporov "na političnem polju"; bile so večkrat v opasnosti, ker so se zavarovalniške družbe resno trudile s pomočjo zakonov podporne organizacije kolikor največ mogoče ovirati in s tem zmanjšati konkurenco od njihove strani.

je uveljavila država Wisconsin dne 3. maja 1911. Pri tem naj omenim, da je Nemčija sprejela delavski zavarovalniški zakon že l. 1889 in Švica deset let pozneje. Povsod se je moralo delavstvo zanje boriti, in boriti se je moralo seveda v zakonodajah, torej politično.

Strokovne organizacije (unije) obstoje v tej državi precej bolj kot bratske, in mnoge med njimi so tudi podporne v smislu bratskih podpornih organizacij, dasi ne v tako velikem obsegu, a so tudi izjeme. Ameriška delavska federacija se zanima tudi za to vrsto aktivnosti unij, in zanima se tudi za politiko, dasi je nominalno nepolitična in nestranska. V Washingtonu ima poseben biro, ki ima nalogo voditi

THE BADGER REVELERS je orkester mladinskega (angleško poslujočega) društva Badger št. 584 S. N. P. J., Milwaukee, Wis. Ima nad 60 članov. Je pridruženo tudi Izobraževalni akciji J. S. Z. Mladina je zelo aktivna, in v tem oziru je društvo Badger pokazalo, koliko je vredna vztrajnost in volja za sodelovanje. Na svoj orkester je društvo ponosno in je menda edino v S. N. P. J., ki ima svojo godbo.

Podporne organizacije so med delavstvom nastale, kot sem že dejal, vsled potrebe. Bili so navezani, in v tem se ni še mnogo spremenilo, sami nase. Države še ne skrbijo za svoje člane v slučajih potrebe, in kar je dosedaj zakonov ki imajo značaj socialnega zavarovanja, so le odškodninski, in delavec dobi podporo edino ako je poškodovan pri delu. Država je poskrbela za blazne in drugače obolele svoje člane, ki so nevarni ostalim, druge pa je prepustila samopomoči. Ima sicer javne ubožnice, bolnišnice in podobne zavode, ki pa imajo dobrodelni značaj in dajejo pečat revščine tistim ki jih rabijo.

Delavstvo se ne zanima dovolj za svoje probleme.

Da je temu tako, je vzrok, ker se delavstvo premalo briga za politiko ki bi njemu koristila in podpira preveč tisto politiko ki njemu škoduje.

V teku zadnjih 16 let so vse države Unije, razun petih, sprejele odškodninske zakone, katere omenjam že prej (Workmen's Compensation Laws). Prva ga

zaznamek delovanja posameznih poslancev v kongresu, to je, kako glasujejo o raznih predlogih, kaj predlagajo, in komu so bolj naklonjeni: ali privatnim interesom, ali ljudstvu. Na podlagi teh rekordov v volilnih kampanjah indorsira kar ona imenuje "delavske prijatelje", in agitira proti neprijateljem. Kakor se ne morejo v praksi izogniti politiki podporne organizacije, tako in še veliko manj se ji morejo unije. Vprašanje je le, kako jo zakrivajo, in kakšnih metod ter taktike se poslužujejo v svoji politiki.

Podporne organizacije niso samo podporne.

Podporne organizacije so gospodarske ustanove. S tem pa ni rečeno, da ne bi smele biti poleg tega še kaj drugega. Če sestavljajo v tej ali oni podporni organizaciji pretežno večino članov delavci, tedaj se bo ta organizacija na svojih konvencijah, na sejah svojih društev in glavnega odbora gotovo pečala s problemi, ki se tičejo delavcev. To je že "politika", ampak ni mogoče pomagati. Vsaka organizacija ima načrtane gotove smernice, ki označujejo njena stališča

z oziroma na razne probleme in določajo, v kakšnih mejah se sme gibati njeno članstvo. Ene so npr. strogo verske in zahtevajo od svojih članov izpolnjevanje verskih dolžnosti pod kaznijo izključitve. Ene so svobodomiselnne in se smatrajo za bojevne protiverske skupine. Ene so versko in politično nepristranske, a zahtevajo od članov, da verujejo v višje, v božje bitje. Večinoma so formalno nepolitične, toda njihovi voditelji so aktivni politiki ene ali druge stranke in nastopajo v njih, seveda neuradno, kot uradniki organizacije. Ene, — največ seveda organizacije tujerodcev, so več ali manj naklonjene delavski politiki, ali vsaj gotove skupine članov v njih.

Kar se tiče podpornih organizacij med nami, imajo zelo veliko svetovalcev ne le od znotraj, ampak tudi od zunaj. Nedavno sem videl v nekem slovenskem listu oglas kandidata republikanske stranke, ne oglas kakega "progresivnega" kandidata, ampak oglas "regularnega" republikanskega kandidata v zelo visok urad. Dotični list redno oglašja take kandidate, ker se mu izplača, po volitvah, da ne izgubi naročnikov, pa "filozofira", "... da sta republikanska in demokratska stranki v službi denarne mošnje, brezobzirnega kapitalizma in tajnega delovanja cerkva ... " To je tudi "politika", ki reže na dva kraja, ker se dotičnemu listu menda izplača. A ravno tisti list se zelo

KLUB ŠT. 47, J. S. Z., SPRINGFIELD, ILL.

Politika sama na sebi ni zlo ne za unijo, ne za združeno gibanje, ne za podporne organizacije. Uniije v deželah, v katerih so politično aktivne v izrazito svoji stranki, so jačje, kakor pa v onih, kjer so nestrankske, in isto velja za združništvo. Potrebno je, da politika, ki jo organizacija zavzema, služi NJI, to je INTERESOM NJENEGA ČLANSTVA, in ne drugim interesom.

Stališča podpornih organizacij, katera jih imajo, so zapopadena v pravilih, načelnih izjavah in resolucijah, ali pa imajo svoj izraz v odboru. V enih npr. so na vodstvu demokratije, v drugih republikanci. Te navadno nimajo nikake načelne izjave in ne zastopajo politike v prilog ljudskih interesov, pa so vendarle po svoje politične.

Organizacije, ki so se oprijele pošteno delavske politike, niso propadale, pač pa napredovale, medtem ko so brezbarvne v svoji breznačelnosti nazadovale ali pa nazadujejo, ali pa so brez vsakega življenja, in to je posebno resnica o tistih podpornih organizacijah, ki jih tvorijo pretežno delavci.

rad obreguje ob pošteno politiko slovenskega delavstva v naših podpornih organizacijah, in vpije, "proč s politiko", s tem pa seveda ne misli svoje, ampak delavsko.

Problemi naših podpornih organizacij.

Vsaka organizacija greši, ako se ne briga dovolj za svoje gospodarske probleme. In naše (jugoslovanske) podporne organizacije jih imajo dosti, kajti razlikujejo se od velike večine drugih posebno vsled svojih centraliziranih skladov za bolniške podpore. Plačevanje v bolniški sklad je pri večini naših večjih organizacij obvezno in bolniško podpore se plačujejo za tako dolge dobe, kakor nikjer v organizacijah drugih narodnosti. Druge jo navadno plačujejo le nekaj tednov v letu v vsakem posameznem slučaju bolezni. Mnogo jih je, ki sploh nimajo nikake obvezne bolniške podpore, temveč podpirajo svoje člane, ako se jim zdi da so pomoči potrebni, in to podporo nudi vsako posamezno društvo, ne pa centralna organizacija.

Problem centralizacije bolniškega zavarovanja je v naših organizacijah mnogokrat v ospredju, in vzrok

so izredni asesmenti. Velike podpore zahtevajo naravno tudi velike asesmente, in če ne zadostujejo redni, je treba še izrednih. Slednji so slabi za agitacijo, toda ker je članstvo nasprotno omejitvi podpor, pa naj si bo po svojih delegatih na konvenciji, ali pa, kadar ima pred seboj iniciative, o katerih odločuje s splošnim glasovanjem, ni pomoči.

Draga površnost.

Kakor so svoječasno vse organizacije zelo površno poslovale in niso imele nikakih pravih lestvic, ki bi bazirale na dobrih proračunih, tako poslujejo naše organizacije površno v bolniškem zavarovanju. Dokler se to ne preuredi in se ne uvede vplačevalno lestvico na podlagi statističnega proračuna, toliko časa ta problem ne bo rešen. V razred za posmrtninsko podpor plačujejo člani skoro vseh organizacij po N. F. C. lestvici. To jih je stabiliziralo in članstvu zavarovalo posmrtninske sklade. Postavljeni so na dobro gospodarsko bazo. Aktuarji so mnenja, da se bi moglo tudi vplačevanje v bolniške sklade urediti na podlagi starostne lestvice, a izkušeni fraternalisti smatrajo za praktičnejše in pravičnejše, če se bolniška podpora izplačuje na podlagi dolgotrajnosti včlanjenja. To je, da more član v tolikem in tolikem času dobiti samo gotovo vsoto podpore. In seveda, ob enem mora biti vplačevanje v bolniški sklad temu primerno preračunano. Ene organizacije že imajo tak sistem, a ne slovenske.

Vprašanje bolniških podpor seveda ni edini gospodarski problem podpornih organizacij. Posveča se npr. več in več paznosti investiranju imovine, in raznim novim uvedbam zavarovanja, kajti v to jih sili ne samo potreba, ampak tudi tekma.

Nekatere so precej aktivne na prosvetnem polju, in vse večje imajo svoja glasila, ali pa imajo za glasilo kak privaten list, kateri jim proti odškodnini priobčuje uradne zadeve.

Delovanje društev.

In kakor centralne organizacije, tako imajo tudi posamezna društva poleg splošnih svoje lokalne probleme, in se pečajo s poleg strogo društvenimi tudi z drugimi stvarmi. Znano mi je npr. društvo, ki so ga ustanovili farmarji, ne samo radi podpor, ampak da se shajajo v njemu skupaj ter razpravljajo o svojih gospodarskih zadevah. Postalo jim je takorekoč nekaka zadruga. Društva so v marsikakšni naselbini bila glavni faktor, ki so pripomogla, da so dobile svoje dvorane. Pečajo se torej z raznimi stvarmi, ki nimajo s podporami nobenega opravka.

Ljudje, ki jim razlagajo, kaj spada vanje in kaj ne, kakšno "politiko" smejo imeti in kakšno ne, ne razumejo, ali pa nočejo razumeti, da so vse naše organizacije produkt razmer in okoliščin, in da ne bodo problemi nobene rešeni od zunaj. Rešiti jih mora vsaka sama, pri tem pa si lahko pomagajo z medsebojnim razumevanjem, česar mnogokrat manjka. Fraternalizem je vse nekaj drugega kakor "žunglerizem". Žunglerstvo neodgovornih "žurnalistov", ki rešujejo probleme naših organizacij od zunaj in jim narekujejo svojo "proti politiko", je škodljivo organizacijam, ako se dobi v njih kaj članov, ki se na take žunglerje ozirajo, jih poslušajo ter jim verjamejo.

Najboljša garancija za vsako organizacijo je misleče članstvo, kajti le ako sledi delu in razvoju organizacije in njenega vodstva brez predsodkov, bo ustvarilo v sebi čustvo bratskega sodelovanja, in organizaciji je s tem varnost zasigurana.

INTERNACIONALA.

(Delavska himna).

V STANITE sužnji iz prokletstva,
prezirani od vseh gospod!
Zdaj stara pravda, pravda sveta,
nas kliče v boj od vsepovsod.
Ves svet nasilja razrušimo
do osnovanja — a potem
mi naš, mi novi svet zgradimo,
svet bratstva in svobode vsem!

In to naj bo poslednji
odločilni naš boj —
za Internacionalo
sleherni trdno stoj!

Nikdo ne da nam odrešenja,
ne carji, kralji in ne bog,
osvoboditev iz trpljenja
je delo naših lastnih rok,
Uničimo z roko smelo
ta jarem, ki nas vse tišči! —
Zdaj kujte bratje, kujte smelo
človeštvu lepše, srečne dni!

In to naj bo poslednji
odločilni naš boj —
za Internacionalo
sleherni trdno stoj!

Trpinom zemlja nam na veke
po stari pravdi spada vsa . . .
Hajd v boj vsi s praporom razvitim,
naj stara pravda obvelja!
Ko vse lenuhe, parasite,
trinoge vse, roj slug in psov
raznesemo mi z bliskom, gromom,
ne bo več solz in ne okov.

In to naj bo poslednji
odločilni naš boj —
za Internacionalo
sleherni trdno stoj!

(Prosto po ruskem besedilu prevedel Ivan Vuk).

DRUŽINSKI BLAGOSLOVI.

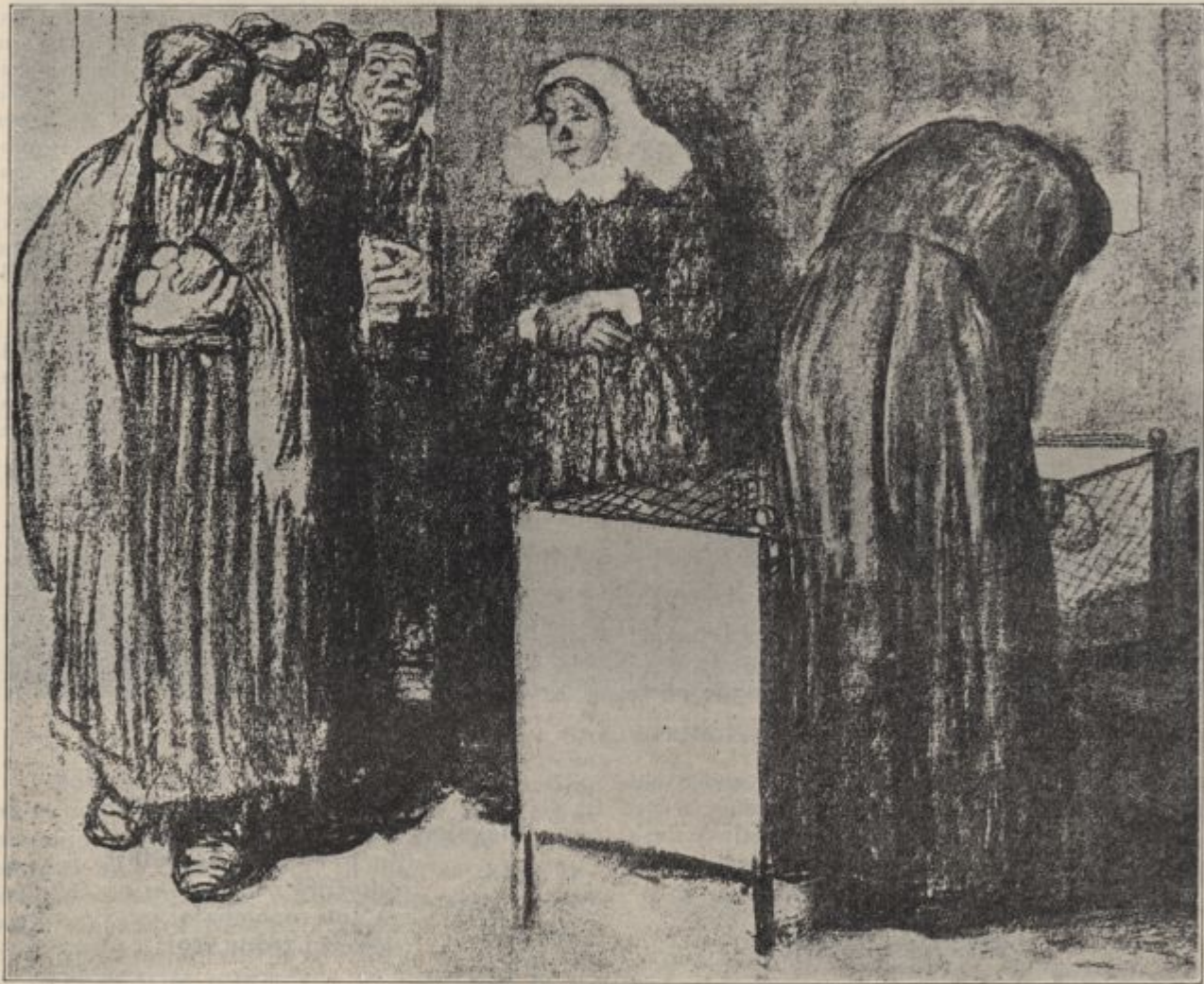
NEDAVNO so listi priobčili vest, da se je nekemu očetu nekje v Texasu narodil devetnajsti otrok. Sedemnajst je živih. Žena, ki mu je rodila devetnajstega, je tretja. Dve sta mu umrle na porodnih posteljah.

Prišli so reporterji in ga vprašali za njegovo sliko. Postavil se je v pozo, v eno, v drugo in tretjo. Časnikarski fotografi so kadili ter se smejali. Mož pa se je postavljaj in se držal sila resno. Na postelji v so-

napredovala, da je izvolila žensko za guvernerko, čemu ne bi en reporter vprašal žensko, kaj misli o izjavah svojega moža, ki bi rad vsaj trideset svojih otrok. Začudila se je, ko jo je vprašal. "Ta je enajsti, in dovolj je tega," je rekla. "Kaj govori moj stari!" Reporter se je čudil in jo ni vprašal niti za sliko.

Čikaški katoliški kardinal Mundelein je v začetku aprila izdal nekako pastirsko pismo, oziroma "izjavo" za javnost, v kateri strogo obsoja kontrolo poro-

SLIKA BEDE

KATHE KOLLWITZ: OB MRTVAŠKI POSTELJICI.

bi pa je ležala žena—bolna in trudna do smrti, poleg nje pa je vekalo dete. Devetnajsto dete!

Vsi dnevnikarji vse prostrane dežele so priobčili sliko "junaškega" očeta. Poleg slike pa je bil njegov citat: "Upam in želim, da bi imel še enajst otrok, skupaj trideset."

Tiskali so to z debelimi črkami in mož se je moral držal ponosno in si mislil: Junak sem! Na postelji pa je ležala žena in poleg nje je vekalo dete. Neki reporter v Texasu se je domislil, da bi bilo dobro tudi njo vprašati za mnenje. Če je država Texas že toliko

dov. Njegova eminenca lahko piše take izjave. In gospodje iz lec jo lahko ponavljajo. Kardinal Mundelein ni oženjen. In če bi bil, bi prakticiral vzlic svojemu kardinalstvu kontrolo porodov. Njegovi duhovniki niso oženjeni. Večini njih se godi precej dobro. Žive v več ali manj udobnih stanovanjih, in za dohodke niso preveč v skrbeh.

Eden glavnih čikaških dnevnikov se je zadnji teden v marcu v vodilnem editorialu izrekel za kontrolo porodov. Kakšen preobrat! Za časa ko je živel še pokojni Theodore Roosevelt, je grmel proti Marga-

reti Sangarjevi in socialistični stranki ter pripovedoval o ljudskem samomoru . . . Danes pa pravi, da je kontrola porodov blagoslov za človeštvo . . .

Na sliki vidite družino — zelo veliko družino, ki je bila v naših krajih nekaj običajnega. Pri nas je bilo v navadi, da je štela družina od šest do dvanajst otrok. Ta jih ima nekoliko manj. Toda pogledjte obraz matere. In pa obraz očeta. Na njenem je zapisano trpljenje, in vidi se ji, da ni užila od življenja ničesar. Skrb ji je začrtana v gubah — in pa nevednost.

zapisal dnevnik, ki je naklonjen cerkvam in ki se bori proti socialistom. To so trdili socialisti že davno, dasi niso vsi pristaši porodne kontrole.

Mussolini zatira vsako gibanje za kontrolo porodov. On hoče maso Italijanov, ki bi jo lahko porabil za hrano topovom, za ekspedicije in za tovarne. Ameriški jeklarski in drugi industrialni magnatje so proti kontroli porodov, ker hočejo veliko, veliko cenenih delavcev. In cerkev je proti kontroli porodov, ker hoče veliko, veliko bedakov.

“VELIKA DRUŽINA NA POTI ZA KRUHOM”.

Eden čikaških dnevnikov je nedavno priobčil sliko te družine, ki je bila na poti za kruhom iz vzhoda proti zapadu. Devet otrok je po nazorih enih veliko, medtem ko duhovščina in drugi patriotični ter verni ljudje hočejo, da imajo zakonci toliko otrok, “kolikor jim jih Bog da.” Večinoma vsi taki verujejo v kontrolo porodov, toda samo zase, ne za druge.

Družina je iskala blagostanje po vzhodu. Ni šlo. In ker ni šlo, se je oče odločil, da gre iskati srečo na zapad. V Chicagu se je moral iz enega vlaka preseliti na drugega. Treba je bilo iti iz ene na drugo postajo. Reporterji so zagledali njegovo “četo”. Vzeli so sliko, kajti v Ameriki je danes že čudno, če ima ameriška zakonska dvojica devet otrok. Zato se je ta četa zdela reporterjem “novica”.

Kontrola porodov je blagoslov za človeštvo, je

Pa nič ne pomaga. Kontrola porodov je tukaj in ostane. Mi jo ne propagiramo. Ljudstvo samo jo hoče — matere, ki trpe, so se je oprijele, in to vzlic temu, da jim “gospodje” groze s pogubljenjem.

Manj otrok, pa tiste vzgojiti in jih ohraniti pri življenju, to je nazor današnjega človeka. In v tem nazoru se tako utrjuje, da je visoke gospode, ki nimajo nič otrok, strah.

Ivan Molek:

NAŠA REBELNA KRI.

NAŠA kri privrela iz vročih je vulkanov, ki izbljuvali so prvi rdeči gnev upora na mrtvaški prt ledu in strli belo smrt.

Naša kri splodila iz prvih se je bitij, onih, ki zanesla življenja punt so daleč preko meje tople, ko raj je bil zaprt.

Naša kri napaja se iz vrelcev neizčrpnih semena življenja, ki nakvasilo širno zemljo, dvignilo do neba jeklene, žive je ljudi.

Naša kri rebelna roga se grobovom!
Naša kri ognjena zažge še katakombe!
Naša kri plamteča žari, živi, budi!

SLOVENSKI CLEVELAND IN NJEGOVA OKOLICA.

ANTON GARDEN.

CLEVELANDSKA naselbina je drugo največje slovensko mesto. Prvo, seveda, je Ljubljana. Drugo je Cleveland. Do razpada Avstrije je bil Trst prvi po številu slovenskega prebivalstva, a danes ne več, vsaj kar se statistike tiče. Slovencev je v Clevelandu okrog 35.000, vseh prebivalcev pa ima Cleveland približno milijon.

Slovenska naselbina v Ameriki, ki ima 35.000 stanovnikov, je po našem merilu že velika, — je metro-

ANTON GARDEN.

pola! Če pa jo primerjamo z naselbinami drugih narodnosti v tej deželi, npr. s Čehi, Poljaki, Italijani, Nemci, Škandinavci itd., tedaj je majhna. A je vendarle največja slovenska naselbina in med ameriškimi Slovenci je smatrana za našo Meko.

Koliko je stara, je težko reči. Odvisno je od definicije, kaj se smatra za naselbino. Ali postane to, kadar dobi prvega naseljenca, ali šele potem, ko jih je večje število in imajo svoje družabno življenje. Če se oprime slednje definicije, tedaj ima slovenski Cleveland do tridesetletno zgodovino. Sicer to v tej razpravi ni važno, kakor ni važno, da se je začela na St. Clair Ave. Bila je le slučajnost. Zanimivejši pa je njen razvoj.

Več naših naselbin v enem mestu.

Dasi se jo smatra v splošnem za enoto, kar je pred leti tudi bila, in dasi je njen centrum še vedno na St. Clair Ave., je danes razdeljena v več naselbin, katere se razvijajo vsaka zase, dasi imajo medsebojne zveze in stike. Z naglim razvojem Clevelanda tekom zadnjih 25

let je rasla tudi slovenska naselbina. Rojaki so se priseljevali, ali pa se preseljevali v velikem številu v razne dele Clevelanda, kot so okolica St. Clairja, Collinwood, Newburg, West Park, Brooklyn, Nottingham in Noble. In kakor je bila sentclairska mnogo let prva in ima še sedaj svoj vodilni sloves, se je v tem priseljevanju relativno manjšala, in collinwoodska večala na račun prve. Izgleda, da bo v bližnji bodočnosti collinwoodska večja kakor sentclairska, in s to svojo rastjo se slovenski Collinwood tudi ponaša, kar seveda znači, da se je nalezel lokalnega patriotizma. Karakteristika collinwoodske naselbine je, da je vzlic kompaktnosti razdeljena, in deli jo most. Pravi in resničen most, precej dolg, ki se vzpenja nad železniškimi tiri Newyorške centralne železnice. A most ni edino, kar jo deli. Boj se je začel pred leti največ radi vprašanja, na kateri strani mostu naj se sezida narodni dom. Zmagala je južna stran z župnikom na čelu, in bil je zgrajen Slovenski dom na Holmes Ave. Na tisti strani je tudi farna cerkev in šola. A pomagala je nekoliko tudi severna stran. Slovenski dom je ostal pod njeno kontrolo in južna stran pod njenim vodstvom. Rojaki na nasprotni strani mosta so se ujezili in rekli, da ne bodo šli več v cerkev. Rekli so tudi, da so napredni, in da si bodo "na ta kraj mosta" postavili svoj narodni dom. Začeli so z akcijo in so dom v resnici zgradili. Inejuje se Slovenski delavski dom. Bil je odprt 1. januarja to leto. (Nedavno se je med njimi pojavilo vprašanje, ali naj se ta Dom smatra za delavski v pravem, to je, v idejnem pomenu besede, ali za "narodni". Prišli so do zaključka, da je zadnja definicija pravilnejša, kajti dom je zgradil "narod" kot tak, in ne delavstvo kot tako. Naš narod v Clevelandu sicer tvori delavci, ampak kaj bi tisto... Parkeljčka se vsi bojimo, pa četudi smo sami parkeljčki in nič drugega.)

Izoliranje.

Ako se človek poda v tujo deželo, in ne zna njenega občevalnega jezika, je njegova prva skrb, kje dobiti "svoje" ljudi. S to karakteristikto so prišli v to deželo ne samo Slovenci, temveč vsi drugi narodi razun Angležev in Ircev, katerih jezik je podoben "amerikemu". Ustanovili so svoje naselbine in živeli po svojih običajih.

Do pričetka vojne Slovenci v Clevelandu sploh še niso bili poznani kot Slovenci, nego "Austrians" ali pa "Kreiners". Ako bi kdo hotel igrati cinika, bi lahko zbijal šale na naš račun. Gotovo je pa, da so nas poznali pod takimi imeni ker nismo sami vedeli kaj prav napravimo, kajti kulturna stopnja prvotnih in poznejših naših naseljencev je bila nizka.

Največji uspeh beležijo ameriški Slovenci v tem, da se jih je mnogo otreslo srednjeveškega mraka, katerega smo prinesli s seboj skoro vsi.

Med narodnostmi, ki so zastopane z naseljenci v tej deželi, je precejšnja razlika. Ene so bile, oziroma so na mnogo višji kulturni stopnji, kakor druge, in te so se večinoma priselile v to deželo, da tu ostanejo, da si tukaj izboljšajo svoje življensko stanje, in vsled tega so se

njih člani zanimali zanjo, se ji asimilirali ter se udeleževali v njenem javnem življenju. Naseljenci drugih so prišli z namenom da "nekaj prisparajo" in se vrnejo. In čim nižji je bil duševni nivo priseljencev te vrste skupin, bolj so živeli duhovno v starem kraju in se obnašali tukaj kakor tujci, pa četudi so bivali v deželi deset let in dalj. Med te skupine spadajo tudi Slovenci, ki pa so svoje nazore o povratku v "stari kraj" precej spremenili že pred vojno in posebno po vojni. Kakor več ali manj drugi, so tudi clevelandski Slovenci živeli sicer v Clevelandu, toda mislili na stari kraj in bili mentalno več tam kakor tukaj. Čemu se bi tudi zanimali za to deželo, ko pa mislimo iti "nazaj"! Ustvarili pa smo si svojo Ameriko, ki je postala magnet za tisoče onih ki smo jih dobili za seboj, ali pa so želeli priti. Mnogo jesti, veliko pijače, zabave, ples, harmonika! Živeli smo v mnenju, da nam slovenščina popolnoma zadostuje, in angleščine smo se naučili le v toliko, da smo z njo še bolj "zmeštrali" svojo slovenščino. V takih okoliščinah smo razvili "drugo" Slovenijo v miniaturni, sicer spremenjeno, a vendar Slovenija. Spremenjena pa ni bila na višjo, ampak na nižjo stopnjo. Salun, cerkev, tovarna in čezmerno rajanje doma, ali v salunu, ali pa v kaki kolibri, ki smo ji rekli "dvorana". Spodaj salun, na vrhu dvorana. Ta rajanja so bila podobna večkrat orgijam kakor zabavam.

Naši veljaki in naše veseljaštvo.

Kar je rekel salunar, je držalo. Kar so rekli "gaspud", je bilo sveto, pribito in zadnje. Naši groceristi, mesarji in trgovci z oblačili so tudi imeli veliko besedo. Med veljake smo šteli tudi one, ki so se pečali s pošiljanjem denarja v stari kraj. Po St. Clairju so donele naše "fantovske" pesmi, bodisi ob belem dnevu, zvečer, ali pa pozno v noč, ob sobotah in nedeljah do jutra. Mnogokrat so bile spremljane s hreščanjem harmonike, vmes pa so se čule krepke kletvice, ki so prodrle iz kričanja. Na dneve velikih slavnosti so korakali "avstrijski" vojaki v avstrijskih uniformah, korakali so ponosno, kakor da se vračajo s slavnih zmag — korakali so v cerkev, in potem v "dvorano", kjer so slišali "govornika".

"To so bili časi," vzklikne ta ali oni, kadar se spomni nanje. In mu je v resnici hudo, ker jih ni več . . . Tisti "zlati časi" so tej naselbini veliko pripomogli, da se je širila in postala naša Meka . . .

Razvoj socialnih skupin.

To je ena sličica, kako lahko pade v degradacijo ljudstvo, ki ima sicer dobre lastnosti, ki drugače ni pokvarjeno, toda je na nizkem nivoju duševnega razvoja. In čemu padec? Zato, ker je bilo naglo presajeno iz agrikulture dežele z razmeroma primitivno civilizacijo v industrialno visoko razvito deželo s kapitalistično civilizacijo.

Danes so seveda precejšnje spremembe. Rajanja kot pred leti ni, kar je delno zasluga prohibicije, ki je odpravila salun (da je salun nasledilo drugo zlo, je gotovo; drugače sploh biti ne more, ker je prohibicija sama na sebi veliko zlo, a o tem ne bomo razpravljali tukaj).

Cerkev in njen vpliv.

Če pogleda človek v zgodovino clevelandске naselbine deset, petnajst ali dvajset let nazaj, vidi toliko večjo temo kolikor dalj se ozre v preteklost. Kot vse večje naselbine, je bil tudi Cleveland deležen svoje kvote kmečkih priseljencev, katerih duševno obzorje je bilo v vseh ozirih srednjeveško. Vera mu je bila

vse in duhovnik najvišji in edini nezmisljivi gospod. Če je katoliška cerkev na Slovenskem trdnjava nazadnjaštva, je bila med ameriškimi Slovenci še veliko bolj. Medtem, ko se na Slovenskem tu in tam dobi duhovnik, ki je intelektualce, ki je pošten v svojem delovanju in si pridobi spoštovanje tudi med nasprotniki, vladajo tukajšnje "pobožnjaštvo" karakterji, ki se kopljejo v ignoranci in zato jim je sredstvo boja laž, blatenje in intriganstvo; so kruhoborci v najpopolnejšem pomenu besede. Vero pojmujejo za sredstvo, s katerim je maso najlažje varati. Edina izjema v tem pravilu je nekaj slovenskih misijonarjev, ki so se veliko žrtvovali in mnogo delali za ideale, kateri so jim bili sveti in do takih mož ima človek spoštovanje, tudi če jim je načelno nasproten. A ti misijonarji so bili tukaj že pred mnogimi leti in niso pustili nikakih naslednikov med slovensko ameriško duhovščino. Vodilna in nevodilna — vsa je enaka. In če se pojavi med njo kdo, ki mu je vera sredstvo s katerim bi mogel ljudi dvigniti, padejo drugi "duhovni sobratje" po njemu in ga prisilijo, da utihne. Kajti, oni hočejo nevedno ljudstvo — ljudstvo ki "daje za cerkev" in nič ne misli.

Clevelandska naselbina je torej rasla — kot skoro vse druge — v božjem strahu, in se razvijala v salunu in cerkvi. Njeni stanovniki so delali dolge ure v tovarnah za zelo nizke plače, in v "svojih" trgovinah (o katerih nekoliko več pozneje), spali so natrpani v zaduhlih sobah in se zabavali kakor sem že omenil. Precej tega je resnično še danes, a v splošnem je mnogo bolje. Čitala v preteklosti ni veliko, niti ne čita danes. In tisto kar je čitala ji je bilo mogoče duševna hrana, a le v slučajih redkih posameznikov intelektualna.

"Malomeščansko narodnjaštvo".

V takih prilikah je imel klerikalizem bujno polje, in ob enem je ustvaril podlago za slovensko-ameriško malomeščansko narodnjaštvo. Koliko časa je tega od kar se je pojavilo med nami, ni važno; vemo le, da se je v tej naselbini razvilo sorazmerno bolj kot v drugih, razun v newyorški. Težko je definirati, kaj je "malomeščanstvo", ker je idejno povsem prazno in zametava realnost. Topi se najrajše v narodnjaškem navdušenju, drugače je negativno; živi v konfuznem paradižu praznih fraz, npr., "mili narod" (včasih "moj", včasih "naš") *ad infinitum*. Pozitivne filozofije o življenju malomeščanstvo nima, ne naše, ne drugih narodov. Edina njegova pozitivna stran je, da se protivi veri, a so tudi izjeme, posebno med nekatališkimi narodi. Slovensko npr. je proti cerkvi, a ne toliko proti veri; posamezniki pa so proti veri, a za cerkev. Je pač kakor se vzame. Veliko bolj energično je naše malomeščanstvo v svojem mišljenju proti gibanju zavednega delavstva. Dasi si samo služi kruh z delom, noče delavskega pečata. Beži pred realnostjo. V naši naselbini je enako, kajti realnostim današnjega gospodarskega stanja se ogiblje, jih noče videti, a znjim vendarle ni zadovoljno. Ker miži pred realnostjo, mu je delavsko gibanje zoperno, "neameriško" in pa ničesar obetajoče . . .

Razvoj socialističnega gibanja.

V megli klerikalizma in ignorance v clevelandski naselbini je vzklikla, kakorkoli težko, tudi socialistična misel. Klub št. 27, ki je aktiven v centru naselbine in ima svoj stan v Slov. nar. domu, je bil ustanovljen 25. septembra 1910. Od tedaj je ves čas aktiven. V Collinwoodu deluje klub št. 49, ki je obnovil

KLUB ŠT. 49, J. S. Z., COLLINWOOD, OHIO

Ta slika je iz leta 1926. Člani, ki so pristopili pozneje, vsled tega niso na nji. Klub št. 49 zboruje v Slovenskem delavskem domu vsako prvo nedeljo v mesecu.

svoje aktivnosti po težkih prizadevanjih šele v povojnih letih. V klubu št. 27 je samo še par ustanovnih sodrugov, katerim je zgodovina te organizacije odprta knjiga. Izmed pionirjev so eni pomrli, drugi pa so stopili na stran in jih ni več med nami.

Ne bom opisoval zgodovine kluba št. 27, ker bi bila za ta list preobširna. Omenil pa bom iz nje par poglavij. Tekom dobe od kar obstoji je izvršil ogromno dela, — delo, ki se ne vidi, ki se ne more prijeti, pa se ga vendarle čuti. Od l. 1917 pa se je pričela zanj težka pot. V histeriji vojnega patriotizma je bil oviran vsepovsod, kot tudi druge socialistične organizacije. V "vojni za demokracijo in za odpravo vojen" je dala ta dežela nad 50.000 življenj (malo v primeri z drugimi), ima vsled nje okrog dve sto tisoč pobablencev, in je potrošila \$28,832,000,000, da smo obvarovali civilizacijo, demokracijo in odpravili vojne ...

V času pionirskega delovanja so bili v ospredju kluba št. 27 pokojni sodrug Gradišar, nadalje s. Jurman, Jauch in nekaj drugih, ki so se udeleževali na pouličnih shodih v naselbini. Poredni mladi "gangsterji" so jih ovirali na razne načine, hujškala pa jih je kakšna pobožna mamica ali pa pobožen očak. Nekoliko pozneje je prišel v klub s. Matt Petrovich, ki je kmalu postal njegova vodilna sila.

Najaktivnejši je bil klub št. 27 od l. 1915 do 1918. Bil je tedaj najjačji slovenski klub v JSZ. Dobil je mnogo delavnih članov, izmed katerih so nekateri še aktivni. Nekaj pa jih je tedaj tudi odstopilo radi nesoglasanja s taktiko JSZ, ki jo je zavzela z ozirom na JRZ. V tem času se je razvijal zelo lepo tudi klub št. 49 v Collinwoodu, ki je l. 1919 po razbiti prvomajski manifestaciji podlegel valu reakcije. S to epizodo je prišel tudi klub št. 27 v zelo kritično dobo, a jo je po zaslugi malega števila vztrajnih sodrugov prebolel. Tajništvo je vodil tedaj Andrej Bogataj, ki ima za ohranitev kluba velike zasluge. Zadnjih par let je postal klub zopet živahnejši, ni pa še dosegel svojega nekdanjega viška. En vzrok temu je, da je življenje naselbine veliko bolj komplicirano kakor je bilo do l. 1918. — Drugi vzroki: Z organiziranjem Jugoslovanskega republičanskega združenja so sodruzi vrgli svoje aktivnosti zanj. Posvetili so se delu za Slovenski narodni dom — eni več drugi manj; nekateri so dali svoje moči dramatičnemu društvu "Ivan Cankar", drugi pevskega zboru "Zarja" in domačega vsi podpornim organizacijam. Večina teh energij je bila prej porabljenih v socialističnem klubu, zato je bil močna moralna in tudi politična sila. Vsi zunanji dobro misleči kritiki aktivnih sodrugov v Clevelandu naj vpoštevajo to kompleksno življenje, v katerem se gibljemo — hočeš nočeš.

Edino upravičena kritika proti klubu št. 27 bi bila glede discipline, oziroma pomankanja iste. Najboljša in najbolj zdrava je tista, ki izvira iz članstva samega, ki je prostovoljna. Dati jo more le članstvo.

O klubu št. 27 in o collinwoodskih sodrugih še to: Ako bi bila slovenska naselbina v Clevelandu brez socialistične organizacije, bi delo, ki so ga vršili naši sodruzi v interesu napredka in delavstva vobče, ne bilo izvršeno. Brez tega dela bi bila clevelandska naselbina kombinacija jolietške in newyorške. V nji bi vladalo absolutno mračnjaštvo, kakor v Jolietu, in prazno malomeščanstvo bi bilo še bolj prazno kot je.

Nobena naselbina v Ameriki, ki ni imela ali nima aktivnega socialističnega kluba, nima pokazati ničesar na polju napredka. To ni tjavendan zapisana trditev, ker je v življenju ameriških Slovencev zgodovinska resnica.

"Svoji k svojim".

"V Clevelandu je, kot da si v starem kraju," pripoveduje rojak znancem. "Bil sem tam na obisku, in povem vam, povsod kjer živijo naši ljudje vidite slovenske napise na trgovinah, in na ulicah v slovenskem delu mesta govore vsi slovensko. Pojdi v trgovino, v banko ali kamor hočeš, povsod govore naš jezik. Zdelo se mi je, da sem v starem kraju."

Brez skice o naših trgovcih, katerih je v resnici veliko, bi bila slika o slovenskem Clevelandu nepopolna. Bom čisto kratak. Ko sem šel pred več leti iz Clevelanda, sem si ohranil v spominu edino sliko o "naših" trgovcih. Njihove štacune so bile najbolj za-

KLUB ŠT. 26, J. S. Z., NEFFS, OHIO.

nemarijene, posebno mesnice. V poletnem času je iz njih uhajal duh, čisto podoben smradu. Ko si šel v vročih dneh mimo njih, ali v nje, si avtomatično zatislil nos, ali pa skušal zadržati dihanje. Tudi je večkrat planil predte velik roj muh, ki so lazile pred izloženimi okni in pred vhodom, ter se mučile, da se pridružijo tovarišicam, ki so se v oknu plazile po razstavljenih kosih mesa ali pa drugod v mesnici. Ni mi znano, če so v tistih časih že imeli ledo-shrambe in ledo-hladilnike, vem pa, da jih slovenske mesnice v slovenskem Clevelandu tedaj še niso imele. Seveda je danes v tem oziru mnogo bolje, recimo za 75%.

Glede dolžnosti delavnika so slovenski trgovci tam kakor nekoč. Nekateri imajo svoje prodajalne odprte od 16 do 17 ur dnevno. To se tiče v prvi vrsti groceristov in mesarjev. To so proletarci svoje sorte, in strokovna organizacija jim ne bi škodila. Marsikaj bi si lahko izboljšali, ne da bi občinstvo trpelo raditega. A imajo svoje "muhe" in so pravi prototipi Babbitov z Main Streetu, katere je pisatelj Sinclair Lewis tako mojstersko opisal.

Imamo trgovce vseh vrst. Veliko je takih, ki se bore za svoj obstanek enako ali pa še bolj težko, kakor tovarniški delavci, ker imajo več skrbi, in podležejo prej ali slej konkurenci. Imamo tudi nekaj premožnih, na katere smo jako "ponosni". In imamo, naravno, "slovenske" banke. Večinoma naša gospoda zelo "drži" na svoj narod, kakor tudi na geslo "svoji k svojim". Zadnjič, ko so bile tukaj razstavljene Peruškove oljne slike, 95 po številu, katerim je dal mnogo truda, in trpel pri tem pomankanje, niso našle med

Dramatično društvo "Ivan Cankar" v Clevelandu, O.

(Ta slika je bila vzeta leta 1924 za časa otvoritve Slovenskega narodnega doma. Društvo "Ivan Cankar" je bilo ustanovljeno 6. februarja 1919 in je vprizorilo okrog sto iger.)

našo "denarno elito" nikakega odziva. Bile so poplajene, toda vzele so jih največ organizacije, in pa nekaj posameznikov, ki so že bili nekoč med nami ali so še (v klubu), ter taki, ki dajo težje dolar kakor naš zagovornik gesla "svoji k svojim" stotak. Ako bi slovenski umetnik v Ameriki, ki je silno redka prikazen, čakal na patronažo "visoke denarne elite" mitega nam naroda, bi umrl gladu. Morda bi ga slavili po smrti, če bi ga jim drugi odkrili, a v življenju bi ga ne hoteli poznati.

Narodne ustanove.

Narodnih ustanov, kakor jih imenujemo, imamo celo vrsto. Najstarejša so podporna društva; največ, 22 da bom točneši, jih pripada SNPJ., a je mnogo drugih, ki so pridružena raznim organizacijam in imajo različne tendence in "barve".

Imamo pol ducata Slovenskih domov, največjega na St. Clair Ave. Zelo lep je dom v Collinwoodu, dasi je njegovo poslopje veliko manjše kot onega na St. Clairju. Oba sta bila zgrajena po iniciativi društva, katera jih tudi kontrolirajo. Njun namen je "služiti narodu". Slovenski dom v Collinwoodu "na to stran mostu", kakor tudi dom v Newburgu, pravijo, da služita cerkvi. Radi doma na St. Clairju smo imeli nedavno zanimiv incident. Lojze Pirc, lastnik "Ameriške Domovine", ki je šel pred leti skozi metarfozo ter postal iz Savla Pavel, nekaj njegovih drugov in cerkvenih društev so zagnali velik vrišč, ker je bila dvorana oddana komunistom v svrhu obdržavanja spominskega shoda za pokojnim Chas. E. Ruthenbergom, kateri je bil tajnik komunistične stranke. Ni bilo sedaj prvič, ko je bila oddana v najem komunistom; in imela jo je v najemu fara sv. Vida, ravno tako demokratje in socialisti. Protestov raditega ni bilo, razun v slučaju ki ga omenjam. "Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe," pravi sveto pismo. In pravi: "Ne stori svojemu bližnjemu, kar ne želiš, da bi drugi tebi storili." To je vse lepo za kristjane, dokler je v svetem pismu, v praksi pa pozabijo na ta gesla.

V Clevelandu imamo Slovensko delavsko združeno zvezo, katera ima štiri prodajalne: dve v Collinwoodu, eno na St. Clairju in četrto v Lorainu. Prvi dve procvitati, posebno ona "na to stran mosta". O zadnjih dveh se tega ne more reči. Zadržna ideja je med ameriškimi Slovenci slabo pojmovana, in zato zadržništvo med nami ni faktor. Močna zadržna podvzetja bi dvignila ponos našega delavskega ljudstva, in pripomogla bi mu k večjemu zanimanju za gospodarstvo in prosveto.

Prosvetna društva.

Izmed organizacij, ki delujejo na kulturnem polju, bom omenil kolikor mogoče na kratko, ker mi je prostor pač odmerjen, najvažnejše. Na dramskem polju prednjači dramatično društvo "Ivan Cankar", ki je nastalo iz gibanja JRZ. Dvignilo je dramatiko na višek, kakršnega, smelo rečem, ni dosegel še noben naš oder v Ameriki. Rad priznam, da je še mnogo nedostatkov, kajti popolno dovršenost more človek pričakovati le od profesionalnih igralcev. Kar je dalo temu društvu prestiž, je dejstvo, da so njegove predstave vedno dobro igrane, in drugič, da se sem pa tam ta ali oni igralec povzpne v svoji vlogi do stopnje, ki meji na dovršenost.

V Collinwoodu goji dramatiko "Anton Verovšek", in razun teh imamo še nekaj drugih dramskih zborov,

ki prirejajo predstave v domu na Holmes Ave. in v domu na St. Clairju. Tudi klub št. 27, ki je bil do vstopa te dežele v vojno precej aktiven na dramskem polju, je vprizoril s sodelovanjem "Cankarja" poslednje čase par večjih iger (Gorkijevo "Na dnu" in Cankarjevega-Skrbinškovega "Hlapca Jerneja").

Pevski zbor "Zarja" je bil ustanovljen l. 1915 v okrilju kluba št. 27, in kot tak še danes eksistira. Z vztrajnostjo in kooperacijo zbora in kluba si je pridobil prvenstvo, in programi njegovih koncertov so se vedno odlikovali. Kar se tiče glazbe same, je "Zarja" podvržena istim zakonom kot vsak pevski zbor. Kvaliteta zborovega petja je odvisna od glasov posameznikov. Ker tudi "Zarjini" pevci niso stalni ni zbor na tisti stopnji kot bi bil v nasprotnem slučaju. Ima vzlic takim težkočam precej dobrih moči. V Collinwoodu je pevski zbor "Jadran", in je še več drugih, ki bi jih rad tu opisal, pa se mi je spis raztegnil, kar je naravno; o clevelandski naselbini ima človek mnogo povedati.

Lahko bi naštel še precej ustanov — Narodno čitalnico, sokolska društva, godbe itd., kar bi pokazalo zelo optimistično sliko. Naj omenim, da se je ustanovila tudi centralna organizacija društev SNPJ. Kako se bo eksperiment obnesel, tu ne bom ugibal. Odvisno je vse od društev samih, od volje za skupno delo, in od sposobnosti zastopnikov.

Borba za obstanek.

Imamo torej mnogo — domove in društva, kulturne in nekulturne ustanove, socialistične klube in razne druge "uplift" organizacije. Vzlic temu vrvenju človek impulzivno čuti, da je vse to življenje brez pravega smotra, brez večjega cilja, do pičiče podobno življenju na Sinclair Lewisovemu Main Streetu.

Boj za obstanek je tudi v Clevelandu za posameznika največje življensko vprašanje. Plače večine delavcev so nizke. Priganjanje pri enakomernem, monotonom delu ustvarja iz živih strojev duševne avtomate, pretrudne da bi mislili. Garanje, brezposelnost ki je pogosta, pomankanje, bolezn, skrbi — vse to jih dela tope ali pa jih tira v obup.

Ali bo te razmere mogoče predruščiti brez da se bi združili v socialistični organizaciji? Slovensko delavstvo, ki se skuša ogibati besede socializem in ne kaže večje volje za pridruženje k socialistični organizaciji (ni samo slovensko, ki ima to slabost v svojo škodo), naj premišljuje, če je napredek brez pogojev za ekonomsko sigurnost mogoč. Če si v tovarni, si delavec, in "javno mnenje" se tega zaveda, enako ti sam. Nisi drugega kakor delavec. A bil bi več, če ne bi bil izpostavljen vedni nesigurnosti, če ne bi bil izkoriščen kot si, in če bi imel varstvo, kot ga nimaš.

Napredek delavstva je mogoč v Clevelandu in povsod drugod. Ampak v koliko hoče napredovati, to je stvar delavstva samega.

KNJIGARNA "PROLETARCA".

Najpopolnejšo zalogo izbranih slovenskih knjig ima v Ameriki knjižarna "Proletarca". V zalogi knjige najboljših slovenskih pisateljev in prevodi iz svetovne literature. V zalogi tudi angleške knjige, med njimi angleški prevod Cankarjevega "Hlapca Jerneja". Pišite po cenik.

Pioneer Lodge No. 559, S. N. P. J.

YOUTH IN THE SLOVENE FRATERNAL SOCIETIES.

By DONALD J. LOTRICH.

NEW thoughts and ideas develop everyday. These new thoughts and ideas must find new outlets in the same manner as any mechanical implement or device. Just like new implements new thoughts and ideas are rarely accepted unanimously, and until they are accepted, they must struggle for their existence.

The young generation in the Slovene National Benefit Society has developed new conceptions. To put these into operation under the old system would

be impossible; so nothing more desirable could have happened than to have them branch into separate lodges in accordance with their new ideas.

These new thoughts could not possibly be of any value to the parent lodges; yet when they were properly assembled in their new forms and put into operation they met with surprising success. Unheard of events; filled to capacity houses; things done just a little different from the others. From the way these events were re-

DONALD J. LOTRICH.

ceived we must feel that they were welcomed wholeheartedly. It is our desire and our purpose to keep building the fraternal spirit and to keep pace with the most up-to-date styles of entertainment.

But even today, after proving unusually successful (functioning for over a year and half), some people still question the right of young English speaking Slovenes to organize into their subordinate lodges. Nevertheless, we must say, that a big majority of the membership as well as the main body of officials have given the movement considerable support. In the main, however, it is not our purpose, nor is it proper for any participant or sympathizer to denounce those not actually in favor of the movement, but rather, to produce evidence and proof to convince that the policies pursued are safe, sound, and justifiable.

All claims, that the young generation could not exist and function should be banished immediately, for the performances of the past year will verify our statement, that more life, and energy in the subordinate lodges has never been brought to light. Of course, reference is made to the seventeen English speaking lodges of the S.N.P.J. Baseball and other sports did not materialize as many predicted. Instead membership campaigns, dances, picnics, and other means of obtaining funds to bolster the locals were instituted. One could venture to say that these newly organized people are considerably more interested in the affairs of their respective lodges than can be said of the majority of the elders.

We don't doubt a bit that it was likewise with our parent lodges. Good will, plenty of life and en-

thusiasm, and mainly excellent results were obtainable when they were founded. But goodness how this has diminished! Solely, for the reason that the discussions and thoughts concurred in were of the plain repeated style. What we propose to do however, is to use variety, by giving the young generation the most modern disposition and meaning of fraternalism; the most up-to-date kind of amusement and entertainment; and the most sincere cooperation and friendship.

Experience is the best instructor. And while a few profess to have an exceptionally rare collection of knowledge the membership is learning from day to day; correcting the inaccuracies of the previous morning. As time passes a better system will be instituted as a result of a better understanding of the fraternal situation.

As a general rule most of the young element is fairly well situated in other English fraternal organizations, so that our task of interesting them is somewhat difficult. Other fraternal organizations have more to offer in the way of recreation than the S.N.P.J. Consequently the above is true. Organizers must use precaution and good judgement, because the disposition of those of the age limit is very indefinite and quite obscure. We must not only talk fraternalism to them; no, that will never do. It is essential that we mention social functions as well, until they have sufficiently mastered the scope of our field.

You elders—your tasks were hard. Ours are none the easier. Lend us your support, especially in the localities where the population is widely scattered. The future of any Slovene fraternal organization lies in the hands of the offspring. Similar expression are heard and read frequently. But it is not sufficient to merely speak and write these words, it is necessary that these remarks are backed with moral and financial support.

And what about the Slovene language? What effect will these new organizations have upon it? Heated discussions on the subject are witnessed regularly. From the most timid tales to the most capable defensive arguments one is able to pick statements that would astonish even the most unconcerned bystander. Some fear that the Slovene fraternal organizations have reached their limit; that the English subsidiary is their only salvation. Others quite different, proclaim no fear for the language, even for the distant future. And so we conceive the opinion that no immediate change is to take place in our generation; because within the rank and file there exist a large percentage of those favorable to the organization of these English lodges yet willing to sacrifice time and money for the development of the Slovene language.

It is true that the official business of these lodges is transacted in the English language, but it is also true that a greater percentage of these youngsters attempt to either, speak, read, write, or sing, in the Slovene language now, then heretofore. Prosveta is read with delight, for it is convenient to

glance from their page to the other sections for various announcements and suggestions. What is more, magazines such as "Mladinski list" and "Proletarec", while not in the limelight, bear great watching. Per-

Jacob Bergant, tajnik kluba št. 9, J. S. Z., Power Point, O., z družino. Bergantov družinski orkester je znan po vsi okolici in je nastopil že na mnogih javnih priredbah.

fectured to a higher degree of satisfaction, such magazines will be of great assistance in partially keeping up the nationality. However, if the Slovene language is destined to extinction in this country, the English speaking lodges will not be the cause nor will such lodges bear the responsibility.

Besides being a well balanced fraternal organiza-

tion the Slovene National Benefit Society is known to be a powerful weapon when used in defense of the workers. Without question, it must be said that we all struggle for our existence. And where the conditions, both working and living, have been improved, organizations such as our fraternal order have been responsible at least in part in bringing about such improvements.

You might consider such actions as entering politics, but be that politics or otherwise, if the steps taken will bring about better living and working conditions, I deem it essential and necessary to say that our fraternal societies continue pursuing such tactics, as long as the prevailing system of plundering the masses lasts.

The Yugoslav Socialist Federation and its educational department is another institution which is also active in all such struggles, as is the League for Industrial Democracy. Knowing this, how can we fail to support them.

Remembering that the years will tell the story of your present behavior, let's make history as has never been written before.

In conclusion it is necessary to appeal to the Yugoslavs of this country to help build up their race by organizing new English speaking lodges, to help uphold the race by bringing up their offsprings so they can speak the Yugoslav language, and to support such institutions from whom most benefit is derived. If you do this we can assure you that our answer that our language will not die; that the movement will grow and prosper, will not astonish or amaze anyone.

THE PIONEERS.—THEIR POSSIBILITIES.

It has been said quite often that the Pioneer Lodge No. 559, S.N.P.J., originated on November 13th, 1925. The charter bears the inscription of twenty young men and women who gathered on that day, and planted the seed which has grown and blossomed into success in the field of activities and membership. Nature has planted us amidst a pleasing environment and atmosphere, in which we have found sparkling life and social activities aplenty. Good will and contentment has reigned with us always, and what we didn't inherit, we procured for ourselves.

The whole wide world should know that the Pioneers were the first English speaking fraternal lodge of any Yugoslav fraternal society in the world. In the world, if you please. Boasting? Well, not exactly; but we wish to bring out the importance and significance of,—“the first in the entire world”. That phrase has probably more meaning than any consideration you have ever given it. Have not the Pioneers reason to feel proud?

We can safely say that our relations with the parent organization have always been most respectful, and as we have often said, it is “their existence and their comfort which has necessitated such actions as we have undertaken.”

A bright and unsurpassed future can be visualized. We can see the Pioneer lodge of 1942 the largest of any lodge under the fold of the “Slovenska Narodna Podporna Jednota.” Its membership must reach one thousand by that time. Do you know why that is possible? Because we have adopted a broadminded program which will reach everyone; because of our willingness to co-operate to the fullest extent, and because we have the spirit and the knowledge of our power. We'll carry on until we reach our heights. We all realize the importance of the struggle, likewise its handicaps. But by turning every opportunity into a reality, and favoring those who labor to make our very existence easier, we shall eventually surpass our prediction.

Novo električno rekordiranje Columbia plošč, proizvaja godbo ravno tako, kot je igrana po originalnem orkestru—glasno in čisto—vokalne plošče se ne opraskajo. — Igrajo na vsak stroj.

SLOVENSKE COLUMBIA PLOŠČE

NOVE PLOŠČE — RAVNOKAR IZŠLE — VSE DOBRE.

- 25059-F—Clevelandski valček. Hojer Trio - - -
Jaka na St. Clairu, polka. Hojer Trio - - -
25060-F—Šušter polka, harmonika solo. M. A. Hojer -
Sieben šrit za ples, harmonika solo. M. A. Hoier

75c

- 25061-F—Zadnji poljub, valček, harmonika duet - - - Hojer
75c Žuženberg, polka, harmonika duet - - - Bratje

Moški kvartet "JADRAN"

- 25058-F—Janez Čuk in Milka Sova - - - Prvi del
75c. Janez Čuk in Milka Sova - - - Drugi del

- 25045-F { Mazulinka. Hojer Trio
75c { Ptičja, Hojer Trio
25044-F { Coklarska koračnica, Hojer Trio
75c { Triglavski valček, Hojer Trio
1050-F "Savski valovi" ter "Orel"
1034-F "Mladi doktore" Orchestra "Jorgavon"
25043-F { Polka štaparjev, Hojer Trio
75c { Ti si moja, valček. Hojer Trio
25041-F { Sladki spomini, valček, Hojer Trio
75c { Veseli rudarji, koračnica, Hojer Trio
25040-F { Hojer valček, Hojer Trio
75c { Pečlarska polka, Hojer Trio
68000-F { Županova polka, Peasant Band
\$1.25 { 12 inč. Posavska Polka, Peasant Band
68004-F { Naprej zastava Slave, s petjem. Military
\$1.25 { Band
25057-F { Slovenec sem, moški kvartet "Jadran"
75c { Perice, moški kvartet "Jadran"
25056-F { O mraku, moški kvartet "Jadran"
75c { Dolenjska, moški kvartet "Jadran"
25055-F { Vigred se povrne, slovenski moški kvartet
75c { Oj Doberdob, slovenski moški kvartet
25054-F { Bodimo veseli, polka, kranjski instrumen-
75c { talni trio
Na jadranski obali, valček, kranjski in-
strumentalni trio
25053-F { Hribčki, ponižajte se, moški kvartet v
75c { Ljubljani
Jaz bi rada rdečih rož, moški kvartet v
Ljubljani
25052-F { Na Adriatskem bregu, valček, kranjski
75c { harmonika duet
Na veseli svatbi, polka, kranjska harmon-
ika duet
25051-F { Vzajemnost, šotiš, Columbia glasbeni
75c { kvintet
Kukavica, valček, Columbia glasbeni kvint.
Orjuna naprej, koračnica, Godba drav.
divizije s petjem
25050-F { Orlovska koračnica, Godba dravske divi-
75c { zije s petjem

- 25049-F { Zadovoljni Kranjec, moški kvartet
75c { "Jadran"
25048-F { Prišla bo pomlad, moški kvartet "Jadran"
75c { Gospodarstvo, Lendler, Jahrl Trio
25047-F { Na kranjskih gorah, polka, Jahrl Trio
75c { En starček je živel, moški kvartet "Jadran"
25046-F { Sijaj solniče, moški kvartet "Jadran"
75c { Ljubezen in pomlad, moški kvar. "Jadran"
Slovensko dekle, moški kvartet "Jadran"
25038-F { Tmave oči, valček, Columbia orkester
75c { Bora koračnica, Columbia orkester
25036-F { Radost, polka, harmonika kvartet
75c { Slovenski valček, harmonika kvartet
Slovenski Lendler, Dušan Jovanovič tam-
bur. orkester
25035-F { Slovenska, polka, Dušan Jovanovič tam-
75c { buraški orkester
25034-F { Sokolska, koračnica, godba (Band)
75c { Češka koračnica, godba (Band)
25030-F { Večerno veselje, vojaška godba
75c { Vsi naenkrat, vojaška godba
Na bregovih Drave, instrumental, Fr.
Grdina Trio
25029-F { Pomlad v kranjskih gorah, Instrumental,
75c { Fr. Grdina Trio
25027-F { Sobotni večer, valček, harmonika in
75c { Xylophon
Nedelja, polka, harmonika in Xylophon
25020-F { Stari kranjski valček, harmonika solo.
75c { Frank Lovšin
Štajerska, harmonika solo. Frank Lovšin
25005-F { Sirotek, Vocal duet, Milavec sestre
75c { Kaj ne bila bi vesela, Vocal Duet, Milavec
75c { sestre
25002-F { Juhu, valček, harmonika solo, Frank Lovšin
75c { Domžalska, polka, harmonika solo, Frank
Lovšin

Vsa naročila razpošiljamo po C. O. D. Plačate poštarju za rekorde ter par centov poštne. Pri naročilih navedite številko plošče, vaše ime in naslov za brezplačen katalog.

FRANK ČERNE

6031-33 St. Clair Ave.

CLEVELAND, OHIO

SKRB ZA MORALO MLADINE.

MLADINA pije; pleše jazz in druge "nove" ples; prireja orgije. In se izgublja v njih. Posamezniki izmed nje se izgube in postanejo moralci, roparji, napadalci žensk, oskrunjevalci otrok.

Kaj je vzrok? In ponavljajo: Kaj so vzroki???

Kardinali na Irskem, v Nemčiji, Italiji in v Zed. državah so odgovorili: Kratka krila. Kratka krila. Gledali so v lepa kolena, na lepe noge deklet in žensk, in so rekli: Noge žensk nas zapeljujejo v greh! Oj ti nečistnica — ti ženska! Podaljšaj si krilo! In je rekel kardinal na Irskem: Nobena ženska ne dobi odveze, ki ima krilo prekratko in ki nima rok zakritih z ro-

jo je neskončno modri stvarnik naredil, pa celo iz moškega rebra!

Ampak kar je je, sedaj pritoževanje nič ne poma-ga. Sedaj je treba krotiti mladino, posebno ono žen-skega spola.

Listi prinašajo od časa do časa dolga poročila o orgijah med dijaštvom, o plesih, na katerih ni sra-mu, o avtomobilskih izletih in pijančevanjem med mladino obojega spola.

V Chicagu so v preteklem letu odločili, da mora biti vsa mladina v stanovanjih pred deveto uro zve-

"JAZZ AGE."

V lasallskem okraju v Illinoisu je posebna komisija preiskovala, kako se zabava mladina, in odkrila "velike nemoralnosti," posebno med srednješolsko mladino. V drugih krajih so "odkritja" lasallskemu na las podobna in nekatera mnogo hujša. Mladina se je vsikdar zabavala. Ako je danes bolj udana orgijam kakor zabavi, je to produkt sistema v katerem živi, kateri ji je vzel ideale in jo predal golim instinktom ter materializmu. Mladina ni slaba in ni kriva. Kriv je kapitalizem.

kavi. V Italiji so ukaz ponovili. Ogrska ga je kopi-rala. In papež je rekel: Nobena dama, ki ni oblečena "dostojno", ne pride pred moje obličje.

"Mož", močan, ki lahko pretepa ženo, ali bolje, ki jo je lahko pretepal v prošlosti kolikor jo je hotel, že od davna veruje, da je ženska kriva vsega zla. Bil je v raju. Sam moški je bil v raju. In le, ker mu je bilo dolg čas, je stvarnik premišljal, kako bi mu ga pregnal, pa mu je dal trdno spanje, mu izrezal rebro, ter naredil iz njega ženo. Ta stvarca pa je bila takoj nagnjena k grehu!! Ubogega Adama je zapeljala ob prvi priložnosti. Čudno je le to, čemu nista bila oba enaka — dva Adama, pa ne bi bilo treba vabljuje ja-blane sredi raja . . . Adamu se je dopadla, pa je u-griznil . . . In od tedaj mu zemlja rodi osat, poti se v potu svojega obraza, in vsega je žena kriva! Le čemu

čer. Kot že omenjeno, so dekletom marsikje s cer-kvenimi in v Italiji ter na Madžarskem z državnimi dekreti podaljšali krila. Napisali so mnogo pastir-skih pisem. Veliko pridig je bilo izgovorjenih.

Greha pa je vse polno, "in kesanja nič".

Z mladino ni ničesar narobe. Hiba je v sistemu. Vojna je zastrupila možgane mladini. Povojna pro-paganda ji k strupu priliva. In ogenj, katerega je ka-pitalizem bruhal proti delavskemu gibanju, ter v ta namen okupiral šolo, je pripomogel, da mladina ni to kar bi morala biti. Kriv pa je kapitalizem, ki goni otroke v tvornice, dekleta v bordele in v kabarete, ženske v tovarne in na cesto. Kapitalizem je rak rana na telesu današnje družbe. Rak ne more ozdraviti samega sebe. Treba ga je izrezati. Sredstvo je sociali-zem.

Sacco in Vanzetti v senci električnega stola.

BILO je 15. aprila 1920, ko je bil v South Braintree, Massachusetts, izvršen roparski umor. Dva plačilna uradnika Slater-Morillove tovarne čevljev sta nesla v kovčeku \$15,000, ko sta bila napadena in umorjena. Roparji so izginili brez sledu.

Oblasti pa so preiskovale in hotele najti krivce.

BARTOLOME VANZETTI IN NICOLA SACCO

Dne 5. maja istega leta so naznanile, da so dale aretirati dva osumljenca, in dotičnika sta danes znana vsemu svetu. *Bartolomeo Vanzetti* in *Nicola Sacco* sta bila aretirana kot zločinca — med ljudstvom je bil takoj po aretaciji vzbujeno sovražno drhalsko razpoloženje, zahtevalo je, da morata "v Ameriko pritepena roparja plačati zločin s smrtjo".

Meseca junija 1921 se je vršila proti njima v Dedhamu, Mass., sodna obravnava, na kateri sta bila

spoznana krivim in obsojena na smrt. Mnoge priče so izpovedale njima v prilog. Devet prič je priseglo, da je bil Sacco na dan ko je bil izvršen zločin petindvajset milj stran, v Bostonu, in enako so bile mnoge priče v prilog Vanzettiju. *Državno pravdnštvo ni imelo nobenega jasnega dokaza*, da sta obtoženca res izvršila zločin. *A obravnava se je vršila v času, ko je sovraštvo proti tujcem kipelo, ko je manija "amerikanizma" pritiskala z vseh strani, in končno—nekdo je zločin vendarle izvršil.*

Ne samo to: *Sacco in Vanzetti sta bila radikalna delavska agitatorja, in v tej svobodni deželi je bilo preganjanje radikalcev tedaj v sezoni.*

Bil je samo slučaj, da se je za usodo teh dveh jetnikov pobrigalo par vplivnejših ljudi, ki so začeli sumiti v "pravičnost" porote in sodnika ki je izrekal nad njima smrtno obsodbo. Preiskovali so, in organizirali posebni obrambni odbor z uradom v Bostonu. Ta odbor je organiziral velikansko obrambno kampanjo, katera stane nad par sto tisoč dolarjev. Rešila je jetnika justične smrti, ni pa mogla uspeti, da jima bi izvojevala novo obravnavo. Izvojevala je mnoga nova zaslišavanja, toda nobeno sodišče ni hotelo ugoditi, neglede na nove dokaze o nedolžnosti obsojencev, zahtevi za novo obravnavo.

V začetku aprila to leto se je v Dedhamu, Mass., vršilo ponovno zaslišanje glede zahteve za novo obravnavo, in zagovorniki so podali sodniku Thayerju novo evidenco. Izrekel je, da ga še ni prepričala, da je bila prva obravnava nepravilna, in je potrdil prejšnjo obsodbo ter določil, da morata Sacco in Vanzetti umreti na električnem stolu v Charlestownu, Mass., v tednu, ki konča 10. julija 1927.

Od aretacije do sedaj sta v ječi, delavstvo vsega sveta pa se bori, da ju reši iz objema "justice", katera hoče, da plačata zločin, ki jima ni bil dokazan. Odreklja jima je ponovno obravnavo, ne ozira se na neštete proteste, — ona se ne umakne. *Bila v pravem ali v*

MILLARD HARDWARE CO.

3618 WEST TWENTY SIXTH STREET
CHICAGO, ILLINOIS

Sprejemamo vsa v našo stroko spadajoča dela. Brusimo žage, škarje in druga orodja. Popolna zaloga vseh J. H. H. izdelkov. Pri nas dobite vsa barvila, varnež, stenski papir itd. Prodajamo tudi makove mline.

Bogata specialno izbrana zaloga rezil.

SOLIDNA FIRMA

OGLASITE SE PRI NAS:

JAMES J. HULA, JOSEPH HOLY

Lastnika

nepravem — tak je njen odlok — do 10. julija morata umreti!

Takoj, ko je svet videl kako trdno se je odločil sodnik Thayer vztrajati pri obsodbi, se je gibanje za njuno osvoboditev obnovilo z vso močjo povsod kjer je kaj zavednih delavcev. Delavstvo Francije, Argentine, Anglije itd., apelira na guvernerja države Mass., da naj on poseže vmes ter ju oprostí, ali pa naj jima pomaga izvojevati novo obravnavo. Poslanci angleške delavske stranke apelirajo na predsednika Coolidge, da naj se zavzame za žrtvi, ki trpita za zločin ne da bi jima bil dokazan. Mnogi pisatelji svetovnega slovesa so poslali podobne apele. Njuna obramba in zagovornišvo v Ameriki pa išče pota in sredstva, da ju reši vislic.

Obrambni odbor nabira podpise za njuno osvoboditev — hoče jih dobiti najmanj milijon. Vi lahko pomagate. In ob enem vplivajte na poslance in na javno mnenje, da se zavzame za Sacco in Vanzettija ter jima pripori svobodo, katero sta izgubila junija 1920, in da ju reši pred justičnim umorom. V obrambi je treba hiteti, kajti julij je blizu, in rabelj je pripravljen.

Zahteva ameriškega delavstva, VSEGA delavstva, naj bo: Sacco in Vanzetti morata dobiti novo obravnavo, in če je sodišče sigurno svojega stališča kakor ni, bi se je ne branilo. Zato pa mora biti naša zahteva še toliko bolj: Sacco in Vanzetti morata biti oproščena!

Jugoslovanska Socialistična Zveza.

J. S. Z. je bila ustanovljena kot zveza jugoslovanskih socialističnih sekcij na svojem prvem zboru 3.—4. julija 1910 v Chicagu. Leto poprej so se vršile pripravljalne konference. Pred tem je poslovala pod gornjim imenom slovenska socialistična skupina, ki je bila prva v našem socialističnem pokretu, kakor se je odražal v ameriški socialistični stranki. — Vseh zborov je imela JSZ. šest. Zadnji se je vršil 3.—5. julija 1926 v Chicagu, katerega slika je priobčena v tej izdaji.

J.S.Z. ima sedaj enainpetdeset klubov, izmed katerih je 47 aktivnih in štirje neaktivni. Povprečno število članov JSZ. za prvo četrtletje 1927 je bilo 1,092. Socialistični klubi, pripadajoči JSZ., so v sledečih krajih:

ILLINOIS: Chicago (trije klubi: št. 1, ki je danes najjačji v JSZ.; klub št. 20 (organizacija srbskih sodrugov), ki ima svoje prostore na severni strani Chicaga; klub št. 224 na Pullmanu; nadalje: Waukegan, Springfield, Virden, Gillespie, Nokomis, skupaj 8.

INDIANA: Clinton in Universal — dva. KANSAS: Gross, Cocke — dva. — MICHIGAN: Detroit — eden.

OHIO: Cleveland, št. 27 in št. 49 (Collinwood), Barberton, Girard, Power Point, Piney Fork, Blaine, Bridgeport, Glencoe, Neffs, Maynard, Warren — skupaj 12.

PENNSYLVANIA: Conemaugh, Forest City, Sygan, Bridgeville, Braddock, Grays Landing, Miners Mills, West Newton, Herminie, Cannonsburg, Krayn, Pittsburgh, Moon Run, Latrobe, Lloydell, Meadowlands, Lawrence, Luzerne, Avella, Renton, Harwick — skupaj 22.

WISCONSIN: Milwaukee, Sheboygan, dva. — WYOMING: Sublet, 1. — W. VIRGINIA: Triadelphia, 1. — MINNESOTA: Chisholm, 1.

Mnogo je še naselbin, v katerih ni socialističnih postojank, in zato nimajo nikakih aktivnosti, ki bi imele napreden značaj. V njih kraljuje farovž, in mlačnost se jim pozna na vseh koncih in krajih.

Ako ste res za napredek, če se prištevate med zavedne delavce, postanite član jugoslovanske delavske politične organizacije, katera deluje od ustanovitve prve njene sekcije nad dvajset let in pripada ameriški socialistični stranki. Ta organizacija je Jugoslovanska socialistična zveza. Za pojasnila se obrnite na: Tajništvo J.S.Z., 3639 W. 26th St., Chicago, Ill.

RADIO POSTAJA W-DEBS.

RADIO postaje, ki razpošiljajo človeške misli okrog zemlje, so izredne važnosti. Ljudstvo si nagloma nabavlja sprejemne aparate. Vsakdo, ki more si kupi radio sprejemnico, da posluša pametne in neumne reči, ki jih trosijo po zraku. Do sedaj je služil radio največ razvedrilu, precej za različno propagando, ter nekaj malega izobrazbi. Stvar je še mlada in se baš razvija. V dogledni bodočnosti bodo izboljšane pošiljalnice in sprejemnice, ter programi spopolnjeni tako, da bo učenost visela takorekoč v zraku, po kateri bomo samo roko stegnili, pa bo naša. Do predavanj in razprav bo imel pastir na preriji isti dostop kot meščan v svoji moderni hiši. Aparati za sprejemanje valov bodo tako izpopolnjeni, da jih bomo nosili kot zdaj žepne ure.

Radio je torej že zdaj zelo važen faktor v javnem življenju, in v bodoče bo še bolj kontroliral javno mnenje kot pa tiskana beseda. Kapitalisti se tega dobro zavedajo, zato imajo samo v naši državi nad sedemsto razpošiljalnic, s katerih sejejo največ godbo in petje, ter vmes nekoliko taktično zavite propagande, katere namen je ublažiti vsako morebitno nezadovoljnost med ljudstvom, ter v kali zatreti vsako gibanje ki ima tendenco reorganizirati človeško družbo. Vso možno zaslombo in svobodo za razpošiljanje pridig

in žegnove dobe vse verske sekte na današnjih radio razpošiljalnicah; izvzete niso niti delavske — če se sploh zamoremo ponašati s kakšno tako rečjo . . . V Chicagu imamo npr. radio postajo z imenom "Glas delavstva", ki je pod kontrolo Čikaške delavske federacije, pa je ob nedeljah skoraj najglasnejša z označevanjem "svetih ver". Zagovornikov delavskega razreda, v pravem pomenu besede, še pogrešamo v sedanjih račni korespondenci.

Delavski industrialni in politični pokret ne le izrecno potrebuje, pač pa MORA IMETI RADIO RAZPOŠILJALNICO, potom katere bo šla izobraževalna beseda do skrajnih kotov našega kontinenta — po vsem svetu . . .

Ako hoče socialistična stranka ne le samo rasti, ampak ob času volitev tudi voditi efektivno propagando, s katero bo lahko dosegla vse državljane naše republike, si mora BREZPOGOJNO nabaviti lastno razpošiljalnico!

Mislite si armado milijon vojakov, ki je oborožena z loki, pišcami in sulicami. Na drugi strani pa en bataljon — magari ena stotnija, moderno oboroženih mož. Stotniji ne bi bilo treba zgubiti ni enega moža, medtem ko bi bila milijonska armada uničena do zadnjega vojaka, in to primeroma v kratkem času. Isto

Vaš denar naj se ne rabi v boju proti delavstvu

KJER DENAR POSPESUJE DELAJSKO STVAR

Dobičkonosna banka ki obrača posebno pozornost delavstvu Posojila na zemljišča in domove pa najnižjih obrestih in popustu.

Moderno poslovanje. Pošiljalni oddelek za one unije in posameznike, ki so v oddaljenih krajih mesta; ti lahko pošljejo vloge po pošti in si prihranijo čas.

Dobite 6% obresti če kupite hipoteke (first mortgage) po delnem vplačevalnem načrtu.

Vložite ga v banko kjer vlaga nad dvesto čikaških strokovnih unij in drugih delavskih organizacij svoj denar.

EDINA DELAVSKA BANKA V CHICAGI

The Amalgamated Trust and Savings Bank

111 WEST JACKSON BOULEVARD, CHICAGO, ILLINOIS

Phone Harrison 5567

Pod Chicago Clearing House Association in državnim nadzorstvom
Hranilnica okraja Cook, mesta Chicago in države Illinois.

IMOVINA BLIZU \$3,500,000.00 :: KAPITAL IN PREBITEK \$300,000.00

BANČNO PODJETJE ZA POSTREŽBO NE ZA DOBIČEK

velja v industrijskih in političnih bojih. Ako nimamo v rokah modernega orožja za izobrazbo in propagando, smo poraženi predno bitka prične. Meni se zdi, da delavstvo ne zapopade resnosti tega akutnega položaja. O tem je premalo gibanja med članstvom organizacij, ter nezadosti žive iniciative od strani vodstev. Tej stvari bomo morali v bodoče posvetiti več energije, in delo izvršiti kar mogoče v najkrajšem času.

Stvar je započeta in je v teku, potrebuje pa našega takojšnjega sodelovanja. Socialistična stranka se je s sodelovanjem delavskih industrijskih organizacij ter drugih progresivnih elementov odločila, da zgradi v spomin pokojnemu Evgenu Victor Debsu radio postajo z imenom WDEBS, za katero se že nabira denar. Izvoljena je bila posebna komisija, v kateri so znani in zanesljivi sodrugji, ki bo imela v oskrbi ves denar, ki se bo nabral v "Debs Memorial Radio Fund". Komisija je izvolila štiri izmed svoje srede v poseben odbor, ki ima nalogo poizvedeti in urediti vse potreb-

no z zvezno radio komisijo, ter dobiti primeren prostor, kjer se bo zgradilo našo radio razpošiljalnico. Rezultat preiskave bo priobčen v socialističnih publikacijah. V ta pododbor so bili izvoljeni: Harriott Stanton Blatch, Morris Hillquit, Norman Thomas in G. August Gerber.

Naloga Jugoslovanske soc. zveze, in naših podpor-nih organizacij, ki se zavedajo, da sestoje iz delavstva, je, da na svoj način aranžirajo nabiranje prispevkov za Debsov radio fond. Prispevke se potem lahko odpošlje direktno na komisijo, ali potom eksekutive JSZ., katere dolžnost je uvesti dobro organizirano kolekto med Jugoslovani, ali pa na centralne urade svojih organizacij, ki bodo denar odposlali na pristojno mesto. Nibiranja prostih prispevkov v ta fond bi se morali udeležiti vsi zavedni delavci, kakor tudi vse naše napredne organizacije. Nikdar nismo imeli tako ugodne prilike koristiti z našimi prispevki delavski stvari, kot ravno zdaj. Torej na delo, sodrugji! — *Frank S. Tauchar.*

Tone Seliškar:

JAZZ-BAND.

(Pesem o civilizaciji XX. stoletja.)

V ES svet je vzplamtel kakor na ukaz divjega čarodeja v ples,
ki vre iz zemlje v praoblikah divjega mogotca
iz neznanega ozvezdja, vihteč svoj bič, udarjajoč in
grizoč
v meso in kri in v trepet razpenjenih teles.

Evropa pleše in Amerika pleše v ognju žarometov gorečih
dvoran,
blestečih v divjih barvah ognjenega pragozda,
v mavricah diamantnih diademov himno pojoč
tlečemu mesu, ki gori in se peni kakor vulkan.

Bela žena pleše razgaljena do pasu v vijugah omotičnih strasti
in sil,
ko pošastni demon, preklinjajoč tlečo iskro v sebi,
Svetotajno materinstvo, mlečna prsa kakor prokletstvo gle-
dajoč —
propadajoče srce, okrepnelo v praznoto pod senco vampirjevih
kril.

Beli mož v brezumnih kretnjah kakor v bakanalu pijani faun
preko livad
pleše in objema telesa čez strupena ledja,
pije oči v svoje srce, ki vrta ko zver po spolovilih žene,
ljubeče jih z usti in prsti, ko jalovi starci v nemoči naslad.

Evropska vlačuga pleše kakor na orjaški ukaz nevidnega čaro-
deja globin
in Amerika pleše in oba kontinenta v združitvi
jazz-banda — in zamorec v njem z zobmi šklepetajoč
trepeta v izživetju belih žen in mož, ki dreve v pogin.

Rojaki v Zapadni Pennsylvaniji

Kadar želite graditi svoje hiše moderno po najnižji ceni, vse delo jamčeno, se vselej zaupno obrnite na

JOHN JEREB & CO.
CARPENTER CONTRACTOR AND BUILDER

215 2nd Street, CANONSBURG, PA.

P. O. Box 152

Phone 884-J.

Oskrbino tudi načrte za gradnjo, delo unijsko.

RAZREDNI BOJ V TEORIJI IN PRAKSI.

FRANK NOVAK.

SOcializem je znanstveno utemeljeno svetovno naziranje. Kdor ga hoče pravilno razumeti, mora proučiti vse stopnje bojev med razredi, poznati mora evolucijo ekonomskih sistemov, predpogoje produkcije blaga in njega distribucijo, in razmere ter okoliščine v poedinah deželah.

Marksistični nauk socializma bazira na načinih produkcije in distribucije, kajti ti so temelj mišljenja in delovanja v razvoju družbe.

Ideje, religije, umetnost itd., vse je odvisno od gospodarskih predpogojev družbenega življenja. Za socializem je ta veznost popolnoma jasna in nepobitna.

Toda socializem ne smemo razumevati kot nekak mehanizem, katerega gonilno silo tvorijo nena- ravne sile, temveč kot naraven pojav družbenega gos- podarskega razvoja. Vedno in povsod jo tira — hočeš nočeš — v sodelovanje in v vsoglaševanje interesov.

To je glavni razvojni zakon na sedanji stopnji ekonomske strukture človeške družbe. Od kar se je med proletariatom razvila razredna zavednost in smisel za organizirano delo, se delavski razred ne pre- pušča slučajem, ampak aktivno posega na podlagi svojega spoznanja razvojnih tendenc gospodarstva in na podlagi spoznanja svojih interesov v borbo, kateri pravimo razredni boj. Razredni boj danes ni več sa- mo boj brezpravnih in neposredujočih proti krivicam,

ampak je boj za temeljno preureditev gospodarskega reda.

V tej borbi delavski razred uporablja vse znanje in izkušnje, ki jih je pridobil, in deluje na spoznanju zgodovinskih dejstev, po katerih usmerja svoje boje. V tem je razlika med razvojem mehanične avtomati- ke in človeškim delovanjem.

Ideološki ustroj tega delovanja se izpreminja vsled tega v enaki meri kakor se izpreminjajo ma- terialni predpogoji.

Povojni dogodki, ki smo jih imeli priliko opazo- vati v raznih deželah na političnem in gospodarskem polju, nas uče, da sledi gospodarskim preobratom in danim predpogojem vedno in v vseh slučajih preobrat v načinu in sestavi mišljenja mase.

A ti dogodki nas tudi uče, da zmaga delavstva ni vedno in v vseh slučajih odvisna samo od njegove volje, njegovega hotenja in odločnosti. Kar se je zgo- dilo na političnem in gospodarskem polju v raznih evropskih državah, nam jasno priča, da mora delav- stvo prilagoditi svojo taktiko in načine svojega boja danim okoliščinam in predpogojem. V tem se zreali vrednost oziroma pomen in zmisel reformističnega in radikalnega gibanja.

Nepričakovana zmaga ruskega proletariata je bila omogočena vsled posebnih gospodarskih in politič- nih razmer, ki so vladale v Rusiji, kjer tvori kmetsko

ATHENS ENGRAVING CO.

Izdeluje klišeje vseh vrst

717 South Wells Street
CHICAGO, ILLINOIS

PHONE: HARRISON 9396-7-8-9

—Naša posebnost so tiskarske plošče
ki omogočajo krasen tisk—

*Artistično Delo—Trgovska Fotografija—
Bakrorezba In Elektrotipija*

ljudstvo ogromno večino prebivalstva. Do skrajnosti koruptna, domišljava, na svojo globoko ukoreninjeno in silno politično moč se zanašajoča plemenitaška in buržoazna družba je bila prehitena po neugodnih dogodkih na bojnem polju in v gospodarstvu, poleg tega pa je zagazila v politične potočke v lastni deželi. Disorganizacija, ki je tvorila glavno bolezen te družbe, je omogočila zmago proletariata in padec carizma.

Vzpostavitev delavske kmetijske vlade v Rusiji pa je vzbudila v srcih proletariata drugih dežel upanja na končno, vesoljno zmago. Pod vplivom tega upanja so drvele dotedaj brezupne proletarske mase naprej proti zaželenemu cilju, neglede na dejstvo, da puščajo za seboj tok časa, oziroma, da zametujejo dane predpogoje in neizogibne zahteve razvoja samega. Te mase se toraj niso več ravnale po danih mogočnostih in razmerah, katere so rezultat razvoja.

Tako smo doživeli gibanje špartakovcev v Nemčiji, radikalno gibanje in valovanje v Avstriji, Italiji, na Madžarskem in po mnogih drugih deželah. Vsa ta radikalna valovanja pa so se izjalovila, ne, kakor se domneva in trdi v radikalnih krogih, vsled protidelovanja "socialpatrijotov", temveč vsled danih razmer, ki so bile močnejše kakor pa volja gotovih ljudskih skupin.

Kdor je pri presojanju povojnih tendenc razrednega boja pristranski, pride lahko do zaključka, da bi delavstvo, če se bi poslužilo večje odločnosti in bilo solidarnije v danih prilikah, doseglo velike uspehe tudi v drugih deželah, ne samo v Rusiji. Toda kdor prouči natanko, s preudarkom, vse globočine in faze bojev povojnih let, mora priti do zaključka, da

obstoji silna razlika v teoriji in praksi razrednega boja.

V svojem "Delo in kapital" je Karl Marks pisal med drugim: "Prehodna doba iz kapitalizma v socializem mora tvoriti razdobje diktature proletariata." Tako razdobje smo doživeli v Rusiji, ki ni industrijska dežela, toda Lenin sam je uvedel "NEP", to je, "novo gospodarsko politiko", ki je pomenila v resnici podvrženje bojne taktike zahtevam danih prilik, računajoč na nesmiselnost upanja na svetovno revolucijo.

Zadnje čase je izginil s površja Zinovjev, glavni zagovornik svetovne revolucije in z njim vsi njegovi pristaši. V tem boju je zmagala Stalinova struja, ki zastopa stališče, da je mogoče uvesti socialistični družabni red v eni deželi, dasiravno se nahajajo vse druge v kapitalističnih rokah in pod kapitalističnim vplivom.

Sedanji ruski voditelji so se enostavno podvrgli zahtevam časa, vpoštevajo razmere in uravnavajo po njih svojo taktiko, svoje gospodarstvo, skušajoč jim prilagoditi tendence razrednega boja.

Tudi se bolj in bolj opaža prizadevanje prilagoditi zunanjo politiko sovjetov razmeram kakršne so. Sovjetska diplomacija je spretna v vseh ozirih in tudi uspešna. Danes vidimo na eni strani angleški imperializem, ki se bori za svojo svetovno moč, za svoj prejšnji vpliv, na drugi pa grupiranje nasprotnih sil, predvsem Francije in Nemčije, ki se stalno bližata Rusiji, vplivajoče obenem na razne male države, katere ograža angleško-italijansko prijateljstvo.

Tukaj pa nastopa kot najvažnejši činitelj bližnje bodočnosti in deloma že sedanosti — angleški proletariat. Angleška delavska stranka je reformistična.

Iznebite se bremena

Kakšna olajšava je ob času muke in bridkosti, če imate koga ki mu zaupate da vam bo stal ob strani, vas tolažil in odstranil vse kar je vznemirljivega.

Naš namen je, da izkažemo našim klijentom več kot pa navadno trgovsko postrežljivost. Želimo si vaše zaupnosti in storili bomo svojo dolžnost ne kot podjetniki, pač pa kot prijatelji, na simpatičen način.

Vsi naši oddelki so umerjeni v svrhu najboljše postrežbe v vseh slučajih. Lahko nam zaupate svoje najbolj intimne zadeve in mi vas zagotavljamo da bomo cenili in spoštovali vaše zaupanje.

N. P. MISCHLER
POGREBNI ZAVOD

Kapela in ambulančni voz na razpolago

Phone: V uradu 77-W
Na domu 77-R

708 57th Street
Kenosha, Wis.

Russia Field Market

HOME DRESSED MEATS AND
FANCY GROCERIES

Doma prekajene klobase
in gnjati

razno drobnerijo in pecivo
vseh vrst.

Blago vam dovažamo
na dom.

750 Belmont Avenue
NILES OHIO

Tel. 346-J

RUDY PRINTZ, lastnik

Njena taktika je v vseh ozirih prilagoden danim prilikam in razmeram. Radikalno gibanje v ekstremnem pomenu besede je v Veliki Britaniji zadnje čase skoro popolnoma izginilo s površja. S tem pridemo do jedra te razprave.

Za presojanje radikalnega gibanja angleškega delavstva moramo upoštevati predvsem dogodke, ki so se odigrali v raznih drugih deželah. Kdo je združil buržoazno reakcijo in jo dvignil k odporu? Bilo je to ekstremno radikalno gibanje. Italijanske proletarske mase so pograbile za orožje, nevpoštevajoč dane razmere, ki so vladale v deželi. Boj, voden pod skrajno neugodnimi okolščinami, je predramil boljše organizirano, oboroženo in disciplinirano buržoazijo, katera je, poslužujoč se vseh silnih prednosti, ki so ji bile na razpolago, zdobila odpor proletariata in utrdila svojo diktaturo. Danes je Italija v krempeljih najhujše reakcije in bo ostala, dokler njene sile ne zdrobe dogodki, ki se bodo odigrali izven mej Italije in v nji.

Angleško delavstvo vodi svoje boje s stališča vpoštovanja razmer in okolščin. Izvaja razredni boj, a zametava v mnogih ozirih lepo doneče teorije. Danes stoji vladajoči razred Anglije pred odločitvijo, da izigra svoje karte v doglednem času, kajti pred durmi stoji odločilna zmaga angleškega proletariata — ki vstopi morda že pri prihodnjih volitvah.

Kaj bo pomenila ta zmaga za svetovni proletarijat? Predvsem, osamljenje Italije, konec pustolovščin angleškega imperializma, uničenje mogočnega krila kapitalistične fronte in seveda obenem silno ojačanje delavskega gibanja drugih dežel.

Danes tvori Italija glavno vojno nevarnost, ker ji stoji ob strani mogočna Anglija, katera se poslužuje

Italije za utrditev svojih imperialističnih namenov. A ko zavlada angleško delavstvo — o čemur ni več dvoma — bo postala Italija dežela s krempelji roparske ptice, toda s pristrizženimi perotmi. Angleško delavstvo toraj ne bo izvajalo diktature proletariata po ekstremno radikalnih metodah, toda bo tvorilo predhodnika končne zmage v boju proti kapitalističnemu gospodarskemu redu.

Kakšne posledice bo še imela ta zmaga angleškega delavstva? Predvsem bo združila nemški proletarijat, ki se bori sedaj razdvojen in podlega kapitalističnemu navalu. Z odstranitvijo angleške nevarnosti bo omogočena združitev Nemčije in Avstrije, kar pomeni še večje oslabljenje Italije in s tem seveda tudi uničenje fašizma. Z ojačenjem združenega nemškega in avstrijskega proletariata se bo dvignila zaveza in bojno razpoloženje proletariata drugih dežel, posebno francoskega. Zmaga angleškega delavstva bo pomenila nadalje, uničenje vseh načrtov za obkroženje in uničenje sovjetske vlade, zblizanje proletariata vseh teh dežel in med delavstvom spoznanje, da je mogoča končna zmaga edinole potom uvaževanja in uporabljanja minimalnih uspehov ter pod danimi razmerami in okolščinami mogočih zmag in pridobitev.

Povojni dogodki na polju razrednega boja nas toraj uče spoznavati pomen in učinek tega boja v teoriji in praksi.

“BEG IZ TEME” je knjiga, katero je Proletarec izdal za vas. Vsebuje dela najslovitejših ruskih pisateljev. Naročite jo!

ČISTIMO==LIKAMO==POPRAVLJAMO

vsakovrstna oblačila v splošno zadovoljnost. Stara in zanesljiva tvrdka.

NEW YORK DRY CLEANING CO.

IGNAC SMUK, poslovodja

6220 St. Clair Ave.

CLEVELAND, OHIO

JOSEPH RUZICKA

trgovina

z grocerijo in delikatesami
Se priporoča Slovencem.

2659 So. Ridgeway Ave.

Phone Lawndale 7250

Chicago, Ill.

Anton Pawinsky

Undertaker and
Funeral Director

Najnižje cene v tem mestu, ter najboljša postrežba po dnevi ali po noči.

4124 7th Street
Kenosha, Wis.

Tel.: 2006

JOHN JIRASEK**MESNICA**

Sveže in prekajeno meso vedno na razpolago
Se priporoča Slovincem.

1844 So. Racine Ave., Chicago, Ill.
Phone Canal 6842

John Bukovnik**SLIKAR**

v

Slov. narodnem domu,

6405 St. Clair Avenue
Cleveland, Ohio

ARBANAS

Edini

Slovenski Fotografični Atelje v Chicagi

Se priporoča rojakom za slikanje posameznikov,
porok, društev, klubov in drugih skupin.

Delo najfinejše -: Cene zmerne.

1149 W. 18th St., (vokal May St.), Chicago, Ill.
PHONE ROOSEVELT 2586.

**Ako hočete biti
zadovoljni**

z blagom ki ga kupite, pridite
k nam.

**MODNA TRGOVINA
MOŠKIH IN DEŠKIH
OBLEK**

Frank Belaj

6205 St. Clair Avenue
Cleveland, Ohio

SLOVENCİ

kupujte v

**WASHBURN
DEPT. STORE
SAM EISENBERG,**
lastnik

804 Tenth Street,
WAUKEGAN, ILL.

Anthony Tomažin

**Modna trgovina z
mešanim blagom**

Ako hočete biti z potrebšči-
nami, ki jih kupujete za
vašo družino zadovoljni,
kupujte v naši trgovini.

**MEADOWLANDS,
PA.**

IGNAC OKORN

trgovina

z

**MOŠKO OPRAVO
IN KROJAČNICA**

Soc. klub št. 69, JSZ.

zboruje vsako drugo nedeljo v dvorani
dr. 87, SNPJ. Delavci, ako hočete delati
za boljše razmere se mu pridružite.

ANTON ZORNIK, tajnik.
HERMINE, PA.

Ako si želite nabaviti knjige
socialne, povestne ali kakke druge
vsebine, jih naročite od Proletarca.
Eventualni dobiček od prodaje
knjig se porabi za pokrivanje stro-
škov pri listu.

6925 St. Clair Avenue
Cleveland, Ohio

Kadar ste v mestu in želite dobro in okusno jed, oglasite se pri vašem somišljeniku **Pet. Pappasu** kjer dobite prvovrstno postrežbo in okusna ter sveža jedila vedno na razpolago.

CLARKWAY Restaurant

306 So. Clark St.
CHICAGO

Phone Wabash 6931

Čistost :: Postrežba :: Zmerne cene

DAJETA SLAST JESTI VEČ—
MOČ DELATI VEČ—
ENERGIJO ŽIVETI VEČ—
SLEDEČA DVA DOBRA PIVA:

EDELBRAU
(Pilsener Style)
MUENCHNER
(Style)

Pili boste z užitkom vsak vrč teh dveh piv, in počutili se boste moža, čilega, krepkega.

The Conrad Schreier Co.

Phone 48

Order a Case!

Iz upravnništva.

Nad 50,000 čitateljev bo dosegla ena najboljših delavskih publikacij te vrste — prvomajska številka Proletarca, katero imate v rokah. Odlikuje se po svoji vsebini, ilustracijah in tehniki. Niti delavsko gibanje velikih narodov ne izdaja tako obsežnih in tako bogato opremljenih prvomajskih števil, kakor so Proletarčeve, ki se izboljšujejo od leta do leta.

Postale so popularne ne samo med našim delavstvom v Ameriki, ampak tudi v Jugoslaviji in drugod, kjer so naseljeni naši delavci. Listi jo vsako leto laskavo omenjajo, in priznani literarni delavci izrekajo pohvalo nad delom, ki je vloženo v njo.

Prvomajske številke ne izdajamo radi dobička, kajti ako bi ga hoteli, bi morali posnemati liste, ki izrabijo razne cerkvene praznike, da natrpajo svoje strani z oglasi, na gradivo pa ne polagajo nikake važnosti.

Tudi mi imamo oglase, in dobimo jih z namenom, da nam pomagajo kriti stroške, kajti naročnina 25c za tak list je v naših razmerah silno nizka. Oglaševalci, ki priporočajo svoje trgovine in podjetja ter druge zavode v tej številki, niso na izgubi, kajti vsled velike cirkulacije in vsled izredno velikega kroga čitateljev ki jih ima ta izdaja, je oglašanje v nji njim v korist.

Izrekamo pa jim ob tej priliki zahvalo za prijazno naklonjenost.

Enako zaslužijo priznanje naši zastopniki in prijatelji, ki so se potrudili ter dobili oglase, in upamo, da ostanejo Proletarcu naklonjeni tudi v bodoče.

Prvomajsko številko, kakor vse druge izdaje tega lista, tiskamo zato da jih ljudje čitajo. Drugega namena socialistične publikacije nimajo. Da je cirkulacija prvomajske številke tako visoka, gre priznanje naprednim društvam, klubom JSZ. in agitatorjem, ki jih naročajo in potem skrbijo, da so vsi izvodi razdani.

Precej prijateljev tega lista prispeva v fond za pokritje stroškov prvomajske izdaje, in na tem mestu naj jim bo izrečena zahvala. Naročnike pa, ki imajo ta list v rokah, in še niso poslali kakih 20c v znamkah za dopolnitev razlike, prosimo, da ako le mogoče, to store. Naročnik plača za to številko z naročnino le nekaj nad 5c, nas pa stane precej več. Ako dološlje recimo 20c, je razlika poravnana. S tem ne daruje ničesar, ampak le poravna, kar bi smel smatrati za svojo obveznost.

Prvomajska številka Proletarca pomeni mnogo dela, in izvršeno je po pravilu medsebojnega sodelovanja. — UPRAVNIŠTVO.

ŽIVLJENJE IN SMRT UDANE DEKLE.

LOUIS BENIGER.

NEVERDE mi ob času Prvega maja stopi pred oči dogodba, ki mi jo je pripovedoval nekega majskega dne samotar, živeč v osamljeni koči ne daleč od veletoka — reke Mississippi.

Na farmi blizu mesta mojega bivanja v srednješolski dobi je pred časom živela neka postarna ženska. Vsak podeželski ali malomeščanski človek je že videl podobne stare ženske, a le malo komu je znano njih življenje. Starikave in slabotne kot so navadno prihajajo v mesto z jerbasem na rokah ali pa se pripeljejo na polomljenem koleslju, ki ga vleče okostnjaško kljuse. Navadno ima taka ženska par kokoši, da prodaja jajca in jih strži v mestu, v zameno pa vzame najpotrebnejših kuhinjskih potrebščin, moke, soli, sladkorja . . .

Morda gre potem tudi v mesnico, da ji vrže mesar nekoliko smrdljivega mesa in kosti za ljudi ki so revni in za pse. V tistih časih se je še dobilo cel drob krave ali prešiča skoro zastonj, kakor mi je pripovedoval samotar, ki ga je že tudi sam dobil, a mu je doma zasmrdel, ker se ga je vsa njegova družina naveličala. Tudi ženska, o kateri pripovedujem, je prinašala domov jetra in včasih ves drob; kar ga družina ni snedla, ga je dala psom. Kupila si je tudi kost za juho, ki je dala zanjo deset centov.

Nikdar se ni ustavila v mestu, nikogar ni obiskala, nihče ni z njo govoril. Kakor hitro je opravila svoj posel, je sedla v voz, prišla za vajeti in kljuse se je premaknilo. Zgodilo pa se je, da ji je nekega dne odpovedalo; leta so ga ugonobila, leglo je pa ni več vstalo. Od tedaj je stara Grabnerca, tako ji je bilo ime, hodila peš v mesto, kamor je nosila na trg jajca, nazaj pa težko breme življenjskih potrebščin. Nihče voznikov se ni zmenil zanjo, nihče jo ni povabil, naj prisede.

Da sem se zanimal za to žensko je pač vzrok to, ker mi je samotar tako živo pripovedoval in ker je prej živela ravno v oni koči, kjer je tedaj stanoval on. V tem času sem videl včasih izžete stare ženske,

ki so z jerbasem prihajale v mesto. Tako je prihajala pred par leti tudi stara Grabnerca; njej sta sledila njena dva psa, ki sta jo vedno spremljala.

Nič posebnega ni bilo na Grabnerci. Vseeno pa mi je zgodba o njej ostala živo v spominu. Mogoče zato, ker sem jo slišal nekega romantičnega večera v majniku. Živela je z možem in sinom v slabi leseni hiši kraj potoka par milj od mesta.

Oba, mož in sin, sta bila nepridiprava. Četudi je bilo sinu jedva par let čez dvajset, se je že odlikoval s tem, da je odsedel v ječi kazen za nek prestopok. Govorilo se je, da je njen mož rad kradel živino, posebno konje in jih v oddaljenih krajih prodajal. To so sosedje sklepali iz dejstva, da je stari Grabner vselej izginil, kadarkoli je zmanjkalo v okolici kakšnega konja.

Stari Grabner je prihajal iz bogate družine. Njegov oče je lastoval mlin. Prišel pa je popivati in se vdal v to navado tako, da se ni mogel več poboljšati. Zahajal je v mesto in se vlačil z malopridnicami. Ko je umrl, mu je ostalo le še prav malo bogatije.

Kar ni zapravil oče, mu je priskočil na pomoč sin Merlin. Vsega je zmanjkalo. Naposled je šel v dnino k bližnjemu farmarju in se v kratkem tam oženil s farmarjevo deklo. Bila je mlada in boječa. Vsekakor pa je imel farmar z njo nekaj opraviti, kajti drugače bi ga njegova žena prav gotovo ne sumila nezvestobe. Dekli je vselej očitala, ko ga ni bilo doma. Kadar pa je šla gospodinja z doma v mesto, tedaj pa je imel z deklo gospodar "besedo". Sicer je ona pozneje Merlinu zatrjevala, da ni bilo prav nič med njima, a on vseeno ni vedel, če bi verjel.

Prvič ko je bil Merlin sam z njo, se mu je udala. Poročil pa je gotovo ne bi bil, da se ni sprl z njenim gospodarjem. Nekega nedeljskega večera sta se z Merlinom dogovorila, da pobegne z njim, ko je bil že greh storjen. Pripravila sta se na beg, ko ju zasači gospodar. Prišel se je boj. Merlin in gospodar sta se obde- lovala, dekla pa je s konjem pobegnila in v bližini ča-

NAJVARNEJŠE SHRAMBE ZA VAŠE PRIHRANKE

Under United States Government Supervision

3337-39 W. 26th Street
At Turner Ave.

SKUPNI IMETEK NAD
\$12,000,000.00

CHICAGO, ILLINOIS

Under Supervision of the State of Illinois

3205-07 W. 22nd Street
At Kedzie Ave.

ČLANICE CHICAGO CLEARING HOUSE ASSOCIATION

Največja in edina Narodna banka v Lawndale
Prodajamo parobrodne listke za vse
prekomorke črte.

Največja in najstarejša državna banka v Lawndale
Pošiljamo denar na vse kraje sveta, hitro, varno
in po najnižji ceni.

kala na Merlina. Merlin je že dodobra premikastil farmarja, nakar jo je urno ubral za dekletom. Kmalu jo je našel. Pripovedovala mu je, da jo je gospodar večkrat zalezoval, nekoč jo še celo lovil po hlevu. Drugič zopet, ko sta bila sama po opravkih v hlevu, ji je strgal krilo z nje, in prav gotovo bi bil tedaj dosegel cilj, da se ni pojavila na dvorišču njegova žena. Splazil se je na vrt neopažen, dekli pa zabičil, da ne sme črhniti besedice njegovi ženi, sicer jo ubije. Izgovarjala se je farmarici, da si je strgala krilo ko je krmila živino. Bila je zapuščena od vseh; vedela ni ne za mater ne za očeta.

Z Merlinoma sta se nato poročila; imela sta dvojce otrok, oba sina. Mlajši je kmalu po rojstvu umrl.

Pri Merlinu je imela manj dela z živino, ker je imel le par barantaških kljuset, prašiča, par kokoši in kravo. On je barantal s konji. Kadar je le mogel, je ukradel konja kjerkoli. Delati se mu ni ljubilo. Kupil je mlatilnico in se zadolžil, a dolga ni mogel izplačati, ker mu sosedje niso zaupali mlatnje, da bi jim ponoči ne ukradel žita.

Ko mu je sin dorastel, je bil enak njemu; skupaj sta pila, se napila do vrha grla, in če ni bilo večerje pripravljene ko sta se prizibala domov, je oče mahnil po materi in jo nagnal, da mu je pripravila kokoš za večerjo. Ko pa ni bilo več nobene kure, ni imela tudi Grabnerca nobene druge stvari, ki bi je stržila v mestu.

Redila je prešiče in ko so bili dovolj rejeni jih je Merlin zaklal ter skoro vse meso prodal v mestu ter se za izkupček napil. Ako on ni dopolnil tega dela, tedaj mu je priskočil na pomoč sin. Večkrat sta se spoprijela in se obdelavala, medtem ko se je mati tresla groze v kotu. — Priučila se je molčanja. Ko je bila sama doma je često mrmraje hodila krog koče, premišljevale, kaj naj počne, kje naj najde hrane za pse, krme za konje in kravo. Oče in sin sta ostajala velikokrat cele tedne z doma.

Sama je ostajala doma brez sredstev. Nihče v trgu se ni zmenil zanjo. Na zimo je nabirala strhljad in suhe veje, da je ogrela kočo.

Živina ji je bila lačna, psi so ji klaverno sledili. K sreči si je preskrbela spet par kur, jih skrbno krmi-

PROLETAREC

izhaja vsak četrtek. Ustanovljen januarja 1. 1906. Izdaja ga slovenska sekcija J. S. Z., katera poseduje vse delnice Jugoslovanske delavske tiskovne družbe.

Naročnina: za celo leto, \$3; za pol leta \$1.75; za tri mesece \$1.

Za inozemstvo: za celo leto \$3.50; za pol leta \$2.

Naslov: Proletarec, 3639 W. 26th St., Chicago, Ill.

Urednik, Frank Zaitz; upravnik, Anton F. Žagar.

Upravni odbor: John Olip, predsednik; Joško Oven, podpredsednik; Frank Alesh, tajnik; Filip Godina, blagajnik; Andrew Kobal, Donald J. Lotrich, Fred A. Vider, nadzorni odbor.

Dr. C. E. Rieboldt

ZOBOZDRAVNIK

Uradne ure: od 9. do 12. dop., in od 1. do 5. pop. ob pond., sredah in petkih od 7. do 8. zvečer.

Tel. v uradu 3097

nad I. C. Thomas drugerijo
Sheboygan, Wis.

Dr. C. N. Sonnenburg

ZDRAVNIK IN RANOCELNIK

Uradne ure: od 10. 12. dop., in od 2. do 5. pop. ob pond., sredah in petkih od 7. do 8. zvečer.

Tel.: v uradu 259X1
na domu 259X2

nad I. C. Thomas drugerijo
Sheboygan, Wis.

Za hitro postrežbo pokličite Tel. 500, Doctors Bureau

Ali ste že zavarovani

za slučaj bolezni, nesreče ali smrti?

Ako še niste, ne odlašajte, ker bo lahko prepozno.

Pri dr. "Združeni Slovenci" št. 344, S.N. P.J. se lahko zavarujete za 1, 2 ali 3 dolarje dnevne bolniške podpore, in za 250, 600, 1000, 1500 in 2000 dolarjev posmrtnine. Poleg tega ste upravičeni do podpor za poškodbe in operacije ter do raznih drugih ugodnosti, kakršnih ne nudi nobena druga organizacija.

Zavarujte v našem mladinskem oddelku vaše otroke; članarina le 22c na mesec. Ako še niste pristopili, storite to takoj! Nikoli vam ne bo žal, ako boste član(ica) te največje in najboljše slovenske podporne organizacije v Združenih državah.

(Donated by a Friend)

la v hlevu na gorkem, da je vsaj od prodanih jaje iz mesta prinesla za silo malo hrane. Zelo se je postarala in je oslabela. Nekega dne se je vsa slabotna odpravila že pozno v mesto po opravlku kot navadno. Snežilo je ves dan. V mestu je dobro stržila. Mesar ji je dal veliko obrezanih kosti in tudi jeter zastonj, ker se mu je smilila. Poleg tega pa je kot običajno kupila kost za juho, deset centov vredno. Toda mesar se je znesel nad njenim možem in sinom ter dostavil, da, ako imata ona dva biti deležna podarjenega mesa, bi ji ga ne dal, ker bi ju rajši videl gladu umreti.

Starka se je skušala vrniti domov še pred nočjo. Psi so ji sledili in vohali njeno težko vrečo na hrbtu. Kraj mesta si je na ograji odpočila ter si trdneje privezala vrečo. Ramena so jo bolela. Večkrat je morala plezati čez ograje in plotove, ker je šla po bližnici, mesto da bi šla po poti. Zdrsnila je na plotu in telebnila v sneg. Težko se je pobrala na noge. Steza je vodila čez hrib skozi gozd. Mudilo se ji je, ker je nastajala noč. Mislila je tudi, da dobi doma moža in sina, oba lačna. Pa tudi živino nakrmi za silo. In je mislila še posebno na sina, ki je bil razuzdan. Imel je opravlko že z neko žensko. Še celo v hišo jo je privedel in sta zapovedovala materi. Bila sta oba pijana ter se zavlekla spat. Materi se to ni zdelo nič čudno; že davno se je nehala čuditi takim dogodkom, ker je doživela pač že vsemogoče še ko je služila.

Z vrečo na hrbtu je dospela v gozd. Sneg je bil visok. Prav čez vrh hriba v gozdu je bila mala odprtina ali goličava, kjer si je pred časom nekdo mislil postaviti koč. Vsedla se je na štor in se naslonila na poleg stoječe drevo. Sicer je bilo to početje neumno, ker je vedela, da bo težko vstala. Za trenutek jo je skrbelo, nakar je zaprla oči.

Gotovo je spala nekaj časa. In kadar je mraz, kot je bil tisto noč, tedaj človek otrpne. Mesec je prihajal izza hriba in mrzel veter je zapihal.

Psi so se podili krog nje in po gozdu, lačni iska-joč mrhovine. Pri Grabnerjevih so le malokdaj dobili hrane. Starka je na štoru spala, naslonjena na deblo hrasta. Psi so lovili zajca. Še več jih je prišlo iz selišč. Pripodili so se v njeno bližino, ko so pohrustali zajce. Igraje so se podili naokrog. Vse to igranje in kolobarjenje je čudno zgledalo v luninem svitu.

Mogoče jih je starka videla, ko so skakali krog nje, predno je umrla. Mogoče se je prebudila in zrla na tuj prizor z motnimi utrujenimi očmi.

Nič več ni čutila mraza, le zaspana je bila. Nit življenja se dolgo drži. Mogoče je sanjala o dekliških letih pri gospodarju in o otroški dobi. Vsekakor pa niso bile njene sanje prijetne, ker pač ni doživela veliko prijetnih ur. Tu in tam je kateri njenih psov zapustil podenje in prišel k njej, ji položil svojo glavo na kolena in rdeč jezik mu je visel iz gobca. Slednjič so se vsi psi zbrali krog starke. Meso v vreči na njenem hrbtu jim je dišalo. Popadli so vrečo, ki je omagala starko, a sedaj je bila njihova gostija.

Pograbili so psi vrečo in jo vlekli s starko vred, ker je bila vreča privezana na njenem hrbtu.

Čez par dni je starko našel sosednji farmar. Psi so ji strgali pri njih gostiji obleko, a nje se niso dotaknili. Njene gole rame so bile tanke, slabotne, telo je bilo šibko kakor štirinajstletnega dekleta.

Farmar je obvestil v mestu ljudi, ki so se s šerifom podali na hrib. Sprva so sumili njenega moža,

MI SPREMINJAMO HIŠE V DOMOVE

Nabavite pohištvo pri nas

A W RAMM I N C

POGREBNI ZAVOD

Pohištvo, preproge—in
druge reči

1518-20 South 12th Street
Sheboygan, Wis.

THE CITIZENS STATE BANK

SHEBOYGAN
WISCONSIN

Gre vedno na roke
Slovincem

Vprašajte za g. Anton Repen-
sheka, on govori vaš jezik.

Kapital in prebitok . . \$600,000.00
Skupno premoženje . \$5,500,000.00

Članica Federal Reserve Sistema

da jo je umoril. Tudi sina so zaprli, a oba sta imela dober alibij in bila sta spuščena na prosto.

Starka, ki je končala svoje življenje na ta način, je krmila krave, konje prešiče in kure ter ljudi vse življenje in še po smrti. Pri gospodarju je pokladala živini, krmila je prešiče in ljudi. Isto je delala pri Grabnerjevih. Še ko je umrla so se psi gostili na hrani, ki jo je v mestu nabrala za živino in ljudi.

To nič kaj lepo povest mi je pripovedoval stari samotar, ki se je po starkini smrti nastanil v njeni koči in ki je prav dobro poznal njo, ljudi in živino, ki jo je krmila. Koča je postavljena ob potoku, ki se izliva v veletok. Dostavil je, da je starka vse svoje življenje krmila živino, živino brez src, ki se je nastanila v ljudeh. Kakor mi je povedal povest samotarski starček, tako jo dam čitateljem. Pravil mi je to zgodbo spomladi, dasi iz nje ne sije pomlad. Resnična pa je, bodisi kjerkoli in kadarkoli.

DOM J. S. Z. IN "PROLETARCA".

Akcija za dom JSZ. in Proletarca ima svoj začetek na IV. rednem zboru JSZ. maja 1923 v Chicagu. Načrt za kampanjo in oblika organizacije je bila sprejeta na njenem V. rednem zboru l. 1924 v Clevelandu, in aprila 1925 se je pričelo za agitacijo za podpisovanje deležev. Dne 31. decembra 1926 je bilo v fondu za dom J. S. Z. \$5,216.87, obveznosti klubov, slovenske sekcije in posameznikov na delnice pa so znašale \$6,064.03. Gotovina in obveznost skupaj je znašala \$11,280.90.

Do omenjenega datuma je vzelo delnice 21 klubov JSZ., dve konferenci, slov. sekcija JSZ., eno podporno društvo in 41 posameznikov. Od 1. januarja do sedaj se je število delničarjev precej pomnožilo, in tudi vplačila so bila precej visoka. Ker nam v tej številki zelo primankuje prostora, nismo mogli priobčiti celotnega seznama delničarjev, vplačane vsote in obveznosti, priobčen pa bo meseca julija v polletnem poročilu stavbinskega odseka JSZ. Njegovo poročilo za l. 1926 je bilo priobčeno v Proletarcu z dne 24. februarja 1927.

Dom JSZ. in Proletarca bo služil našemu gibanju, predvsem pa bodo našle v njemu zavetje naše prosvetne aktivnosti. Tak dom slovensko in tudi drugo jugoslovansko delavstvo v Ameriki nujno rabi. Apeliramo na klube in na napredne kulturne organizacije ter podpora društva, katerim je mogoče, da sodelujejo pri tej ustanovi, in enako apeliramo na posamezne sodruge, sodruginje in somišljenike.

Dom ki bo res delavski dom in bo služil našim aktivnostim, bomo zgradili, v ta namen pa potrebujemo sodelovanja vseh, ki se zavajajo njegove važnosti in imajo voljo pomagati. Deleži so po \$25 in se jih more plačati v teku enega leta. Pojasnila daje Frank Zaitz, ki je tajnik stavbinskega odseka JSZ.

Dr. H. O. Worthing

PHYSICIAN AND
SURGEON

Specializira z operacijami
Se priporoča Slovencem

Uradne ure: Od 10. do 12. dop., in od 2. do 5. pop.; ob
pond., sredah in petkih od 7. do 8. zvečer.

Telefon: Na uradu 2555-X1
Na domu 2666-X2

NATIONAL SECURITY BUILDING

II. nadstropje, sobe 204 in 206

Sheboygan, Wis.

Kuether Studio

Slovcem najbolj priljubljena

SLIKARNA

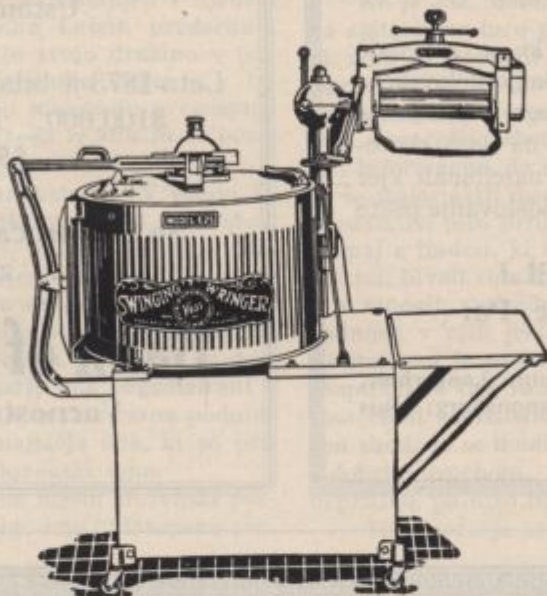
izdeluje najboljše slike po
nizkih cenah.

Kako srečna se bo počutila mati na rojstni dan, ako ji podarite

VOSS FLOTO-PLANE PRALNI STROJ

Spoznala bo, da je njeno trpljenje zvezano z muko ki jo občuti pri pranju perila končano. Kajti imela bo perilo oprano za vso družino hitreje in boljše, kot pa po starem načinu mukotrpnega dela na pralni dan.

Počutila se bo kot njene sosede ki rabijo "VOSS" pralni stroj. Rešila se bo teškega dela in porabila svoj prosti čas za razvedrilo in druge probleme v družini. Velika olajšava posebno za matere s številnimi otroci.

Sedaj samo \$94

Primerjajte VOSS pralni stroj z drugimi na trgu in spoznali boste da je boljši, tako po kakovosti izdelka kakor tudi mnogo cenejši kot kateri drugi podobni stroj.

Nobena druga tvrdka vam ne nudi takega jamstva kot VOSS. Nad poldrugi milijon VOSS pralnih strojev je sedaj v rabi. Nekateri že od 15. do 20. let in še vedno služijo potrebi. Ugled VOSS pralnih strojev sega nazaj 50 let, to vam je garancija da ste kupili izdelek za katerega najboljšo kakovost vam jamči ena od najzanesljivejših družb in izdelovalcev pralnih strojev, kar jih obstoja.

Zapomnite—VOSS vam jamči, da opere 60 funtov obleke na uro ter da je delo izvršeno boljše in hitreje kot pa na kateremkoli drugem pralnem stroju.

V zalogi jih ima

ANTON ZORNIK

BOX 202 — HERMINIE, PA.

Phone Irwin 2102-R2

Konferenca

Socialističnih Klubov in Društev
Izobraževalne Akcije J. S. Z.
za zapadno Pennsylvanijo

Zboruje od časa do časa v raznih naselbinah zapadne Pennsylvanije. Njen namen je: Vršiti izobraževalno delo, ter širiti socialistično idejo med jugoslovansko in drugo delavstvo.

Apeliramo na vse one, ki se zavedajo potrebe neodvisne politične akcije delavskega razreda, na temelju razrednega boja, da se nam pridružijo, in prihajajo na naša zborovanja. Vstanovite klube v naselbinah kjer jih še ni! Po informacije in sodelovanje pišite na tajnika

JOHN TERČELJ
Box 22, Strabane, Pa.

Ostali obdorniki konference: John Langerholec,
West Newton; Marko Tekavc, Canonsburg; Louis
Britz, Lawrence, Pa.

Ustanovljena 1873

Leta 1873 je bila naša denarna vrednost
\$100,000. Današnja vrednost
\$5,500.000

Se priporočamo za poslovanje
z vami.

Bank of Sheboygan
Varnost in postrežba!

KADAR se selite, kadar kaj prevažate,
ali kadar si želite nabaviti premog, se
vedno obrnite zaupno na

JOHN BIZJAKA
MEADOWLANDS, PA.

Phone Washington 5009-R. 5

Naš pokret v Springfieldu.

JOSEPH OVCA.

SPRINGFIELD je glavno mesto države Illinois. Prebivalcev ima okrog 70.000. Mesto kakor tudi vsa okolica, je na ravnini. Kdor ni bil drugje kakor tu, pozna gore in hribe edino iz slik.

Springfield je lično mesto. Ima lepe stavbe, parke, drevorede in razne državne ustanove. Tudi Lincolnov grob je v tem mestu. V sredi Springfielda je kapi-tol, v katerem zboruje legislatura ter kuje postave za Illinois. Tukaj imamo tudi glavni urad unije premo-garjev dvanajstega distrikta, ki je nastanjen v njenem zelo lepem poslopju. Tudi John Lewis, predsednik U. M. W. of A. ima svoj dom in svojo družino v tem mestu. Njegov urad kot predsednika unije je v In-dianapolisu. Med rudarje ga ni mnogo in premogarij ga sploh ne poznamo, razun seveda iz slik in iz poro-čil o njegovem delovanju.

V Springfieldu ni velike industrije. V mestu in okolici je nekaj tovarn in manjših delavnic, a obratov, v katerih bi delalo tisoče ljudi, ni. Več je tukaj pre-mogovnikov, v katerih so zaposleni skoro vsi Slovenci, nekaj pa jih dela v tovarnah in drugod. V vsem tem okrožju je mnogo premogovnikov, v katerih je zaposlje-nih (kadar obratujejo) velika večina Slovencev in dru-gih Jugoslovanov. Vsi premogariji smo organizirani v U. M. W. Slovenci v Springfieldu imamo razna podpor-na društva, izmed katerih so najjačja ona, ki so pri-družena SNPJ. Imamo tudi Slovenski dom.

L. 1911 smo ustanovili v tem mestu slovenski pev-ski zbor, kateremu smo dali dolgo ime "Slovensko svo-

bodomiselno društvo Prešeren". Imel je okrog šestnajst članov. Za zborovodjo smo dobili Frank Polehla, ki je rodom Čeh. G. Polehl je še danes pevovodja našega zbora. Da še obstoji, je v veliki meri njegova zasluga.

L. 1912 smo ustanovili socialistični klub, ki je do-bil v J. S. Z. številko 47. Prvi tajnik kluba je bil Joe Kampuš, ki sedaj ni več aktiven. Po ustanovitvi kluba smo nekateri pričeli agitirati za združenje pevskega zbora s klubom JSZ. in tudi uspeli. Zbor je v klubu do-bil ime "Naprej". Nekaj svobodomislecev, ki so zdru-ženju nasprotovali, je zbor zapustilo. Ni jim bilo za resno delo, kakor jim ni danes. Klub in zbor sta de-lovala skupno kolikor sta najbolje mogla in znala, in pri tem smo dobili mnogo izkušenj.

Ko je JSZ, dobila 1. 1912 s. E. Kristana iz Evrope na agitacijsko turo po slovenskih naselbinah v Ameri-ki, smo ga povabili v jeseni imenovanega leta tudi v Springfield. Ravno ko bi se njegov shod imel pričeti, se je pripeljala četa policajev z županom na čelu, da nam preprečijo zborovanje. Rekli so nam, da so do-bili informacije, da smo anarhisti. V tistih časih je bi-lo še malo takih med nami, ki bi angleščino dobro ob-vladali. Ni bilo prilike, da se je bi naučili. Delali smo skupaj z ljudmi, ki niso znali jezika te dežele nič bolj kot mi, bivali smo kompaktno med seboj, in celo unija je v mnogih slučajih občevala s člani posameznih na-rodnosti v njih jeziku. Župan je znal nemško, in E. Kristan mu je pojasnil, kdo sklicuje shod, pod čigavo avspicijo se vrši in kaj mu je namen. Ko je videl, da smo člani socialistične stranke, in da je to socialisti-čen shod, so se umaknili, mi pa pričeli in ga zaključili z dobrim uspehom. Nazadnjaki, ki so nam napravili to nepriliko, pa niso bili prav nič zadovoljni.

Tudi pozneje smo prirejali shode od časa do časa,

Jugoslovansko Stavbinsko in Posojilno Društvo

CHICAGO, ILLINOIS

**Seje se vrše vsaki petek ob 8. zvečer
v dvorani S. N. P. J., 2657 S. Lawndale Ave.**

Sprejema denarne vloge od svojih članov in jih posojuje na prve zemljiške vknjižbe (first mortgage).

Obresti plačuje do 7%.

Imetek društva 31. marca 1927 \$290,606.69.

Za podrobnejša pojasnila se obrnite na tajnika

JOSEPH STEBLAY

2636 So. Ridgeway Avenue,

CHICAGO, ILLINOIS

in parkrat smo povabili za govornika našega Jožeta Zavertnika, ki je bil takorekoč naš prvi učitelj.

Pred vojno je imela socialistična stranka tukaj močno postojanko. Vse narodnosti so imele svoje socialistične organizacije, ki so bile združene v okrajni in sodelovale med seboj v akcijah skupnega značaja. L. 1914, ravno pred izruhom vojne, smo imeli skupni shod, na katerem je bil glavni govornik sod. Eugene V. Debs. To je bila zadnja velika socialistična manifestacija v Springfieldu. V medvojnih letih je šlo gibanje navzdol, najhujši udarec pa so mu zadali razkoli. Naš klub je prenehal biti aktiven že leta 1918. Nekdaj agilni sodrugi so postali pasivni, ali pa so delovali naprej kot posamezniki. Manj trdni so šli med kritike in pomagali udrihati po socialistih in po socialističnem gibanju.

Leta 1920 je prišel sem sod. Joško Oven, ki je bil na agitaciji za JSZ. Z njegovim sodelovanjem so člani prejšnjega kluba zaeno s somišljeniki sklicali sestanek, na katerem smo klub št. 47 reorganizirali. Sodrug Oven je dober organizator in govornik, zato obnovitev kluba ni bila posebno težka. Klub je postal tako zopet aktiven in je imel že več shodov ter drugih pri-

redb. Na njegovih shodih so govorili J. Oven, F. Zaitz, C. Pogorelec, J. Goršek in drugi. Vse klubove priredbe so razmeroma dobro uspele.

Že dalj časa se deluje, da se pevski zbor zopet združi s klubom, in kot izgleda sedaj, ko to pišem, se bo stvar posrečila. Klub št. 47 šteje petnajst dobrih članov, to je takih, ki so aktivni in imajo plačano članarino. Pevski zbor ima štirinajst izvežbanih pevcev.

Težkoče nam povzroča to, da v Springfieldu poleg naše ni drugih socialističnih organizacij. Dobe se posamezni sodrugi, toda delujejo kot posamezniki, ali pa čakajo "boljših časov" za stranko. Tudi taki se še dobe, ki računajo samo s "silo" in "revolucijo". To je cenejše in tudi lažje kot delati v organizaciji.

Naš klub obstoji vzlic tem težkočam in napreduje. Mi vemo, da bodo prišli prej ali slej v socialistično gibanje tudi tisti, ki se danes še ne zanimajo zanj. Vemo, da ameriško delavstvo ne bo moglo biti vedno brez svoje stranke, in vemo, da bo moralo spoznati, da se je proti kapitalizmu mogoče z uspehom boriti samo ako je organizirano v svojih razrednih organizacijah.

Naj še omenim, da klub in pevski zbor snujeta svoj

Telefon Hanover 1791

WM. F. BRUNK & SON

Carpenters and Builders

Predelujemo in popravljamo izložbena okna za trgovine

Naše cene so zmerne, ter solidna postrežba. Mi dobimo veliko dela od Slovencev, kar dokazuje, da so z našim delom in cenami zadovoljni

440 WALKER STREET

MILWAUKEE, WIS.

BOLJŠE POHIŠTVO ZA MANJŠI DENAR

Vedno popolna izbira pohištva, preprog in peči po zmernih cenah.

Prodamo vam tudi na lahka odplačila

J. MANDELKAR & SON, Inc.

306 Grove Street :: :: (1/2 Block North of National Avenue)

MILWAUKEE, WIS.

dramski odsek, kar znači, da bomo svoje aktivnosti na prosvetnem polju povečali.

Narodnjaštva, kakršno se opaža posebno v Clevelandu, tukaj ni. Naselbina je pač premajhna in vpliv amerikanizacije prevelik. Ker spoštujemo sami sebe in čislamo svoj jezik in pri tem vsakega drugega, imajo naše aktivnosti delavski značaj, in v tej smeri bomo nadaljevali.

SOTRUDNIKOM PRVOMAJSKE ŠTEVILKE "PROLETARCA".

MALO je slovenskih listov, ako sploh kateri, ki bi imeli v eni številki zastopanih toliko sotrudnikov, kakor jih ima prvomajska številka Proletarca. In nam je žal, ker ne moremo lista povečati toliko, da bi jih imel še več. Sedanji obseg te izdaje je največji, ki si ga moremo dovoliti.

A je vendarle velik, kajti malo je listov — delavskih listov — ki se morejo ponášati s polovico tolikšnim obsegom.

Iz te številke je moral izostati marsikak dober spis, kajti za vse pri najboljši volji nismo mogli dobiti prostora. Povečati to številko še več, to, kot rečeno, nam je bilo nemogoče iz ekonomskih razlogov. Visoko število sotrudnikov pa nas še bolj uverjava v mnenju, da potrebujemo eno večjo revijo ne le enkrat v letu, ampak mnogokrat.

Izostati je moral zelo lep, informativen članek Petra Bernika, — "Naše podporne organizacije z ozirom na bodočnost". Izmed nepriobčenih navajamo sledeče:

Anton Šular je prispeval članek o življenju rudarjev v neunijskih in unijskih krajih. Ivan Vuk je poslal interesantno črtico, v kateri opisuje, kako je praznoval prvi maj v Turkestanu po ruski revoluciji.

Anton Garden je poslal poleg priobčenega še dva druga zanimiva članka, ki bosta priobčena, kakor drugi, v naslednjih številkah Proletarca.

Zelo žal nam je, ker ni dobila prostora F. S. Tavčarjeva črtica v prispodobah o prvem maju ter njegovem pomenu, in zanimivi spis Naceta Žlemlbergerja.

Izostati je moralo poročilo F. Zajca, tajnika stav. odseka JSZ., poročilo Chas. Pogorelca in drugih. Enako dopisi in članki, ki so jih poslali Anton Vičič, A. M. Bradley, John Anžiček, Jos. Ule, M. Fradel, Jacob Kotar, J. G., Jul. Krmelj, Chris. Omahne in drugi.

Vse tu omenjene in neomenjene sotrudnike in istotako čitatelje prosimo, naj vpoštevajo težkočo urednika ki more na toliko in toliko strani djati le toliko in toliko gradiva. Zagotavljamo vse, da ni bila nobena, za priobčitev sprejeta stvar namenoma zadržana, ampak edino vsled prej omenjenega vzroka. Gradivo, ki je med oglasi, ni med oglasi zato, ker je slabše kot drugo, ampak ker potrebujemo za kritje visokih stroškov dohodke, in en vir dohodkov so oglasi. Oglase pa dobimo le pod pogojem, da priobčimo poleg njih tudi kaj drugega gradiva. Če ne bi bilo tega, bi bili oglasi skupaj, in vse čtivo skupaj. A okolščine so take kakršne so, in mi nimamo moči, da bi jih spremenili.

Ob enem izrekamo vsem za prijazno pomoč ki so jo nudili uredniku odkritosrčno zahvalo.

Tisoč novih naročnikov Proletarcu je cilj, ki ga bodo zastopniki in drugi dosegli v tem letu.

Isposojevalci gledaliških kostumov,
zaloga šmink itd.

DITTERT-DRNEK

Dve isposojevalnici:

1132 West 18th St.,
Phone Canal 7239

3741 West 26th St.,
Phone Lawndale 9797.
CHICAGO, ILL.

A. J. KAISER

PRVOVRSTNA MESNICA IN
SLANINE

Perutnina v sezoni

2758 South Ridgeway Avenue
CHICAGO, ILL.
Tel. Lawndale 5217

KUKMAN BROS.

SLOVENCEM PRIPOROČLJIVA
GRECERIJA IN MESNICA

Na drobno in debelo. Okusne domače klobase
Dovajamo na dom.

1901 West 22nd Street
Chicago, Ill.

Telefon Canal 6319

MATH KREMESEC

SLOVENSKA MESNICA

Sveže meso, slanina ter perutnina
vedno na razpolago

Solidna postrežba in zmerne cene.

Se priporoča rojakom za
obilen obisk.

1912 West 22nd Street
Chicago, Ill.

Prvomajska Proslava

Kluba št. 1, J. S. Z.

v nedeljo dne 1. maja ob 3. popoldne

v dvorani S. N. P. J.

2657 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

VSTOPNINA 75c.

Po programu ples in prosta zabava.

■ — ■

SPORED:

I. del

1. Marseljeza, poje mešan zbor "SAVE".
 2. O pomenu prvega maja, govori v slovenskem jeziku Chas. Pogorelec, v angleškem Donald J. Lotrich.
 3. "Človeka nikar" (Simon Gregorčič), deklamira Anton Slabe.
 4. a) "All Alone", Jas. Hauser)
b) "Jolly Blacksmith Daughter", (B. Fritz)
- Igrata na citre John Koporc in Frances Mihelič.
5. "Kje, domovina si" (Oto Zupančič v "Dumi"), deklamira Anica Turk.

■ — ■

II. del

"NJEGOV JUBILEJ"

socialna drama v enem dejanju.

OSEBE:

Franc Trpin, čevlarski mojster.....Andrew Miško
Marija, njegova žena.....Mary Aucin
Karl, njiju nečak.....Anton F. Žagar
Debeluhar, načelnik čevlarske zadruga..Fr. Udovich
Kimovec, { odbornikaFrank Muha
Preglednik, {Charles Renar
Glista, birič.....Anton Andrejasich

Režiser Andrew Miško.

KONCERT Soc. pevskega zbora "SAVA"

v nedeljo 22. maja v dvorani S. N. P. J. Začetek točno ob 3. popoldne. Na programu pevske točke in veseloigra s petjem. VSTOPNINA V PRED-PRODAJI 75c, PRI BLAGAJNI \$1.00. Preskrbite si vstopnice že sedaj!

JERAY BROS.

Izdelovalca sode.

434 Penn Ave.,
Sheboygan, Wis.

Tel. 3272

Evergreen City Hotel

Martin Jelenc,
lastnik.

Mehke pijače, smodke in cigarete.

1027 So. 8th St., Sheboygan, Wis.

JOSEPH FLUDERNICK

Slovenska gostilna in dvorana.
Najboljši prostor za seje, veselice,
shode in dramske predstave.

835 Indiana Ave.,
Sheboygan, Wis.

JOHN SCHNEIDER

Popravljalnica čevljev.
Trpežno delo in zmerne cene.

1122 So. 8th St.,
Sheboygan, Wis.

W. W. HAACK

Izdelovalnica unijskih čevljev.
Cene zmerne.

1226 Georgia Ave.,
Sheboygan, Wis.

Oblecite vašo celo družino na lahka odplačila

Dress up the whole family on
easy payments!

PEOPLE CLOTHING CO.

524 North 8th Street
Sheboygan, Wis.

Ob petkih odprto tudi zvečer.

Živel delavski praznik
prvi maj!

PETER E. KURNICK
ANTHONY KASTELLIC
JOSEPH KOENIG
MATT SKOFF

San Francisco, Cal.

Sheboygan County Mutual Savings Bank

Banka za vlaganje vaših
prihrankov

Mi plačujemo našim vlagateljem 4%
obresti že od 1. maja 1925
naprej.

Mi Vas vabimo, da nas obiščete, in se
z nami seznanite.

Ta banka nudi popolno varnost vašim
vlogam z dobrimi obrestmi.

NAPRAVITE TO BANKO
VAŠO BANKO

Cor. No. 8th St., at Penn Avenue
SHEBOYGAN, WIS.

Ugodna prilika za izlete!

Kdor si želi prijazne domače zabave
naj se pelje po State Highway 17, 23
milj severno od Sheboygana, k vese-
lemu "Kranjcu." Fina godba na
"double violin piano," v krasni dvorani
ter izvrstna postrežba.

Se priporoča

Frank Stamzar

CLOVER HALL ∴ Route No. 3
Manitowoc, Wis.

FRANK HARTZER REAL ESTATE

Loans and Insurance
Office:

311 First Avenue Milwaukee, Wis.
Phones: Office, Hanover 4937
Res., Bluemound 944

JOHN CHAMERNIK

71 SOUTH WATER STREET
MILWAUKEE, WIS.
Tel. 1531

LEO KOSHAČ

Slovenska garaža

Izkušeno popraviljenje in potrebščine
za avtomobile.

238 Grove Street, Milwaukee, Wis.
Tel. Hanover 1910
Flint and Star Agency

VICTOR PETEK

475 NATIONAL AVENUE
MILWAUKEE, WIS.

Sanitary Soda Water Co.

Solidna firma za izdelovanje
sladkih pijač.

532 SIXTY-FIRST AVENUE
MILWAUKEE—W. ALLIS, WIS.
Tel.: W. Allis 120

National Hardware Store

Trgovina z železnino

ANTON WACAK, lastnik

474 NATIONAL AVENUE
MILWAUKEE, WIS.
Tel. Hanover 259

Phones: Res., Orchard 259
Office, Hanover 258

Dr. J. S. Stefanez Physician and Surgeon

268½ First Ave., Milwaukee, Wis.

JOHN DELIČEK

Zmerne cene in zadovoljiva
postrežba je naše geslo

429 CLINTON STREET
MILWAUKEE, WIS.
Tel. Hanover 3182

VINCENT GOLL, Zlatar

Žepne in stenske ure. Zaloga

Viva-Tonal Columbia Gramofonov,
novih plošč in vseh muzikaličnih instru-
mentov.

Popravljamo ure in gramofone.
478 National Ave., Milwaukee, Wis.

PERKO & ŠIMENC CO. Moderna krojačnica

505 NATIONAL AVENUE
MILWAUKEE, WIS.

F. S. ERMENC Zemljiška pisarna in notarijat

458 NATIONAL AVENUE
MILWAUKEE, WIS.
Tel. Hanover 308

Joseph Goodman & Sons National Tailoring Co.

WHOLESALE CUSTOM TAILORS

Pri nas izdelujemo obleke po zmernih cenah
in z najboljšega blaga na trgu
449 Mitchell Street,
Milwaukee, Wis.

CIRIL MUSKATEVC

Staple and Fancy
GROCERIES

300-302 Fourth Avenue, cor.
So. Pierce Street
MILWAUKEE, WISCONSIN
Tel. Hanover 4158

John Lechner

EXPRESS :: MOVING
Coal, Coke and Wood

Se priporočam Slovincem.

458 National Avenue
Milwaukee, Wis.

FRANK LUSTIK

Postrežba z jedili in
"zdravili" za
Slovence

298 FOURTH AVENUE
MILWAUKEE, WIS.
Telefon 134

**SOUTH SIDE
ROOFING CO.
GEO. DAMMAN**

Vsakovrstni že prirejen
material za strehe

Urad in skladišče:
490 VIRGINIA STREET
Tel. Hanover 4820

Res. 352 13th Avenue
Tel. Orch. 1110
MILWAUKEE, WIS.

Martin Wolovšek

Gostilna z mehкими pija-
čami, cigarete, smodke
in tobak.

Se priporočam rojakom.

551 Reed Street
Milwaukee, Wis.

Tel. Hanover 3577

LOUIS SUBAN

"That's All"

422 Sixth Avenue, at
Washington St.
MILWAUKEE, WISCONSIN

**PETRUSEK'S
PHARMACY****SLOVENSKA LEKARNA**

270 First Ave., at Park Street
MILWAUKEE, WIS.

Tel. Hanover 362

**SOUTH SIDE
TURN HOLL**

FRANK ZAJEC,
lastnik

Dvorana za prireditve, seje, itd.

471 National Avenue
Milwaukee, Wis.

**STULLER'S
MILLINERY**

Zaloga
modnih in trpežnih
KLOBUKOV

497 National Avenue
MILWAUKEE, WIS.

Tel. Hanover 5156

**Nafional Photo
Studio**

RUDOLF VERŠNIK,
lastnik

Slikamo tudi pri luči.

Povečujemo slike in jih devljemo
v okvire. Kadar se nameravate
dati slikati poskusite našo več-
letno iskušnjo. Odprto tudi ob
nedeljah.

412 National Avenue
Milwaukee, Wis.

Tel.: Hanover 4399

JOHN DOBNIK**CVETLIČAR**

Vedno sveže cvetlice in za
vse slučaje.

537 National Avenue
MILWAUKEE, WISCONSIN
Tel. Hanover 4590

FRANK SEBANZ

Se priporočam za obilo naročil
stenskimi koledarjev.

287 Greenbush Street,
Milwaukee, Wis.

**M. E.
SOSTARICH**

Kadar kupujete ali prodajate,
bodisi hišo, stavbišče
ali trgovino se oglasite na

257 First Avenue
ali na 311 First Avenue
Milwaukee, Wis.

Joseph Zvonar

Mehke pijače, smodke,
cigarete in tobak

Na razpolago tudi čiste sobe in
hrano.

Se priporočam domačim in tujcem

198 First Avenue
Milwaukee, Wis.

Anton Butcher

MEAT MARKET

Šveže meso, osnaženo in
živo perutnino v sezoni

Dobra postrežba je naše geslo.

288 Mineral Street
Milwaukee, Wis.

**PRECIN
STUDIO**

Izdeluje najboljše slike po
nizki ceni

658 South Genesee Street
Waukegan, Ill.

LOUIS ZAJC

Pri meni dobite unijsko
izdelane čevlje po zmer-
nih cenah

Slovenec se za dosedanje naklonje-
nost zahvaljujem, ter se jim pri-
poročam še v nadalje.

309 First Avenue
Milwaukee, Wis.

JOHN LENKO

Glavni urad dr. "Sloga"
št. 1

"Zdravila" za Slovence vedno
na razpolago

379 FIRST AVENUE
MILWAUKEE, WIS.

Tel. Hanover 1682

Goodman Electric

ELECTRIC
CONTRACTOR

V naši trgovini dobite vse električne
potreščine, po isti ceni, kakor se jih
razprodaja na debelo. Vse blago vam
pripeljemo na dom.

Tel.: 2975

622 Tenth Street
Waukegan, Ill.

Frank Rigelnik

GOSTILNA

Mehke pijače, smodke,
cigarete in tobak

520 First Avenue
Milwaukee, Wis.

**NATIONAL
CLUB HOUSE
BUFETT**

FRANK TAMSE, lastnik

Dvorana za seje in
kegljišča

479 National Avenue
MILWAUKEE, WIS.

Tel. Hanover 5539

Anton Stritar

SLOVENSKA
MLEKARNA

Izdelujemo smetano, pinjeno mleko in
sirov sir. Se priporočam tukajšnjim
Jugoslovanom.

1106 McAlister Avenue
North Chicago, Ill.

Frank Prah

SLOVENSKA
GOSTILNA

Se priporočam Slovincem

300 Mineral Street
Milwaukee, Wis.

Elite Millinery Shoppe

MRS. MARY GROM, lastnica

DAMSKE
KLOBUKE
vedno po naj-
novejši modi.

Cene od \$1
do \$4.95

V zalogi imamo tudi veliko
izbiro otročjih klobukov.

10th Street and Adams
Waukegan, Ill.

Paul Peklaj

BUILDING
CONTRACTOR

Se priporočam Jugoslovanom
Delo garantirano

1008 McAllister Street
North Chicago, Ill.

Tel.: 3348-R

JOHN ZAGER

Izvrstna grocerija in sočivje

722 50th Street
KENOSHA, WIS.

**KUTZLER BROS.
GARAŽA**

Prodajamo PAIGE avtomobile
Cena od \$1095 naprej.

306 Tenth Street Waukegan, Ill.

10th Street PHARMACY

924 10th St., cor. Prescott
No. Chicago, Ill.

Vedno dobrodošli v vašo
sosedno lekarno.

KUPUJTE

v

G. GORDON DEPT. STORE

Vse naše blago je ga-
rantirano, ter nižje
cene kakor drugje. Se
priporočamo tukajšn-
jim Jugoslovanom.

10th and Lincoln St.
No. Chicago, Ill.

Anton Stebley JOBBER AND MOTOR OILS

Station at
Sheridan Rd. and Tenth St.,
North Chicago, Ill.

Joseph J. Petroschius POGREBNIK

Tel.: 965-2007
12 Tenth Street, near Sheridan Rd.
North Chicago, Ill.

B. J. MASILIUNAS

Izvrstna popravilnica čevljev.
V zalogi tudi nove čevlje iz usnja
in gumija.

818 Tenth Street Waukegan, Ill.

I. G. JEREC

Tel. 443

MEHKE PIJAČE,
smodke, cigarete in tobak.
Se priporočam Slovencem

426 Tenth Street Waukegan, Ill.

LEPA PRILIKA

Naprodaj ravno zgrajena 5 sobna hiša
na Lenox Avenue, Waukegan, Ill.,
Zglasite se pri

JENNIE MALOVEC,

404 Tenth Street Waukegan, Ill.

Charles H. Dickinson, M. D.

Uradne ure: od 7 do 8 zvečer; v ne-
deljo od 10 do 12 dop.

Tel.: v uradu 882; na domu 871

424 Tenth Street Waukegan, Ill.
Res. 931 McAllister Avenue

KADAR SE VAM POLJUBI

po starokranjskem okusu na-
pravljenе klobase in prekajeno
meso, pišite po nje na

JOSEPH LESKOVAR

610 14th Street
Racine, Wis.

Do danes smo zadovoljili že
tisoče naših rojakov, in enako
zadovoljnost zagotavljamo tudi
vam.

Tel. Lawndale 5945

PAVLIK'S STUDIO

UMETNO SLIKARSTVO

2618 South Lawndale Avenue
CHICAGO, ILL.

MURPHY - JOYCE, Inc.

Authorized Ford Dealers
Roosevelt Road at 61st St.,
CHICAGO, ILL.

R. Benstent. Tel. Euclid 7591
Columbus 1587

Kupite dobre jedilne stvari

JOS. OVEN'S DELICATESSEN STORE

Školjke in ribe.

5931½ West Roosevelt Road,
CICERO, ILL.
Tel. Cicero 3552

STEVE GYURA

Grocerija in mesnica.

Se priporoča rojakom za obilen obisk.

1657 W. 22nd St., Chicago, Ill.

PHONE ROOSEVELT 8718.

INTERNATIONAL RESTAURANT

LOVRO IVŠAC,
lastnik

Pristna domača kuhinja.
Točna postrežba.

Se priporoča Slovencem.

1808 South Allport Street
Chicago, Ill.

Phone Roosevelt 8829

George Mamek

trgovina

moških in deških potrebščin,
klobukov, srajc in
prvovrstna krojačnica

1724 South Racine Avenue
Chicago, Ill.

(blizu 18. ceste)

Phone Canal 3636

FRANK NEVRKLA

Modna
trgovina moških
potrebščin

3615 West 26th Street
CHICAGO, ILL.

Phone Lawndale 8030

John A. Budilovsky

POGREBNI ZAVOD

Avtomobili za vse slučaje.
Zasebni ambulančni voz.
Odprto po dnevi in ponoči

2611 So. Lawndale Avenue,
CHICAGO, ILL.

Mleko je najboljša hrana

Zdravniško preiskano.
Pregledano po zvezinem, državnem in
mestnem zdravniškem oddelku.

A. WENCEL'S DAIRY

1818 West 22nd St., Chicago, Ill.

Phone Roosevelt 3673

Ako želite fine smodke
kupite si

"NATION'S CIGARS"

JOSEPH N. BAZDARICH,
izdelovalec.

1308 W. 18th St. : Chicago, Ill.

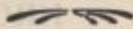
Phone: Canal 1400

Kupujte v

GOODMAN'S DEPT. STORE

602-604 Tenth Street
Corner Wadsworth Ave.

WAUKEGAN, ILLINOIS

Popolna zaloga vsakovrstnega blaga,
za dame gospode in dečke. Bogata
izbira vseh družinskih potrebščin.

Zmerne cene in zadovoljiti vse naše
odjemalce je naše geslo!

Vodstvo trgovine se za dosedanje
naklonjenost vsem odjemalcem lepo
zahvaljuje, in se jim priporoča tudi v
bodoče.

JAMES BERAN

MESNICA.

2553 So. Ridgeway Avenue,
CHICAGO, ILL.

Phone Canal 5190

FIDELITY ELECTRIC SHOP

Fr. SCHONTA, Prop.

**AUTO-RADIO-ELECTRICAL
SUPPLIES**

Mfgs. of Fidelity Storage Batteries
for Radio or Auto

2049 W. 22nd St. : Chicago, Ill.

Pišite po cenik

Edini jugoslovanski cvetličar

WILLIAM ARBANAS

Phone Canal 4340 - - 1320 West 18th Street
CHICAGO, ILL.

Zaloga svežih svetlic za plese, svatbe, pogrebe, itd.
Se priporoča Slovencem.

Svež in okusen kruh dobite vedno
v pekariji

GREGURICH & SERTICH BAKING CO.

1925 So. Racine Ave., Chicago, Ill.
Phone Canal 5409

STANLEY SKRIVAN

Unijska brivnica

Striženje las za moške, ženske
in otroke je naša posebnost

Čistoba v vseh ozirih. Se priporočamo.

2608 So. Lawndale Ave.

CHICAGO, ILL.

Glaser's
RESTAURANT
and
CAFE
3551 W 26th ST. CHICAGO

ANTON ANZLOVAR

Trgovina z mešanim blagom
Se priporoča rojakom za obilen obisk
svoje bogate zaloge.

6202 St. Clair Avenue
Cleveland, Ohio

JOHN KOSIN

Gostilna z mehkimi
pijačami

Smokke, cigarete, tobak in
biljardne mize

1006 STATE STREET
GIRARD, OHIO

Frank Oglar

Trgovina potrebščin za vrt, hišo
in kuhinjo.

MALT IN HMELJ
naša specialiteta

Železnine in električne opreme.

6401-05 Superior Avenue
Cleveland, Ohio

Slovenska trgovina in
KROJAČNICA

moških in deških oblek
po zmernih cenah

V svoj dobrobit, kupite obleko
pri nas!

JOHN MOČNIK

6517 St. Clair Avenue
Cleveland, Ohio

Ako odpotujete.

Če se pripravljate na izlet v katerikoli kraj Evrope vam nudi Lawndale National Banka najboljše pogoje, kakor tudi postrežbo. Skrbela bo za vas in za vašo prtljago od dneva ko odpotujete, pa do dneva povratka. Preskrbela bo vse potrebno za vaše potovanje po železnici in parobrodu. Če se boste hoteli ustaviti v kakem mestu za dan ali dva, vam da lahko pojasnila o vseh zanimivostih ki bi si jih želeli ogledati. Pri pošiljanju denarja v Evropo ali drugam vam nudi najboljše pogoje in najnižje cene, z drugimi besedami, naša in-

stitucija je zato tu, da vam služi v bančnih transakcijah, nalaganju denarja na obresti, v čekovnem računu, nalaganju denarja na prve uknjižbe, pri nakupu zemljišč, bon-dov itd.

Izplačalo se vam bo, ako se oglasi-te pri nas, kajti postreženi boste v vaše popolno zadovoljstvo.

SCHIFFRER'S CONFECTIONERY

7513 St. Clair Avenue
Cleveland, Ohio

JOSEPH PERME

Fina krojačnica

Čiščenje, likanje in popraviljanje oblek.

7505 St. Clair Avenue
Cleveland, Ohio

LOUIS MAYER

Moderna trgovina

z trpežnimi in cenanimi čevlji.

7508 St. Clair Avenue
Cleveland, Ohio

JOSEPH SORŠEK Grocerija in slaščičarna

Točna in prvovrstna postrežba.

6128 Glass Avenue
Cleveland :: Ohio

JOSEPH FERLIN

Slovenska grocerija in mesnica.

Se priporoča Slovencem.

15416 Saranac Rd.,
Collinwood, O.

ANTON RODICA

Slaščičarna

Mehke pijače, smodke in cigarete.
Prijazna postrežba.

16017 Waterloo Rd.,
Collinwood, O.

ANTON GUBANC

Slovenska modna trgovina.

Vedno zadovoljiva postrežba

16725 Waterloo Rd.,
Collinwood, O.

ANTON ROSTAN

Slovincem pribljubljena

GROCERIJA IN
MESNICA

Zmerne cene.

1010 STATE STREET
GIRARD, OHIO

Prvovrstna jugoslovanska restavracija

"APOLLO"

J. Jakopič & E. Kurtzner
lastnika.

Sveža in okusna jedila vedno na razpolago.

1327 West 18th St., : Chicago, Ill.

Mi posebno vabimo Slovence, da vlagajo svoje prihranke pri nas. Več sto njih je že to storilo. Pripeljite k nam vaše prijatelje, in jih seznanite z nami. Poslovanje z vami zelo uvažujemo. Vedno dobrodošli.

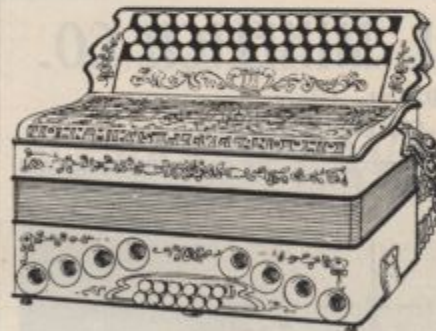
THE TRUMBULL BANKING CO.

That Real Helpful Bank
and

The Trumbull Savings & Loan Co.

plača 5% obresti na vloge.

GIRARD, OHIO

Edina
Slovenska
Delavnica
Vsako-
vrstnih
Harmonik

JOHN MIKUŠ

6607 Edna Avenue
Cleveland :: Ohio

Priporočam svoje najboljše izdelane harmonike, nemške, slovenske in chromatične, kakor tudi Piano harmonike. Popravljam harmonike in jih predelujem. Delam posamezne dele, izrezujem in engraviram vsakovrstne slike v celoluid, z biseri in kovine, kot tudi črke z vdolanimi kamni.

Pišite po cenik!

Zopet sta se prepirala!

Če bi njen soprog vedel, kaj je pravi vzrok, bi pomiloval svojo ženo. Shajati dobro z ljudmi — to je za bolešno žensko, ki trpi vsled železniških neredov, težka reč. Ne-

prebava in zapeka so neredi v zdravstvenem stanju človeka, ki povzročijo, da se marsikakšen zakon nesrečno konča. In v tej resnici je vzrok, čemu se tisoče žensk zanaša popolnoma na Trinerjevo grenko vino za od pomoč v njihovih železniških neredih, ker niso pronašle nobeno drugo sredstvo za tako uspešno kakor to. Deluje naravno, s po-

množitvijo gastričnih sokov. Preskrbite si steklenico v prodajalni zdravil še danes (ena steklenica \$1.25, malo dalj proti jugu in na zapadu nekoliko več, vzorčne steklenice po 15c, ki jih pošljite na Joseph Triner Company, 1333 S. Ashland Ave., Chicago, Ill.

M. V. PLEŠEC

Slaščičarna
Hladilne pijače, smodke in cigarete.
16823 Waterloo Rd.,
Collinwood, O.

ANTON ZOPANK

Slovenska trgovina čevljev in
popravljalnica
ZRAVEN TRUMBULL BANKE
GIRARD, OHIO

WALD'S UNION STORE

Obleka in čevlje
LIBERTY ST. :: GIRARD, OHIO

MAX SLANOVEC

Slovenski krojač
Kadar želite imeti dobro po meri napravljeno obleko, se oglasite pri meni.
528 E. 152nd St.,
Collinwood, O.

ANTON OGRIN

Modna trgovina z raznim blagom in obuvali,
Slovenskem del. domu.
15333 Waterloo Rd.,
Collinwood, O.

MATT PETROVICH

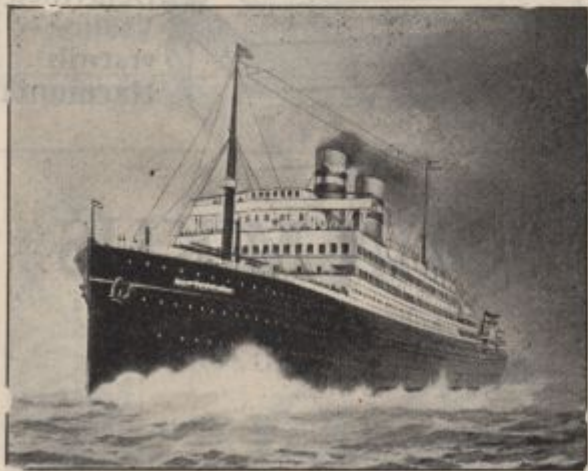
Priporočam rojakom svojo
mesnico in grocerijo.
595 E. 140th St.,
Collinwood, O.

JOHN G. CRNKOVIČ

Slovenec priporočljiva brivnica.
Sanitarnost in prvovrstno striženje las.
17201 Waterloo Rd.,
Collinwood, O.

JOHN L. MIHELICH CO.

6303 St. Clair Avenue
CLEVELAND, OHIO

KADAR pošiljate denar v stari kraj,
KADAR nameravate potovati v staro
domovino,
KADAR želite dobiti kako osebo iz
starega kraja, in
KADAR potrebujete kakoršnokoli
notarsko listino, se vselej obrnite na nas.

V KRATKEM IZIDE

ANGLEŠKO-SLOVENSKO BERILO

Sestavil je knjigo že pred leti dr.
F. J. Kern, avtor Angleško-sloven-
skega besednjaka, za učenje ngleščine
na domu. Prirejena je, da se obenem
naša mladina more učiti slovenščine.

Knjiga bo obsegala kot prilogo,
kratek

angleško-slovenski in
slovensko-angleški slovar.

Nad 50 Ilustracij

Cena knjigi \$3.00

Naročila sprejema v naprej.

DR. F. J. KERN

6233 St. Clair Avenue,
CLEVELAND, OHIO

FRANK SPENKO

Slovenski krojač
NE pozabite gesla: Svoji k svojim!
15410 Calcutta Ave.,
Collinwood, O.

JEPHSON DRUG CO.

Strokovnjaki pri pripravljenju
zdravil.
15519 Waterloo Rd.,
Collinwood, O.

**JOSEPH ŽELE
POGREBNIK**

Na razpolago avtomobili za vse slučaje.
Ambulančni in invalidni vozovi.
Pokličite: Princeton 969
6502 St. Clair Avenue
Cleveland, Ohio

PAULIN'S BOOT SHOP

Bogata zaloga finih čevljev,
po zmernih cenah.
16109 Waterloo Rd.,
Collinwood, O.

**JOHN FILIPIČ
GROCERIJA**

Točna postrežba—zmerne cene.
1011 East 64th Street
Cleveland, Ohio

MARY KUSHLAN

slasličarna in mehke pijače,
cigarete in razne stvari. Se priporoča
za obilen obisk.
6415 St. Clair Avenue
Cleveland, Ohio

JOHN ROŽANC

Slovenska modna trgovina z
opravo za vso družino
15721 Waterloo Rd.,
Collinwood, O.

**BRATA SATKOVIČ
STEBENIKA**

6411 St. Clair Avenue
Cleveland, Ohio

**Elyria Auto Repairing
and Welding Co.**

Avtomobilske potrebšćine.
Slovenska garaža
6512 St. Clair Avenue
Cleveland, Ohio

**MANDEL HARDWARE
& DRUGS**

Trgovina z železnino, pohištvo
in lekarna.
15702 Waterloo Rd., Collinwood, O.

Cvetlice za vse slučaje
Frank Jelercic & Co.

510 E. 152nd St. in 6506 St. Clair Av.
Cleveland, Ohio

**MARN'S
Dry Cleaning Co.**

Se priporoča rojakom.
6511 St. Clair Avenue
Cleveland, Ohio

**SLOVENSKI
DELAVSKI
DOM**

15335 WATERLOO ROAD
CLEVELAND :: COLLINWOOD
OHIO

Dvorana za seje, prireditve, pred-
stave, plese in bankete

Obišćite našo javno knjižnico.

Naroćite si delavski dnevnik

“ENAKOPRAVNOST”

ki ga izdaja

Ameriško-Jugoslovska
Tiskovna Družba.

Kadar potrebujete kakoršnekoli tisko-
vine, se obrnite na našo delavsko
tiskarno.

6418 St. Clair Avenue,
CLEVELAND, OHIO

GREGOR PERUŠEK.

JOSEPH A. SISKOVICH.

PERUŠEK!

Prvič sem ga srečal ko se je pogovarjal v tajnikovi sobi Slovenskega narodnega doma z Josipom Skukom glede razstave njegovih slik. Predstavil mi ga je Skuk. Takoj od začetka sem se zavedal da stojim pred človekom, ki v potu svojega trpljenja večkrat še kruha ne je. Kot pri vseh drugih velikanih, tako se tudi pri njemu opazi iskreno značilnost — skromnost — znak ne samo umetnika, ampak znak delujočih notranjih sil, katere vodijo človeka do zaželenega cilja. Trpljenje mu je zapisano na obrazu. Križ tega slovenskega Krpana na slikarskem polju tvori njegov čopič. Ker nisem imel časa da bi ga še naprej študiral, moral sem se začasno zadovoljiti s podanimi vtisi. Vendar v meni ni mirovalo: šel sem še večkrat k njemu in ga študiral, študiral z namenom da ga pojasnim čitateljem "Proletarca", ako mi bodo bogovi naklonjeni.

Pojasniti hočem nič manj kot Gregorja Peruška, ali odkritosrčno bodi povedano, da ako želim to storiti, tedaj bi moral kratkoma pojasniti kaj je življenje.

Iščem, brskam, in zopet iščem, a nikjer ne najdem tiste predpostavke ali zakona potom katerih bi se približal tistemu svetu doživljanja, kateri je Perušek sam. Ako bi hotel njega pojasniti, bi moral razumeti najprej Krista, Cankarja in Dostojevskega; kaos in svetlobo; hudiča in Boga; razuzdanca in puščavnika; zakone snovi in zakone človeške duše; OBUP in UPANJE; umetnost in znanost; razum in vzvišen razum "blazneža".

Vse to bi bilo potrebno k pravemu spoznavanju in proučevanju človeka, kateri je skoroda naš največji predstavnik na polju slikarske umetnosti.

Danes smo mi še preblizu Peruška, da bi videli njegovo pravo umetniško veličino. To lahko storimo, če si ga ogledujemo v pravi časovni perspektivi. Zato se bom časovno premaknil v duhu, recimo v leto 1950, ter beležil le nekaj vtisov, katere sem dobil z ozirom na tega slikarskega velikana, ko je stal mogočen in neizmeren da-leč v ospredju svoje dobe.

Napisal sem neizmeren. Da, neizmeren se mi vidi ustvarjajoči duh našega Peruška! Pojavil se je v Chicagu. Prišli so tudi neizogibni strogi akademični kritiki slik. Merrill so ga dolgo časa, a niso ga mogli izmeriti. Obupali so nekateri, ker njih akademično vsekaj premajhno merilce ga ni obsegalo okoli njegovega velikega duha. Bili so kot Liliputanci napram nje-

mu. In ker ga niso mogli zmeriti z njihovimi starimi, obrabljenimi akademičnimi merili, rekli so, da mu manjka enotnosti, samozadrževanja, ali ustaljenosti, in pravega ritma. To je sodba o njemu, človeku, ki ima enotnost slapov, samozadrževanje bliska in umerjen ritem potresa!

Če ga še ne pojmujejo, to ni nje-

gova krivda; treba jim je dati časa da eventuelno spregledajo. Slej ko prej bomo odpravili pomemben izraz naše duševne plitvosti, zlezli ven iz naših duševnih nižin, spoznali bomo, da i Perušku so bogovi ustvarili čopič, s katerim naj iz-

Slov. Narodni Dom

6401-21 St. Clair Avenue
Cleveland, Ohio

Avditorij z 1200 sedeži. Velika plesna dvorana; oder za predstave. Prostori za zdravnike, odvetnike i. t. d. Za vsa pojasnila se je obrniti na tajnika

LUDVIK MEDVESHEKA

MARTIN ŠORN

SLOVENSKA
RESTAVRACIJA

6034 St. Clair Avenue
Cleveland, Ohio

Frank Butala

Velika izbira čevljev,
najboljše kakovosti

6410 St. Clair Avenue
Cleveland, Ohio

JOSEPH KREMŽAR

Pohištvo, Victrole in Victor plošče;
Atwater Kent radio.

Priporoča svojo bogato zalogo.

6806 St. Clair Avenue,

Cleveland, Ohio.

raža svoja najgloblja čustva. To spregledanje bi se lahko zgodilo že danes, če bi Perušku bilo na tem, da bi gladil kritične mačke sedanje družbe tako kot delajo tisti, ki si nadevajo nekaj "umetniški plašč". Ko bi to delal, tedaj bi se ga priznavalo, ne samo od strani male peščice iskrenih umetniških kritikov, ampak tudi od strani onih, ki ga puste da čaka pred svetlim vhom palače umetnikov, v katero so oni prišli s tem, da so gladili ljudske želje tako, da je bilo njim ustrezno. Perušek je neizprosno neprilagodljivec; radi tega mora čakati, da ga i ti "kritiki spoznajo" za ono kar je od rojstva — za UMETNIKA!

Pot vseh predhodnikov je posuta s trnjem; vendar on raje gre po SVOJI poti, kljubujoč ljudskemu zaničevanju, kot da bi hodil po njihovi zglajeni cesti in se prilagodil njihovim navadam ter na ta način zaničeval samega sebe. Predhodniki prevračajo oltarje. Tudi Perušek jih je nekaj že prevrnil. Oni ne prinašajo mir, ampak sabljo. Kristus, Darwin, Wagner, Cezanne in drugi so prišli na svet s samo enim namenom: razstreliti in uničiti potom svojih duševnih sil vse kar je ničvrednega. Da, predhodniki so na umetnem polju ono kar so potres, blisk in grom na fizičnem. Iz tega se da začasno soditi, da imamo mogoče v Perušku novo severno zvezdo na polju slikarske umetnosti. Bodočnost bo pokazala!?

Kot vsi tipi pravih velikanov, on je nenormalen; on se ne prilagodi. Krti ga ne razumejo; orli umetnosti pa vedo! On je popolno-

ma sam svoj; on je nekaj drugega — on je ono kar si ljudje nikoli ne upajo biti — sami svoji. Njim prepušča optimizem, njim, ki si ne upajo vsaj enkrat v življenju biti sami svoji. Perušek se ne prilagodi, ker njegova duša ne tišči vedno na dnu želodca.

In dobro je, da je temu tako, zakaj vsa plemenita dela in čustva se porodijo v trpljenju. Kot je Mestrovic imel svojega Janeza Krstnika v Rodinu, ravnotako je Perušek imel svojega v pomanjkanju in trpljenju. Trpljenje je tista iskra, ki užge duh umetnika; trpljenje je mati njegove silovite moči. On se zaveda, da bo ostal močan le toliko časa dokler se bo protivil neprestanim vabečim sirenskimi glasovom boga Mamona, dokler bo odločno odklanjal vse "zlate" ponudbe v zameno za njegovo dušo.

Temu je dal izraza v neki kompoziciji, katero je daroval Slovenski narodni čitalnici v Clevelandu. Radi navedenega ga dolžijo da je prišel prezgodaj, da ni v skladu s svojim časom. Pozabili so omeniti, da

Frank Strumbl STAVBENIK

Dvorana za ples in krasen
vrt za izlete.

1090 East 222nd Street
Euclid, Ohio

JOSEH MAJCEN SLOVENSKA KROJAČNICA

Tudi čistimo, likamo in
popravljamo
Se priporoča Slovencem

635 East 152nd Street
Collinwood, Ohio

FRANK TREBEC DRY CLEANING CO.

Barvamo, čistimo, likamo
ter krpamo moške in
damske obleke

16117 Waterloo Road
Collinwood, Ohio

Za preiskavo oči in na-
bavo očal se zanesljivo
obrnite do

John Metelko,
O. D.
6417 St. Clair Avenue
Cleveland, Ohio

Frank Sustesich

Slovincem priljubljena

GROCERIJA IN
MESNICA

783 East 222nd Street
Euclid, Ohio

Odeon

Pri nas lahko kupite ali si naročite vse kar spada k godbi. Naša posebnost so Player Plane, Pathe Gramofoni, harmonike, Chromatične—Piano harmonike in nemške. Note za piano ali za harmonike, "Glasba in Dom" I. in II. zvezek, cena 75c vsak. Nove role za piano smo ravno kar prejeli.

"Ko ptičica sem pevela," "Dekle v zelenem vrtu," "Slovenski svatbeni ples," "Dekle kaj tajiš," "S'noč si meni rekla," "Moje zlato spava." Cena 75c vsaka. K naročilu je treba priložiti še 5c za vsako rolo ali ploščo za poštnino.

Vprašajte za naš popolni cenik. Za naklonjenost se vam priporoča:

AUDITORIUM MUSIC SHOPPE

v Slov. nar. domu,
6419 St. Clair Avenue,
Cleveland, Ohio
Victor Lisjak, lastnik.

JOHN NOSE

Trgovina železnin in
vodovalnih potrebščin

807 E. 222nd St.,
Euclid, O.

SINGER ŠIVALNI STROJI

Novi in prenovljeni, na lahka odplačila.
Popravljam vsakovrstne šivalne stroje
po zmerni ceni.

Hemstitching
delamo pri nas.

ERASMUS GORSHE
6527 St. Clair Avenue
Cleveland, Ohio

večnost NIMA nobenega pojava ali stvari pred časom, da vse pride ob določenem času — da, da Perušek spada sedanjosti!

Še tačas ko je Perušek slikal ljudi je spoznal človeško nečimurnost in da narava razodeva svoje tajnosti v njenih nenormalnostih. V tem imamo tudi odgovor na vprašanje: Kje neki se je naučil tajnosti življenja in narave? Zakaj v glavnem slika samo pokrajinske slike? Nekoč sem mu zastavil vprašanje zakaj vendar ne pove ljudem zakaj jih noče slikati. Odgovoril mi je, a ko je to storil, opazil sem prvič da pod pogumnim samozaupanjem njegove zunanosti je bila globoka melanholija v njegovem izrazitem in plemenitem obrazu, izraz človeka, ki je že davno spoznal: "Ogromno težo tega nerazumljivega sveta." Povedal je, da človeka ne mara slikati zato, ker on jih ne more slikati kot oni mislijo da bi jih moral, pač pa take kot jih on vidi! To je delna tajnost njegovega ustvarjanja na platnu in mogoče tudi delno tolmačenje njegovega ogibanja predmetov ki imajo opravka z velikomestnim življenjem. Bržkone banalnost in ogabnost mest niso njemu nič drugega kot smrdljiva gnojišča, ali celo veliki kupi smeti. Mogoče je ta samotni romar spoznal do dna vso neči-

murnost ljudi, obrnil hrbet njihovi vsakdanjim obrazom—na cestah srečava vedno in povsod samo vsakdanje obraze! Mogoče je pogledal čisto do dna duše teh velikomestnih domišljavih krošnjarjev s cunjami in se prestrašil? Eno je gotovo. Ugriznil je ob navidezno lepim in vabečim jabolkom velemešta in njih ljudi, a na sredi našel, da je vse nekam črivo! Zato jo je pa raje pobral na deželo, v naravo, kjer njegova občutljiva duša pozablja na mestne grozote in banalnosti.

Omenil sem kaj ga opira na njegovi križevi poti. Vendar se nisem omenil glavnega faktorja, kateri omogočuje, da Perušek neprestano ustvarja nova dela. In kdo je to? Nihče drugi kot njegova majhna, a zato tem močnejša žena. Ta samozatajujoča, tiha duša je glavni steber našega velikega umetnika Gregorja Peruška! Ko se bo pisalo in ocenjevalo vsa njegova dela, tedaj bo omenjeno tudi njeno ime ob strani njegovega. In tako je prav. Ženska je bila tista, katera nam

je dala našega nesmrtnega Cankarja, ženska je omogočila vse ono kar je Debs dosegel, ženska je spet glavna opora PERUŠKA!

LUDVIK SANABOR

Slovenska brivnica in biljardnica.
Se priporočam.

6418 St. Clair Ave.,
Cleveland, O.

GEORGE KOVAČIČ

Slovenska brivnica.
Se priporočam rojakom Slovincem in
Hrvatom.

6214 St. Clair Ave.,
Cleveland, O.

ANTON MERVAR

Izdelovatelj harmonik in
trgovina z muzikalijami.

6921 St. Clair Ave.,
Cleveland, O.

PINTAR BRATJE SLOVENSKA MESNICA

6706 St. Clair Avenue
Cleveland, Ohio

ANTON ABRAM
Grocerija in slaščičarna
Cigarete, smodke, tobak, ter druge
raznovrstne stvari.
1169 East 76th Street
Cleveland, Ohio

VATRO GRILL

Slovenski odvetnik
6418 St. Clair Avenue,
Leader Building 440,
Cleveland, Ohio

JENNETTA LUNCH

Izvrstna postrežba—Okusna krana.
po nizki ceni.

6009 St. Clair Avenue
Cleveland, Ohio

JOSEP LIKAR SLIKAR

Napisi, slike, kulise in scenerija za
gledališke odre so naša posebnost.

1014 Addison Road
Cleveland, Ohio

John Bradač MODERNA UNIJSKA PEKARNA

JOHN BRADAČ,
lastnik

6413 St. Clair Avenue
Cleveland, Ohio

FRANK MACK

Moderno opremljena slaščičarna.
Mehke pijače, cigarete, smodke in
najboljši sladoled.
1194 East 71st Street
Cleveland, Ohio

JOSEPH KALAN HARDWARE

6622 St. Clair Avenue
Cleveland, Ohio

LOUIS STERLE
Grocerija in mesnica
Dobra postrežba je naš moto.
1054-56 East 61st Street
Cleveland, Ohio

FRANK AŽMAN SLOVENSKA MESNICA

Vedno sveže meso.

6501 St. Clair Avenue
Cleveland, Ohio

Izobraževalni klub Slovenia v San Franciscu.

ANTHONY KASTELLIC.

PREDNO pričnem z opisom Izobraževalnega in dramatičnega kluba Slovenia, Inc., bom podal nekoliko zgodovine slovenske naselbine v San Franciscu, ki je najstarejša na Pacifiku. Iz zanesljivih virov se da dognati, da so prišli prvi Slovenci v San Francisco in se tu nastanili pred nekako petinštiridesetimi do petdesetimi leti. Prav določno je težko dognati, ker Slovenci v tistih časih še niso bili Slovenci, pač pa so jih zvali za "Austrians" in tudi sami sebe so tako imenovali. Marsikje so bili vsled tega štetí za Avstrijce nemške narodnosti. V tej naselbini so dokazi za to društva, v katerih so bili Slovenci in dalmatinski Hrvatje, ustanovljena od Slovencev, toda imela so nemška imena. Tukajšnji domačini slovenske cerkev v San Franciscu še sedaj imenujejo "Austrian church".

Slovenska naselbina v San Franciscu se je pričela razvijati na društvenem polju šele pred nekako trideset leti. Sedaj ima šest podpornih in eno kulturno društvo. Kakor več ali manj vse druge, se je tudi ta od vsega začetka potrudila, da si preskrbi dovolj podpornih društev. Ni pa bilo kaknega posebnega zanimanja za kulturna društva, in v tem oziru je bila naša naselbina dolgo časa zelo konservativna. Imela je sicer slovensko godbo, pevski zbor, zabavni klub in podobne skupine, ki pa so kmalu po ustanovitvi prenehale z delom. Ni šlo. Zanimanja ni bilo. In pa tistih ljudi, ki bi delali in delali, je manjkalo. Nesloge je bilo zadosti, a te je povsod več ko preveč. Brezbrižnosti nam ni manjkalo, in nji gre veliko zasluge, da pretekla desetletja naselbina v prosvetnem oziru ni gradila kot bi lahko, in da je zamujeno zelo težko popraviti, in nemogoče nadomestiti.

V takem stanju se je pojavilo gibanje za ustanovitev društva, ki bi delovalo na prosvetnem polju, ki bi skrbelo, da bi naselbina dobila več družabnega življenja, in ambicijo NAPREDOVATI. Bili so privatni razgovori, bili so sestanki, bilo je tudi nekaj prerekanja, kakor je potrebno, in dne 8. oktobra 1922 je bil ustanovljen "Izobraže-

valni in dramski klub Slovenia", ki se ga je potem inkorporiralo po zakonih Californije.

Tudi ta klub ni imel svoje poti postlane z rožicami. Bilo je na nji več polen in kamenja kakor rož. Rekli so: "Propadel bo, boste videli da bo propadel! Vse, kar so še ustanovili tukaj takega, je propadlo." A klub je delal in živel. "Čez dva meseca ga ne bo več, boste videli," so trdili preroki.

Že v drugem letu svojega obstoja je postal najvplivnejša organizacija v naselbini, in uveljavil je svoj ugled tudi med drugimi narodi, s katerimi imamo dotike. Ko je bil ustanovljen, je pristopilo vanj 16 članov. *Danes ima nad sto trideset članov in članic.*

Izobraževalni in dramski klub Slovenija si je dal za nalogo, prvič, delovati na prosvetnem polju, drugič, gojiti družabnost v naselbini, tretjič, zblíževati tukajšnje Jugoslovane, četrtič, delovati, da si zgradimo Slovenski dom. Klub ima svobodomiselní temelj. Napredek pojmuje v pravem pomenu besede.

V prvem izvrševalnem odboru kluba so bili, A. Kifnar, predsednik; A. Kastellíc, tajnik; J. Koenig, blagajnik.

Klubov dramski odsek je vprizoril že precejšnje število iger pod avspicijo društev in v korist zgradbe Slovenskega doma. Klubov pevski zbor, ki je moral iti skozi velike težkoče, uspeva. Klub ima svojo čitalnico in precejšnjo zbirko knjig. Dobiva mnogo slovenskih in angleških listov. Knjige razposojuje brezplačno. Vstop v čitalnico ima vsak rojak, kateremu je za čitanje. Žal, da priložnost ni še izrabljena kakor bi bilo potrebno. Vse preveč je takih, ki se ne zanimajo za čitanje, in se ne potrudijo, da se bi poučili o razliki med napredno in drugo literaturo. Ne zavedajo se, da je rešitev delavskega ljudstva izpod sedanjega sistema izkoriščanja samo v organizaciji in izobrazbi. A se obrača na bolje, in ker vemo, da je napredek počasen, da se ljudje neradi uče, in da je treba v borbi za napredek veliko delati, delamo kolikor najboljšo moremo in NAPREDUJEMO.

Klub Slovenija ima velike cilje in velike naloge.

Člani in članice, ter drugi Slo-

Waterloo Cigar Store

Mike Podboj,
lastnik.

15809 Waterloo Rd.,
Collinwood, O.

J. A. BOSICH

Moderna brivnica.
Strižemo moške in ženske.

581 E. 140th St.,
Collinwood, Ohio

J. S. WIDGOY

Slovenski slikar
Izdelujemo najboljše slike.

485 E. 152nd St.,
Collinwood, Ohio

VASE KLISURICH

Biljardne mize, mehke pijače ter
potrebščine za kadilce.
Se priporoča Jugoslovanom.

481 E. 152nd St.,
Collinwood, O.

JACOB JAZBINSKI

Izkušen zlatar in bakrorez.
Se priporoča Slovencem

487 E. 152nd Street,
Collinwood, O.

S. A. APPEL

TRGOVINA
z najboljšimi in cenenimi obuvami.
Se priporoča Slovencem.

15302 Waterloo Rd.,
Collinwood, O.

LOUIS JELERČIČ

Bogata zaloga vsakovrstnega stenskega
papirja po zmernih cenah.
Tudi prilepljamo papir.

15415 Waterloo, Rd.
Collinwood, O.

MORRIS MANDEL

Priporočam Slovencem svojo bogato
zalogo čevljev in oblačil

15502 Waterloo Rd.,
Collinwood, O.

venci v San Franciscu, ali veste, kaj pomeni za naselbino tak klub?

Dobro, znano vam je! In ker razumete njegove naloge, je **PO-TREBNO**, da **SODELUJETE**! Ne v interesu ene ali druge osebe, **AM-PAK V INTERESU CELOTE**. Če zanemarimo to delo, če postanemo brezbrizni, tedaj bi klub Slovenia ne mogel storiti ničesar, neglede na prizadevanja male skupinice članov. Izgubil bi svoj pomen in njegov ugled med drugimi narodnostmi bi izginil. Pokažimo naše-

mu in drugemu svetu, da nismo udani brezbriznosti, da hočemo de-

lati in da **HOČEMO DOSEČI SVO-JE CILJE!**

Klub št. 118, J. S. Z.

priredi

v nedeljo 1. maja v dvorani društva
"Postonjska jama,"

CANONSBURG - STRABANE, PA.

Prvomajsko Proslavo in Shod.

Na tej proslavi nastopi v slovenskem jeziku Filip Godina gl. upravnik Prosvete, in en angleški govornik.

Pozivlja se vse tukajšnje delavstvo, kakor iz bližnjih naselbin, da se vdeleži te manifestacije v čimvečjem številu. Ne pozabite da je **PRVI MAJ** vaš praznik-praznik svetovnega delavstva.

ANTON BAVETZ

Trgovina z mešanim blagom.
Se priporoča Slovincem v poset.

15605 Waterloo Rd.,
Collinwood, O.

CUJAN & SACERICH

Slovincem priporočljiva grocerija
in mesnica.

15815 Waterloo Rd.
Collinwood, O.

CO-OPERATIVE TRADING CO.

(Incorporated)

Mlekarna, grocerija in mesnica.

Blago vedno sveže in liberalne cene.
Podpirajte združne prodajalne!

665-669 McAlister Ave.,
1806 Washington Street,
WAUKEGAN, ILLINOIS

FRANK SVETE

Gostilna z mehkimi pijačami
in dvorana na razpolago

142 Tenth Street,
NO. CHICAGO, ILL.

MATT KERN HEATING CONTRACTOR

Steam and Hot Water.

Naše delo jamčeno.
Se priporočam vsem tukajšnjim jugoslovanom

1026 Lenox Avenue,
No. CHICAGO, ILL.

Tel: 3166.

JOHN LESKOVEC HEATING CONTRACTOR

Opravljam vsa v ogrejevalno stroko spada-
joča dela.

Postavljam tudi **Sundstrand Oil Heat**
generatorje, za avtomatično kontroliranje
kurjave in toplote. Se priporočam jugo-
slovanom v No. Chicagu in Waukeganu.

Naše delo jamčeno.

1016 Lenox Ave., NO. CHICAGO, ILL.